

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

2013 оной
майн 30
Четверг

№ 21 (21920)
(835)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

ТҮРЭНЭН ҮДЭРӨӨР, ТҮРЭЛ БУРЯАДНАЙ!

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ!

31 мая с 9 часов состоится прием граждан по личным вопросам сотрудниками центрального аппарата Следственного комитета Российской Федерации по адресу: г.Улан-Удэ, ул. Коммунистическая, 25 «а».

Записаться на прием можно по телефону:
8(3012) 21-19-40.

7 июня с.г. в 15.00 в библиотеке БГСХА состоится презентация новой книги известного тибетолога Андрея СТРЕЛКОВА «МОЛЕНИЕ О РОЖДЕНИИ В СЕВЕРНОЙ ШАМБАЛЕ».

Приглашаются
все желающие.

Уважаемые читатели!
Продолжается подписка на наши
издания на II полугодие 2013 г.

Наименование издания	Периодичность	Условия	Подписная цена
Газета «Бурятия» Индекс – 50908 с приложением. «Бурятия-7»	вт., ср., чт., пт	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	824,64 руб. 400 руб. 450 руб.
Газета «Буряад үнэн» Индекс – 50901	четверг	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	386,22 руб. 265 руб. 275 руб.
Газета «Спорт - Тамир» Индекс – 31113	среда	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	226,50 руб. 220 руб. 250 руб.
Журнал для детей «Одон» Индекс – 73879	ежемесячно	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	271,92 руб. 270 руб. 270 руб.
Журнал «Байгал» Индекс – 78408	1 раз в 2 месяца	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	503,61 руб. 420 руб. 420 руб.
Журнал «Байгал» Индекс – 78407	1 раз в 2 месяца	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	503,61 руб. 420 руб. 420 руб.

ОФИСНАЯ МЕБЕЛЬ

В НОВОМ САЛОНЕ

ул. Сахьяновой, 9 (Фабрика мебели) Т. 43-90-10

Буряад Республикын 90 жэлэй ойн баяраар!

ХҮНДЭТЭ НҮХЭД!
БУРЯАД Республикын Правительствын, мүн өөрингөө үмэнэһөө дэмбэрэлтэ хайндэрөөр – Буряад Республикын байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяраар амаршалхыемни зүбшөөгт!

Россида болоһон бүхы үйлэ ябадалнууд Буряадай шэнэ түүхэдэ нүлөөлөө. Богонихон хугасаада Буряадай ажаһуугшад экономикын талаар, социальна болон эрдэм ухаанай халбаринуудта, байгаалин баялиг - малтамалнууды ашаглалгада горитойхон амжалтанууды туйлаа. Россин дунда зэргын хэмжээ ахиһан инвестицинуудэй ашаар аяншалгада, хүдөө ажахыда, модо ашаглалгада, машина барилгада хабаатай проектнууды бээлүүлжэ шадаа. Буряад Республика ниислэл хототойгоо хамта хайн харгытай, гэрэлтэй

гудамжануудтай, олон дабхар болбосон түхэлтэй гэрнүүдтэй болоо. Эдэ бүгэдэдэ хүн бүхэнэй аша нүлөө бии. 2020 он хүрэтэр социально-экономическа хүгжэлтын түсэбтэ үшөөшье олон бээлүүлмээр хэмжээнүүд хараалагдана. Эрхилхэн хэрэгээ заатагүй түгэсхэхэбди. Юундэб гэхэдэ, манай гол хүсэн – нютагаа нэргээхээ оролдоһон бэлиг түгэлдэр, ажалша бэрхэ арад түмэн! 90 жэлэй туршада Буряад Республикада олон тоото үндэнэ яһатан эб нэгэн ажаһуугаа. Тиыхэдэ гэрэлтэ ерээдүй руу харахадаа, наһатай зоной, залуушуулай, үхибүүдэй байхаар хани барисаанай оршон түхээрхэ тухай тэгүүлээ.

Манай элинсэг хулинсагай эртын түүхы бидэ шэнэ түүхэ бээшгээр нэмээгээд, түрэнэн нютагтаа дуратай эрхэтэдые үндылгэхэ уялгатайбди. Юундэб гэхэдэ, манай үбгэ эсэгэнэр Россиин захы холын газарта түбхинэхэдөө, дуун болгожо магтаа, дайсанһаа абараа. Бээ бээ дэмжэн, үргэн дэлисэтэй проектнууды бээлүүлжэ, нютагаа үргээ!

Элүүр энхые, амжалтанууды, аза жаргал, амгалан байдал хүсэнэб!

Хайндэрөөр амаршалнаб, хүндэтэ нүхэд!

Түрэнэн үдэрөөр, түрэл Буряадай!

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшэ В.В. НАГОВИЦЫН

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИН!
БУРЯАД Республикын Арадай Хуралай зүгһөө ойн баярай хайндэрөөр амаршалнаб!

Сибириин буряад-монгол автономно можонууды Буряад-Монголой автономно ССР болгон нэгдүүлхэ тухай ВЦИК-эй Президиумэй тогтоол 1923 оной майн 30-да хүсэндөө ороһон. Байгуулагдаһан автономии ашаар ажаһуугшад эрхэ байдал тодорoo, саашанхи хүгжэлтын хараа шэглэлнүүд элирээ.

Тэрэ гэхээр 90 жэлэй үнгэрхэн тула бидэ тусхай дүн табингаа сэгнэлтэ үгэнэбди. Орёо сагуудшые байгаа, теэд дабагдан гараа.

Республикын хүгжэлтын үшөө нэгэ шата эхилбэ. Мүнөө Буряадай бата бэхи байдалтай, экономикын, эрдэм һуралсалай, соёл гэгээрэлэй халбаринуудта горитой амжалтанууд бии. Юундэб гэхэдэ, бэлиг түгэлдэр арад түмэн бии, байгаалин ашагта малтамалнууд олоһоор, үйлдбэри хүгжэһөөр. Аяншалга мүн баһа халбаржа байнхай. 2020 он хүрэтэр хараалагдана социально-экономическа программа дотор бүхы түсэбүүднай оронхой. Тэрэнээ бодотоор бээлүүлхээ оролдохобди. Арадай Хуралай баталһан хуулинууд тухаламжа болоод үгэхэ ёһотой.

Ойн баярай хэмжээнүүд бидэ бүгэдэ-ниие нэгдүүлнэ. Буряадай дэбисхэр дээрэ олон тоото үндэнэ яһатан эб нэгэн ажаһууна. Тиыхэдэ ёһо заншалнуудаа сахин баримталһаар. Манай мүнөөдэрэй гол уялга – ажал хэрэгээрээ нютагаа үргээ.

Республикын ажаһуугшадые хайндэрөөр амаршалнаб! Элүүр энхые, амгалан байдал, аза жаргал хүсэнэб!

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М. ГЕРШЕВИЧ

ЭРХИМ ХҮНДЭТЭ НҮХЭД!
БУРЯАДАЙ байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяраар үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Экономико болон социальна халбаридата дүнтэйгөөр тус хайндэр угтажа байнат. Республикада үйлдбэри хүгжэнэ, хүдөө ажахы үргэгдэнэ, аяншалга эрхилэгдэнэ. Юундэб гэхэдэ, Байгал далай бүхы дэлхэйн зоной анхарал татана.

Буряадта олон тоото үндэнэ яһатануудай хани барисаанай оршон сахигдаһаар. Тэрэнэйл ашаар республика хүгжэһөөр.

Республикын урда мүнөө олон түсэбүүд хараалагдана. Харгы заһабарилха, социальна халбари дээшлүүлхэнь эхилээд, ашагта малтамалнуудаа гамтайгаар ашаглаха, инвесторнууды олохо болон бусад. Хүн зоной ашаар лэ эдэ бүгэдэ бээлүүлэгдэхэнь мэдээжэ.

Элүүр энхые, амгалан байдал, урагшаа эрмэлзэл, бүхы хайн хайхание үрэнэб!

Сибириин Федеральна тойрогто Россиин Федерацийн Президентын бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ В. ТОЛОКОНСКИЙ

Уласхоорондын эрдэмэй-практическа конференци

РЕСПУБЛИКАМНАЙ БАЯН ТҮҮХЭТЭЙ

Буряад Республикын байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уласхоорондын эрдэмэй-практическа конференци Правительствын зүблөөнүүдэй зал соо хаяхан үнгэргэгдэжэ, үндэр юбилейтэй дашрамдуулагдаһан ойн баярай олон хэмжээ ябуулгануудай эхи табиһан байна.

Энэ конференцидэ Монголой, Хитадай, Хальмагай, Тывагай, Башкортостанай, Новосибирскын, Москвагай, Санкт-Петербургы, хүршэ хотонуудай эрдэмтэд хабаадаа. Буряад Республикын Толгойлогшо В.В.Наговицынай амаршалгатай республикын социальна хүгжэлтын талаар Түрүүлэгшын орлогшо В.Э.Матханов танилсуулба, конференцидэ хабаадагшадта амжалта хүсэбэ.

Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Ц.Б.Батуев бултаниие республикынгаа үндэр ойгоор халуунаар амаршалха зуураа "анхан хүдэлхэн республикымнай аша габьяа, нэрэ соло мартагдаха ёһогүй, тэдэниие дэмжэхэ, аша габьягайнь түлөө тэмдэглэхэ, шан барюулха шухала, мүн зүүн-урдахи Азида гадаадын харилсаа үргэдхэхэ хэрэгтэй" гэжэ тэмдэглэбэ. Конференцийн хүдэлхэридэ республикын түрүүшын Президент Л.В.Потапов хабаадаба.

Монголой Эрдэмэй академиин президент Энхтүвшинэй амаршалгы вице-президент Түвдийн Дорж хүргөө, саашанхи харилса-

ата ажалдаа амжалта хүсөө. 90 жэлэй ойн баяраар юбилейнэ медальнуудта түрүүшын зоной дунда Т.Дорж (Монгол орон), түүхын эрдэмэй доктор, БИПКО-гой директор, профессор Л.М. Дамешек, РАН-ай СО-гой БНЦ-гэй Президиумэй түрүүлэгшэ, РАН-ай СО-гой ИМБТ-гэй директор Б.В.Базаров, бусад хүртэнэн байна.

Буряад Республикын байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан элидхэл ИМБТ-гэй директор Б.В.Базаров, харин "Трансформация бурятской национальной автономии в субъект федерации в XXI веке" гэхэн элидхэл түүхын эрдэмэй доктор, РБ-гэй Архивуудай хэрэгүүдээр комитедэй түрүүлэгшэ А.А.Елаев гэгшэд уншажа, олоной һонирхол татаа. Үнгэрхэн зуун жэлэй хорёод онуудаар Сибириин арадуудай эрхые хамгаалан, совет засагай тогтоолоор үндэнэн-гүрэнүүдэй байгуулалтанууд бии болгогдожо, тиин 1921 ондо Алас-Дурнын бүридхэлдэ бээ даанги гүрэн – Буряад-Монголой автономно область байгуулагдаа. Харин 1922 ондо Буряад-Монго-

лой автономно область Россиин бүридхэлдэ ороо бэлэй. Удаань 1923 ондо энэ область хадаа Буряад-Монголой АССР болгогдон хубилгагдаа нэн... Автономи югээрээ федерацийн субъектһээ илгарнаб, республикын зоной эрхэ яаж хамгаалхаб, ямар хуулинууды хэрэглэхэб гэхэн удхатай темье ехэ һонёор А.А.Елаев тодорхойло.

Агын, Усть-Ордагай буряад автономито округуудта зорюулагдаһан өөрингөө элидхэл Эрхүүгэй профессор Л.М.Дамешек уншажа, нэгэ түүхэтэй, нэгэ хэлэтэй, нэгэ үндэнэ яһанай арад зонтой хадаа Буряад Республикын бүридхэлэй хубинууд болоно бшуу гэжэ хөөрхэн байна. Бэлигтэй буряад эрдэмтэд, демокрадууд Цэвээн Жамцарано, Элбэк-Доржо Ринчино, Нацов бусад бэрхэ бэрхэ ажал ябуулагдай Монгол арадай гүрэн түрэ байгуулха хэрэгтэ оруулан үүргэ тухай профессор Ч.Дашдаваа (Улаан-Баатар) элидхэбэ. "Моделирование государственности во Внутренней Азии: К 90-летию со дня образования Республики Бурятия" гэхэн элидхэлтэй түүхын

эрдэмэй доктор, БГУ-гай профессор К.Б.-М.Митупов танилсуулаа. "О современной экономике и социальном развитии Республики Бурятия" гэхэн темээр элидхэл экономикын эрдэмэй доктор, БГУ-гай профессор Н.И.Атанов уншаба. һуралсалай болон эрдэмэй министр А.В. Дамдинов тус конференцие хүтэлөө. Эхэ фойе соо 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан фото-выставка дэлгэгдэһэн байжа, республикымнай түүхэ, ажабайдал, соёл үргэнөөр харуулагдаба.

БНЦ-гэй залнууд соо секцион хэшээлнүүд эмхидхэгдээ. Тиыхэдэ конференцидэ хабаадагшад журналистуудай асуудалнуудта харюусаһан байна. Алдар суута эрдэмтэд, хүтэлбэрилэгшэд байһан Б.Барадинда, Э.Д.Ринчинодо зорюулагдаһан "дүхэриг - шэрээгэй" хөөрэлдөөнүүд болоо. Холһоо ерэнэн айлшад, конференцидэ хабаадагшад республикымнай үзэсхэлэн хайхан газарнуудтай, суута Байгал далайтай танилсаа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: конференци-ин уедэ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

Спортын һонин

МИХАИЛ ПРОХОРОВ ТАМИРШАДТА ТУҢА ХҮРГӨӨ

«ГРАЖДАНСКАЯ ПЛАТФОРМА» гэхэн политическэ партиин түрүүлэгшэ Михаил Прохоров ажалай хэрэгэй шугамаар "Пиплс парк" гэхэн наймаанай болон амаруулалгын түбтэ баскетбол наададаг танхим үзэбэ. Анхан ЦСК-гай баскетбольно клубай эзэн байһан, 2,04 м үндэр бээтэй Михаил Прохоров эдир тамиршадта ба сугларагшадта онһото аргаар бүмбэгэ өөдөн шэдэжэ, корзина руу оруулха мастерай жэшээ харуулба. Энэ түб барийһан олзын хэрэг эрхилэгшэ Сергей Роговой уулзаа. Мүн "Прогресс" кинотеатрта Улаан-Удын олонийтэ зонтой уулзахадаа, Буряад Республикын биатлонистнуудта үнэ сэнтэй буу зэбсэг худалдан абажа үгэхээ мэдүүлээ.

АЛЕКСАНДР БАХТИН МАСТЕР-КЛАСС ХАРУУЛАА

МҮН эдэ үдэрнүүдтэ Буряад Республикын боксын Федерацийн президент Зоригто Саханов республикын эгээл түрүүшын мэргэжэлтэ боксёр Александр Бахтинтай суг Загорск тосхондо тамиршад-боксёрнуудтай уулзажа, мастер-класс харуулан байна.

Валерий СЫДЕЕВ.

РЕСТО-ТУР - ТҮРҮҮШЫНХИЕЭ БУРЯАД ОРОНДО

Буряад Республикын Үйлэдбэрийн ба наймаанай министрство болон Буряадай рестораторнуудай эблэл Россиин олзын хэрэг эрхилэлгын үдэрье дашарамдуулан, Улаан-Үдэ хотын мэдээжэ эдеэнэй газарнуудаар ресто-тур эгээл түрүүшынхиеэ эмхидхэбэ.

Россиин олзын хэрэг эрхилэгшэдэй үдэрье тэмдэглэһэн хэмжээнэй шугамаар Улаан-Үдын яармаг эмхидхэгдээ. Тэрэ яармагһаа ресто-тур эхи татан абаба. Энэ ресто-турта республикын олон олзын хэрэг эрхилэгшэд хабаадахаяа мэдүүлһэн байна. Зүгөөр энэ хэмжээ ябуулгын түрүүшынхиеэ эмхидхэгдэжэ байһан тула, оройдоол 20 хүн уригддаа. Республикын хойто болон холын аймагуудай халуун эдеэгээр хангадаг олзын хэрэг эрхилэгшэд ресто-турта хабаадахаяа ерээ. Улаан-Үдын амжалта туйлаһан рестораторнууд республикын аймагуудай бага олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ хэжэ байһан ажалайнгаа дүй дүршлөөр хубаалдаба.

- Эдэе хоолоор хангадаг нитын эмхинүүдэй хүн зоние хангалга үндэр хэмжээнэй гэжэ хэлэхын аргагүй. Хангалга хэрэглэгшэдэй эрилтэ дүүргэхын тула рестораторнууд шадабарияа дээшлүүлхэ ёһотой, - гэжэ Буряадай рестораторнуудай эблэлэй директор Людмила Лумбунова тэмдэглээ.

Түс хэмжээ ябуулга энэ жэлһээ эхилжэ заншалта болоод, жэлэй хоёр дахин эмхидхэгдэдэг болохо.

- Юундэб гэхэдэ, республикын аймагуудай эдэе хоолоор хангалгын үмсын хэрэг эрхилэгшэд энэ хэмжээ ябуулгада хабаадахаяа олоор мэдүүлбэ. Ганса хүдөөгүй болон харгын захаар байһан кафенүүд бэшэ, мүн хотын дэбисхэр дээрхи ресторатор, кафенүүдэй мэргэжэлтэд ондоо хотонуудаар ошоожо, дүй дүршлэтээ хубаалдаха аргатай болохо. Мүнөө олон зон хари гүрэн ошоожо, хүн зоние эдэе хоолоор хангалга, амаралгын газарнуудай хайн шанар тэмдэглэнэ ха юм. Тиимэһээ ондоо газарнуудтай жэшэжэ, хаана хайн

бэ, хаана ошоожо амархада дээрб гэжэ ойлгодог* болоно, - гэжэ Людмила Лумбунова хөөрбэ.

Ресто-тур хоёр үдэрэй туршада Улаан-Үдын эгээл олон зоной суглардаг, ябадаг 8 һонин газарнуудаар ябажа, ажаябуулгатайнь танилсаба.

«Treveler's Coffee» гэнэн кофейня айлшадые түрүүн угтаба. Ресто-турта хабаадагшад энэ эмхиин ажабайдалтай танилсажа, кофиин орооһоор шанагдаһан кофе амталба. Кофейниин хүтэлбэрилэгшэ Анжелика Кирьянова хотын эгээл хайн эмхинүүдэй тоодо ороһондоо баяртай байһанаа мэдүүлбэ.

- Дүршлөөрөө хубаалдаха аргатай байһандаа омогорхобди. Аймагай эдеэнэй ниитэ хангалга өөдөнхү үргэхэ зорилготой бизнес-тур эмхидхэлгэ ехэ хайшаалтай. Энэнь бидэниие дүршэлтэй болгоно, мүн реклама боложо үгэнэ. Эмхиин ажаябуулга хангалгада, эмхидхэлгын талаар бага олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ туһалха аргатайбди, - гэжэ Анжелика Викторевна мэдүүлбэ.

Буряад Республикын үйлэдбэрийн болон наймаанай министрэй орлогшо Алексей Анатольевич Оловяников иимэ хэмжээнүүд хүн зоной ажаһуудал хангалга хайжаруулна гэжэ онсо тэмдэглээ.

- Улаан-Үдэдэ хүн зоной сэнгэжэ һууха һууриин тоо ехэ олон. 1000 ажаһуугшадай 77 хүнийе нэгэ доро һуулгаха аргатайбди. Энэ тоо, баримта зарим ниислэл хотонуудһаа дээшэ һуури эзэлнэ. Гэбэшье хангалгын шанар ехэ шула. Тиимэһээ шанар хайжаруулха талаар энэ ресто-тур эмхидхэгдэнэ, - гэжэ министрэй орлогшо тайлбарилба.

Мүн тэрэнэй хэлэһээр, хайн шанартай ресторатор болон бусад эдеэнэй газарнуудые эмхидхэн дурадхажэ, хүн зоной

анхарал татаха хэрэгтэй. Шанар хайжаруулгын ажал ябуулаагүй һаа, олон зоние һонирхон суглуулжа шадахагүй ха юм даа. Харин хүн зон жэл бүри эрилтэ ехэтэй болоно.

Ресто-турта хабаадагшад ханамжа

Республикын эгээл түрүүшын ресто-тур эмхидхэгшэд үнгэргэһэн ажалаараа сэдхэлээ хананги. Хоёр үдэрэй туршада тэдэнэр Улаан-Үдын эгээл эрхим

эдэе хоолой болон амаралгын газарнуудаар ябажа, рестораторнай ажаябуулгануудтай танилсаа, хүн зоной амардаг танхим үзөө, эдэе шанадаг газарта ахалагша тоогошонтой танилсажа, һонин эдеэнүүдые бэлдэхэ арга нюусануудтай хубаалдаа, "дүхэриг шэрээдэ" хабаадаа. Олзын хэрэг эрхилэгшэд ехэ ажалтай, ходол сүлөөгүй ябадаг ха юм. Харин эдэ үдэрнүүдтэ ондоо нютагуудай олзын хэрэг эрхилэгшэдтэй харилсажа, ажаябуулгануудтайнь танилсажа, амархашье аргатай байгаа.

Баунтын эвенкийскэ аймагай захиргаанай мэргэжэлтэн Людмила Владимировна Голованова:

- Энэ хэмжээ ябуулгада хабаадалсажа, олон зоние эдэе гээр хангадаг эмхинүүдэй ажал хайжаруулха зорилготойбди. Манай аймагта хоёр эдеэнэй газар: хитад эдеэнэй газар ба кафе нээгдээ. Мүнөө зун, июниин 8-да регион хоорондын эвенк яһатанай форумдо бэлдэлгэ хэжэ байнабди. Холо ойроһоо ерэнхон айлшадые амтатай, хайн шанартай эдэе гээр хангаха уялгатайбди. Тиимэһээ энэ хэмжээ ябуулгада зориута хабааданабди.

Северобайкальск хотын захиргаанай гол мэргэжэлтэн Вера Павловна Гловцова:

- Эдеэнэй ниитэ эмхинүүдтэ хүн зоние хайн шанартай эдэе гээр хангажа хургаха хүсэлтэйбди.

Тэдэнэй ажал хайжаруулха - манай гол зорилго.

Зэдын аймагай "Талаан" гэнэн эдеэнэй эмхидхэгшэ Ирина Батомункуевна Дашипылова:

- Энэ ресто-турта хабаадажа, дүршэл ехэтэй зонһоо һонин мэдээсэлнүүдые, туһатай зүбшэлнүүдые һуража абабаб. Энэ олзын хэрэг оройдоол 4 жэл эрхилнэб. Тиимэһээ намда ехэ һонин байба. Амтатай эдэе шанаха нюусануудтай танилсажа, ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ, бүридэл тоосоо хэжэ һураха ехэ шухала байна.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

"БУРЯТХЛЕБПРОМ" ЭРХИМ ГЭЖЭ ТООЛОГДОО

Улаан-Үдэдэ хилээмэнэй шанар шалгагдаа

Эд хэрэглэгшэдэй эрхэ хамгаалгын Буряадай эблэл, республикын Үйлэдбэрийн ба наймаанай министрство гээд хилээмэнэй шанар шалгалгын түрүүшын хэмжээ үнгэргэбэ.

Экспертнэ комиссиин бүридэлдэ Үйлэдбэрийн ба наймаанай министрствын, Хүдөө ажахын министрствын, Ариг сэбэрье сахиха ба халдабарита үбшэние хинаха түбэй, Стандартизацитай, метрологийн түбэй болон эд хэрэглэгшэдэй эрхэ хамгаалгын эблэлэй түлөөлэгшэд оруулагдаа.

Анхан Буряад Республикын Правительство "Байкальское качество" гэнэн конкурс соносохдог байгаа. Харин мүнөө эд хэрэглэгшэдэй хоорондо эдэе хоолой зүйлэй шанар тухай мэдээсэл дэлгэрүүлхэ зорилго табяад, ниитын эмхинүүдэй хабаадахыень шийдхэбэри абаһан байха юм.

Үйлэдбэрилэгшэдэй ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй Холбооной ээлжээтэ зүблөөн дээрэ хилээмэнэй шанар шалгалтын харалга эмхидхэхэ тухай асуудал табигдаа. Юуб гэхэдэ, үйлэдбэрилэгшэд Улаан-Үдэ хотын наймаанда дурадхагдаһан хилээмэнэй зүйлэй муу шанартай байһыень тэмдэглээ.

Эд хэрэглэгшэдэй эблэлэй түрүүлэгшэ Анна Зурбановагай хэлэһээр, эблэлэй дэр-

гэдэ шанар шалгаха арадай хуулита түб байгуулагданхай. Тэдэнэр шанар шалгаха, шалгалтын наймаа хэхэ уялгатай. Энэ хэмжээ ябуулга хадаа республикын эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүртэ табигдаһан эдэе хоолой, эд бараанай хайн шанартай эрхим эмхинүүдые элирүүлхэ арга олгуулна.

- Энэ харалган ямар нэгэ зүрилдөөтэ хэмжээ бэшэ, харин үйлэдбэрилэгшэдтэ туһа хүргэхэ гэнэн зорилготой. Багахан эмхинүүд шанарай шалгалта гараха аргагүй ха юм. Иимэ харалгандэ хабаадажа, эд зүйлэйнгөө шанар хайжаруулха, алдуугаа заһаха гэнэн арга үйлэдбэрилэгшэдтэ олгуулна гэшэ, - гэжэ Буряад Республикын үйлэдбэрийн ба наймаанай министрэй орлогшо Алексей Оловяников тэмдэглээ.

Шанар шалгаха хэмжээнэй үглөөгүүр экспертнэ комисси Улаан-Үдын дэлгүүр, магазинуудһаа, хилээмэ наймаалдаг газарнуудһаа 1-дэхи сортын шэниисын хилээмэ худалдан абаба. ГОСТ-ын тэмдэгтэ таараһан оройдоол 6 эмхинүүдэй хилээмэн элирүүлэгдээ. Харин Улаан-Үдэдэ аяар 20 гаран хилээмэ баридаг эмхинүүд бии юм.

Үглөөнһөө шалгалтада абтагдаһан хилээмэн Роспотребнадзорой лаборатори руу физико-химическэ шалгалтада эльгээгдээ. Харин экспертнэ комисси конкурсдо

табигдаһан хилээмэнэй шанар шалгажа эхилбэ. Хоёр үдэрэй туршада лабораториин шалгалтын дүн гаргагдаа. Тиигэжэ шалгалтын дүнгөөр "Бурятхлебпром" гэнэн эмхиин хилээмэн тон хайн шанартай гэжэ элирүүлэгдээ. Мүн бэшэ табан хабаадагшад хилээмэнэй зүйл химическэ шалгалта гаража, ГОСТ-ын стандартда таарана гэжэ шийдхэбэри гаргагдаа.

Үйлэдбэрилэгшэдэй ба олзын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной гүйсэдхэхы директорэй орлогшо Николай Зайцевай мэдээсэлээр, энэ хэмжээ ябуулга заншалта болохо юм. Удаадахи харалгандэ мяханай үйлэдбэрийн эмхинүүдэй эдэе хоолой зүйлнүүд шалгалтада табигдаха юм. Тэдэнэй тоодо Буряадай мяханай комбинат онсо шалгагдаха.

- Мүнөөдэрэйхи шэнги бэшэ, олон үйлэдбэрилэгшэй эдэе хоолой зүйл абажа шалгахабди. Энэ ажалнай саашадаа үрэ дүнтэй хэрэг боложо, республикыннай наймаанда хайн шанартай эдэе хоол дэлгэгдэдэг болохо бээ, - гэжэ тэрэ найдана.

Телевидениин 1-дэхи каналай «Контрольная закупка» гэнэн теле-дамжуулгада адляар эд хэрэглэгшэдэй ханамжа хараада абтаха байгаа. Юундэб даа, хилээмэ амталан үзэлгэдэ юрын зон байгаагүй. Харин конкурсдо хабаадаһан эмхинүүдэй

түлөөлэгшэд эдэбхитэй хабаадаа. Минии һанахада, тэдэнэр энэ конкурс тухай мэдэнгүй байха байгаа бэшэ гү? Али, магад, тэдэнэртэ уридшалан харалган тухай мэдээсэгдэһэн байгаа гэшэ гү? Нэжэглэмээр, даншые хайнаар хилээмэн хэршэгдээ, хайн үнгэ зүлэ, түхэлтэй байгаа.

Хилээмэнэй наймаа ошоожо, худалдан абагшадтай хөөрлэдэһэн байнаб. Олоной ханамжаар, Улаан-Үдэдэ мүнөө сагта тон муу шанартай хилээмэн худалдагдадаг болонхой гэжэ тэмдэглэгдээ.

- Би Улаан-Үдэдэ хайн шанартай хилээмэ олодоггүйб. Хилээмэн бүхэн бутардаг, хальһанай абтагдахада, зөөлэниинь нилзайшадаг. Яагаад харалгандэ хайн хилээмэн табигдаа хаб, конкурс болохонь гэжэ мэдээ хаш,-гэжэ худалдан абагша Ольга тэмдэглээ.

- Би үсөөн даа хайн хилээмэндэ дайралдадагби. Минии балшар бага наһанда ямар амтатай хилээмэн байдаг нэн гэшэб! Ёһотойл хилээмэнэй үнэртэй! Мүнөө тиимэ хайхан үнэртэй хилээмэ хэншые болгодоггүй хаш, - гэжэ худалдан абагша Валентина Карповна хэлэбэ.

Түс хуудаһа Цырегма САМПИЛОВА бэлдэбэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2013 оной майн 27-31

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ЗҮБЛӨӨН
29.05 10.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
27.05 11.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД
Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ гушан дүрбэдэхэ сессидэ табигдаха асуудалнууд
28.05 14.00 Бага танхим

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНГЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
27.05 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Эд хэрэглэгшэдэ урьһаламжа үзүүлхэ тухай" федеральна хуулиин түлэб тухай
28.05 14.00 каб.235

"2013 оной болон 2014-2015 онуудай түсэбтэ хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
30.05 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регламентда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
27.05 14.00 Бага танхим

"Нютагай газарнуудта нэрэ үгэлгын болон нэрыень хэлгэлгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
30.05 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)
"Нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудта хүдөө ажахын үйлдбэрийе дэмжэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдые олгохо тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдлэгэ тухай
27.05 14.00 каб.119

"Агналга болон агнуурийн баялигуудые хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
28.05 10.00 каб.119

"Гүрэнэй болон муниципальна мэдэлдэ байһан газарай учасгоудые түлбэргүйгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулиин 1-дэхэ статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
29.05 14.00 каб.119

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ хэрэглэлгын богони болзортой эд бараанай болон хэрэглэмжын найдуулгата болзор тоололгын хаһа тодорхойлох тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
30.05 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын

болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг Россиин Федерациин үндэнэн бага арадуудые гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
28.05 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
1. "Ветеранууд тухай" федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" 265412-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
2. "Россиин Федерацида нуралсал тухай" федеральна хуулиин 67-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" 233214-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
3. "Буряад Республикын шангууд болон стипендинүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
27.05 14.30, 15.00, 15.30 каб.218

1. "Буряад Республикада эд хэрэглэлгын суглуулбари тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Буряад Республикада ажамидалгын эгээл бага хэмжээн тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай
30.05 14.00, 14.30 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгааалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
1. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ автомобилин харгинуудаар транспортна хэрэгсэлнүүдэй ябалгыё саг зуура хизаарлалга гү, али хорилго тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Буряад Республикын онсо харууһатай дэбисхэрнүүд тухай" Буряад

Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгын ябаса тухай
3. "Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
28.05 10.00, 11.00 каб.211

1. "Буряад Республикын онсо харууһатай дэбисхэрнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
2. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ автомобилин харгинуудаар транспортна хэрэгсэлнүүдэй ябалгыё саг зуура болуулха гү, али хорихо тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
29.05 10.00, 11.00 каб.211

"2011-2015 онуудта Буряад Республикын социальна-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулие 2012 ондо бэлүүлһэн тухай тоосоо баталха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
29.05 14.00 каб.211

V. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЭРГЭДЭХИ НЮТАГАЙ ӨӨНЭДЫН ХҮТЭЛБЭРИН ТҮДӨӨЛЭЛГЭТЭ ЗУРГААНУУДАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ
1. Хиналгын зургаануудай нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудтай харилсаа холбоонууд тухай (дүй дүршэл болон шийдхэгдээгүй асуудалнууд)
2. "Гэр байрын-коммунальна ажахы найжаруулгада туһалалгын жаса тухай" 185-ФЗ дугаарай федеральна хуули бэлүүлгын ябаса тухай
29.05 14.00 Ехэ танхим

VI. ПАРЛАМЕНТНУУД ХООРОНДЫН ХАРИЛСАА ХОЛБООНУУД
Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай Тыва Республикын делегатай уулзалга, хоёр парламентнуудай хоорондо хэлсээ баталалга
30.05 – 02.06

ПЛАН ТОРЖЕСТВЕННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ПРАЗДНОВАНИЯ 90-летия РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ

31 мая, пятница

10:00-16:00 Наадан-Сурхарбан. Отборочные соревнования. Центральный стадион Республики Бурятия, ул. Кирова, 1

10:00 Открытие выставки документов из фондов Государственного архива Республики Бурятия. Фойе здания Правительства Республики Бурятия №1, ул. Ленина, 54

11:00 Открытие выставки «Рождение республики. 1905-1933». Музей истории Бурятии, ул. Профсоюзная, 39

15:00 Торжественное собрание общестственности. БГАТОиБ им.н.а.СССР Г.Ц. Цыдынжапова, ул.Ленина, 55

16:30 Арт-моб «Любовь моя, Бурятия». Площадь Советов

17:00 Открытие фотовыставки «Политический портрет Бурятии. 2006-2013» Бурятский деловой центр, ул. Борсоева, 196

18:00 Наадан-Сурхарбан. Торжественное открытие и суперфиналы. Центральный стадион

Республики Бурятия, ул. Кирова, 1

19:00 Открытие творческого проекта «Музыкальное лето – 2013». Гала – концерт Республиканского хорового праздника-фестиваля «Пою мое Отечество, республику мою». Театральная площадь театра оперы и балета

20:00 Наадан-Сурхарбан. Награждение победителей. Концерт. Центральный стадион

Республики Бурятия, ул. Кирова, 1

1 июня, суббота

08:00–12:00 Торжественная ли-тургия перед началом строительства Успенского Кафедрального собора в г. Улан-Удэ. Парк культуры и отдыха им. Героя СССР С.Н. Орешкова

10:00-19:00 Дни экономики и культуры муниципальных образований в Республике Бурятия.

- Смотр-конкурс презентационных площадок с программами «Муниципальное образование: вчера, сегодня, завтра» Проспект Победы

- Конкурс театрализованных программ коллективов народного художественного творчества муниципальных образований «Я люблю тебя, моя Бурятия!». Площадь Советов

12:00 Открытие Дней экономики и культуры муниципальных образований Республики Бурятия. Площадь Советов

12:00–17:00 Фестиваль детского творчества. Площадь Революции

17:00-18:00 «В ритме вальса» (выступление муниципального духового оркестра) Площадь Революции

20:00 Театрализованное праздничное представление с участием звезды российской эстрады. Центральный стадион Республики Бурятия, ул. Кирова, 1

23:00 Фейерверк. Набережная р. Селенги

Хүдөөгэй ажабайдал

БЭШҮҮРЭЙХИД АЖАЛДАА УРАГШАТАЙ

Наяхан Бэшүүр ошоходоо, аймагай захиргаан ажаһуугшадтаа түлбэриггүйгөөр газар болон 300 куб модо үгэхэ, тиихэдэ хүдөө ажахын газарнуудые эрьесэдэ оруулха тухай хуулинуудые яһала һайн бэлүүлжэ байна гэжэ тобшолооб. Юуб гэбэл, 2010 онһоо эхилжэ, бүхыдөө 595

газарай участок үгтэнхэй, 156 хүн хубита модоёо абанхай, мүн даб дээрээ 50 гэр бэлэн болонхой. Шухалань гэхэдэ, нёдондо эдэ участогууд зайн галаар хангагдаа. Тиин саһанай хайламсаар, барилга эршэдэжэ, шэб шэнэхэн гэрнүүд түргэ-түргөөр бодожо эхилээ. Бэшүүрэйхидэй үшөө

нэгэ ехэ амжалта – гурбан жэлэй саана хаясаанай таряалан газарнуудаа хахалжа захалһаар, бүхыдөө таряалан газараа 18000 гектарһаа 29000 болотор үргэдхөө. Саашадаа энэ хэмжээгээ 50000-да хүргэхэ түсэбтэй.

Борис Симонов

"Бюллер" комбайн

БУРЯАДАЙ ЭГЭЭЛ ЕХЭ НУУРИН ГЭЖЭ СУУТАЙ БЭШҮҮРТЭ ҮШӨӨ 480 ҮРХЭТЭ АЙЛ ТҮБХИНЭХЭ

Аймагай түбтэ 11000 хүн ажаһуудаг юм. Харин мүнөө тэрэнэй эхиндэ зайн галаар хангагданхай үнөөхи 595 участогай 480-ниинь оршоно. Аймагай захиргаанай толгойлогшо Виталий Калашниковай онсолһоор, газар болон модо үгэжэ эхилхэтээ сасуу захиргаан зайн галаар хангалгын ажал эрхилхэн байна. Тиин түрүүшын гэрнүүд 2011 ондо бодхоогдоод, уданшьегүй үнгэрэгшэ жэлэй эсэстэ зайн гал гүйсэд татагдаа юм. Мүнөө эндэ яһала олон айл гэрээ барижа оронхой. Тээд эдэ бүгэдын хойно гарахын тула аймагай захиргаан горитойхон ажал ябуулһан байна. Аймаг ой тайгаар баяншые наа, модо отололгодо үгтэнхэн талмайнуудтай холбоотой бэрхэшээлнүүд олоор дайралдаа.

Тусхай комисси байгуулжа, тэдэ талмайнуудынь шэнжэлээбди. Газарай болон модоной асуудалнуудаар хэдэн семинар үнгэргөөбди, - гэжэ Виталий Калашников хөөрөө. – Зайн гал татахын тула 30 миллион түхэриг хэрэгтэй байгаа. Тиин бюджетэй урьһаламжа абаабди. Харин "Бурятэнерго" зарим ажальемнай "МРСК Сибири" бүлгэмэй тусхай программаар бэлүүлээ юм.

Эдэ хуулинуудые дүүрэн ашаглажа шадаһандаа аймагай толгойлогшо урматай. Эндэ хүнгэлэлтэтэй бүхы бүлэгүүдэй түлөөлэгшэд газартай болоо: Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай ветеранууд, афган болон чечен дайнуудта хабаадагшад, залуу мэргэжэлтэд болон гэр бүлэнүүд, үншэн хүүгэд... Гадна хандарха туйлдаа хүрэнхэн гэрнүүдэй ажаһуугшадые зөөлгын программа бэлүүлгэдэ баһа газарнууд хараалагдажа, мүнөө дээрээ болбосон түхэлтэй 24 квартира бүрин бүтэн болонхой. Бүри һаядаа эзэдын шэнэ гэрнүүдтэ орожо, одоол амарха. Байгша ондо үшөө 30 квартирын барилга эхилхээр хараалагданхай.

ТҮЛБЭРИГҮЙ ГАЗАРТА ХҮРТЭГШЭДЭЙ ХАХАДНАА ЕХЭНХИНЬ – ЗАЛУУШУУЛ

Аймагай захиргаанай барилгын болон газарай харилсаануудай хорооной дарга Василий Смолиной тэмдэглэнээр, залуу үетэн түрэл нутагтаа түбхинэжэ эхилээ. Тэрэшлэн 2012 оной дүнгүүдээр түрэнхэн хүүгэдэй тоо наһа дүүрэнхэн хүнүүдэй тооһоо ехэ болоо юм.

Залуушуул гэрээ өөһэдэньгөө хүсөөр барина. Тэдэндэ барилгашадые хүлһэлхэ үлүү мүнгэн хаанаһаа байхаб даа – олонинь саг үргэлжын ажалгүй. Гэбашье эндэ бодхоогдожо байһан гэрнүүд булта шахуу болбосон түхэлтэй байхаар хараалагдана, мүн тиихэдэ хоёр дабхартай гэрнүүд олоор үзэгдэнэ.

Жэшээн, чечен дайнда хабаадаһан Сергей Новиков гэрээ гурбан жэлэй саана бодхоонхой. Мүнөө хоёр дабхар байшанайнгаа досоо талыень зохёожо байнхай. Тэрэнэй хэлэнээр, гэртэнэ 35 куб бэлэн модон ороо, гараж бани хоёртонь – 15. Гадна Сергей 200 куб түлээ бэлдээ. Тэрэ өөрынгөө хүсөөр модоо отолжо, ойһоо асаржа, хабтагайгаа бэлдэнхэн хадань бүхы 300 кубынь өөртэнэ үлөө юм.

Александр Новокрещенных гэгшын бүлэ нёдондол газар абаһан аад, нэгэ нарын туршада гэрээ барижа ороод, бүхэли үбэлдөө генератор хэрэглээ. Мүнөө гэртэнэ зайн гал татагданхай, хорой соонь гараж, бани баригданхай. Саашань байра байдалаа түхээрхэ мүнгэн даб дээрээ үгы.

Олзын хэрэг эрхилэгшэ Борис Симонов аймагай захиргаанай мэргэжэлтэн байха үедөө ээлжээндэ бэшгэдээд, удангүй газартайшые, 300 куб модоной саарһатайшые болоо һэн. Тиин модо бэлдэдэг зонтой хэлсээ баталжа, ажалын түлөө тэдэндэ модонойнгоо хуби үгөө. Бүхыдөө барилгынгаа хахадта өөрынгөө мүнгэ гаргашалжа, мүнөө дээрээ томо гэгшын гэртэй, хорой хото соогоо бүхы байра байдалаа зохёонхой бүдүүн айлайхи боложо түбхинэнхэй.

Гэрэй торхо бодхоохонь хүндэ бэшэ. Зосоохи ажалын гайтай даа. Нилээд ехэ мүнгэнэй гаргашатай. Тиихэдэ уһа оруулха, зайн гал татаха хэрэгтэй. Жэшээн, газар малтажа, уһа гаргахын тула би 90 мянган түхэриг түлөөб, - гэжэ Борис Симонов ойлгуулаа.

Үнэхөөрөөшье, олонхи залуушуул гэрээ бодхоохын бодхоогоод, тэрэнэ гүйсэд зохёожо түбхинэхэ гэхэдээ, мүнгөөр ядалдана. Тиимэһээ тэдэ, илангаяа ажалгүй зонинь бюджетэй тусхай урьһаламжын үзүүлэгдэдэг наа, ехэ туһа боложо үгэхэ һэн гэжэ тэмдэглээ.

ИЮЛИН 1 БОЛОТОР ХҮДӨӨ АЖАХЫН ХАЯСАНАЙ БҮХЫ ГАЗАРНУУД ЭЗЭТЭЙ БОЛОХО ЁНОТ

Совет үедэ Бэшүүрэй аймагта 70 мянган гектар таряалан элдүүлэгдэдэг байһан юм. Гүрэнэй хандархада, газарай хубаари боложо, хүн бүхэндэ хубитань үгтөө. Тээд олонхи зон газар дээрээ ямаршые ажал хээгүй. Энэ ушарһаа аймагта анханай 70 мянган гектарһаа оройдоол 18 мянганиинь элдүүлэгдэдэг байһан. Хүдөө ажахые хүгжөөхын тула гурбан жэлэй саана хаясаанай таряаланууд хахалагдажа эхилээд, мүнөө дээрээ дүн хамта 29 мянган гектар талмайда таряан ургуулагдадаг болонхой. Зүгөөр нёдондо хэгдэнхэн шалгалтын дүнгүүдээр, үшөө 21 мянган гектар хаясаанай таряаланиие эрьесэдэ оруулхаар гэжэ тобшологдоо. Бэшэн

дээрэнэ ой модон ургажэ эхилэнхэй.

- һуурин газарнуудай толгойлогшоной оролдолго, һайн ажал эндэ нүлөөлөө. Тэдэ нютаг бүхэндөө ажаһуугшадтаа суглаа үнгэргэжэ, хэрэглэгдэдэггүй газарнуудаа тодорулжа, сүүдтэ нэхэлтэнүүдые оруулаа. Тээдшые республикын правительствын дэмжэлгын ашаар манай аймаг онһон техникээр зэбсэгжүүлэгдээ гээшэ. Мүнөө үеын 10 комбайн, тарилгын 8 комплекс абажа, хаясаанай газарнуудаа хахалан нэргээгээбди, - гэжэ Виталий Калашников хэлээ.

Хүдөө ажахын газарнуудые эрьесэдэ оруулха талаар хоёр ажахы ашаг үр эхэтэйгээр хүдэлнэ: совет үеһөө хойшо таһалгаряагүй ажаллажа байһан "Еланская гречиха" ООО (анханай "Еланское" СПК) болон 5 жэлэй саана байгуулагдаһан "Победа" СПК.

Бидэ хара таряа, хоёр соортын шэниисэ болон обёос, "Чатыр Тау" гэнэн гэршүүхэ, мүн тиихэдэ тэжээлэй ургаса таридагбди, - гэжэ "Еланская гречиха" ООО-гой генеральна директор Петр Попов хөөрөө. – Бидэ гречкэ үйлэдбэрилдэг багахан заводтойбди. Мүнөө жэл 500 гектар талмай дээрэ гэршүүхэ тарихабди.

"Еланское" һууринай толгойлогшо Татьяна Филатьеватай харилсаа холбоотойгоор ажал ябуулһанай ашаар мүнөө ажахы хилэ татагдаһан 2500 гектар таряалан болон 130 гектар сабшалантай юм. Газарай хубитай 753 ажаһуугшадтайнь 331-ниинь албан ёһоор энэ зөөриһөөнь арсажа, хубита газарнуудаа һууринай мэдэлдэ дамжуулһан байна. Харин ажахы тэдэниинь хүлһөөр абажа, таряагаа ургуулна. Тээд шиидхэгдээгүй асуудалнууд олоор гаража ерэнэ. Юуб гэбэл, нютагай захиргаан ажахы хоёр нёдондо тусхай эмхитэй 640 мянган түхэригэй хэлсээ баталжа, эдэ газарнуудтаа хилэ татаа. Тээд нютагай захиргаанда иимэ ехэ мүнгэн хаанаһаа байхаб. Харин "Еланская гречиха" ООО суг һомололгын нэгшые программада ороногүй, мүн эдэ газарнууд ажахын үмсэдэ бэшэ ха юм. Үшөө нэгэ бэрхэшээл наһа дүүрэнхэн хүнүүдэй газарнуудтай холбоотой. Тэдэниие нютагай захиргаанай үмсэдэ абахын тула ехэ ябуулгашье, мүнгэн зөөришые хэрэгтэй. Июлин 1 болотор энэ асуудалаа шиидхэжэ шадаагүй наа, нютагай захиргаан бүхыдөө 2500 гектар талмайтай 275 хубита газарнуудые алдаха.

Хэнэй мэдэлдэ газар байнаб – гүрэндэ хамаагүй. Хэндэшые хэрэггүй хаясаанай газарнуудые эрьесэдэ оруулжа, аша туһатайгаар ашаглаал наань, хэрэг дүүрээ. Тиимэһээ аймагай захиргаан газараа хэрэглэдэггүй зонһоо, эмхинүүдһээ тэдэниинь тушаан абажа, ажал хэхэ дуратай, шадалтай хүнүүдтэ, ажахынуудта дамжуулан үгэхэ ёһотой.

ВТО-до ОРОНОН ЭРХЭ БАЙДАЛДА ШАНАР ХАЙТАЙ ҮЙЛЭДБЭРИ ҮРГЭДХЭХЭ ШУХАЛА

"Победа" СПК һүүлэй гурбан жэлэй туршада 4000 гектар таряалан нэргээгээ юм. Ажахы нилээд ехэ, үүлтэртэ мал үсхэбэрилдэг, орооһото болон тэжээлэй таряа ургуулдаг. Ажахын түрүүлэгшэ Андрей Федотовой хэлэнээр, эндэ 1500 толгой үхэр, 6000 толгой хонин, мүн тиихэдэ һүтэй үнээдэй багахан һүрэг бии юм. Таряалан газарын 5000 гектар талмайда нэмжидэг.

- Таряаланаа үргэдхэхэ түсэбтэйбди. Мүнөө сагта шанар һайтай болон ехэ хэмжээнэй үйлэдбэрил эрхилхэдэ тааруу, - гэжэ тэрэ хэлээ. – Республикын Хүдөө ажахын министерствын, аймагаймнай захиргаанай болон манай депутат Владимир Павловай худэлмэрийн аша туһаар газарта хабаатай орёо асуудалнууд шиидхэгдэжэ эхилхэдэнь, бидэ хаясаанай талмайнуудай заримыень хүлһөөр абаабди, заримыень үмсын болгообди.

Энэ ажахыда мүнөө үедэ таарама онһон техникэ хэрэглэгдэдэг юм: хари гүрэнэй 1 комбайн – "Бюллер", манай 3 "Кировец" (һүүлэй үеын) нэгэ доро дүрбэн ондоо үйлэ дүүргэдэг тарилгын комплекснуудтаа. Андрей Федотовой онсолһоор, ВТО-до ороһон эрхэ байдалда ехэ ажахынуудта эдэл комбайнууд таараха. Юуб гэбэл, "Беларус" тракторта орходоо тэдэ нэгэл дахин гарахадаа, хамаг ажалаа дүүргэжэрхидэг хадаа бага түлишэ "эдидэг": 1 гектарта "МТЗ-дэ" 10 литр хэрэгтэй, "Бюллертэ" – 6 үлүүтэй, һүүлэй үеын "Кировецтэ" – 5 үлүүтэй. Гадна шэнэ комбайнаар ажаллаһан газарта баян ургаса хуряагдадаг.

- Тээдшые ажалшадайнгаа тала баһа хараха хэрэгтэй ха юм. Ямар хүн бүхэли үдэртөө тооһо шорой залгиха, шанга наранда шаруулха дуратай байхаб? Тиимэһээ бидэ үйлэдбэриез шэнээр зэбсэгжүүлээбди, - гэжэ ажахын түрүүлэгшэ хэлээ. – "Бюллер" үнэтэй юм ааб даа. Мүнөө бидэ тэрэнэйнгээ түлөө мүнгэ түлһөөр зандаабди. Нёдондо "Россельхозбанкын" үри шэрэдэ дарагдажа эхилхэдээ, зарим техникээ худалдаабди.

Хэдэн ажахы иимэл байдалда ороо гэжэ мэдэнэбди. Жэшээн, "Еланская гречиха" ООО баһал "Бюллер" урьһаар абаһан аад, мүнгээ түлэжэ ядахадаа, тэрэнтээ хахасаа.

Шэнэ эрхэ байдалда гүрэнэй дэмжэлгын һулархада, һүүлэй хэдэн жэлдэ республикын Правительствын дэмжэлгээр хаясаанай газарнуудые нэргээжэ байһан олонхи ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд эдэ туйлалтануудаа һөөргөнэ алдана аа гүбди гэжэ ханаата болоно.

ДЫЖИТ МАРХАДАЕВА.

НҮҮЛЭЙ ХЭМЖЭЭНҮҮДЭЙ НАЙН ТАЛАНУУД ЗАГАРАЙН АЙМАГТА

Элүүрые хамгаалгын, нуралсалай болон бага олзын хэрэг эрхилэлгын халбаринуудта нэбтэрүүлэгдэжэ байһан нүүлэй шэнэлэлтэнүүдтэй танилсахаяа Бурядай Арадай Хуралай депутадууд Загарайн аймаг руу ошоһон байна.

Депутадууд хамагай түрүүн Шэнэ-Брянэ тосхондо оршодог эмнэлгын газартай танилсаа. Жэлэй туршада 4 мянга гаран үбшэнтэниие эмшэлдэг тус больницада үбэлэй хаһада оройдоол 15-16 градус дулаан байна. Гол шалтагаанинь гэхэд, дулаа дамжуулдаг соргонууд байшан дотор гүйсэд дүүрэнээр тодхогдоогүй. Гадна байшанай гадар талыень дулаалха хэрэгтэй. Энэ хэрэгтэ, мүн Онохойн эмнэлгын газар заһабарилгада дүн хамтадаа 30 миллион түхэриг хэрэгтэй гээд, Бурядай Арадай Хуралай депутадуудта Загарайн эмшэд дуулгаба. Тиибшье элүүрые хамгаалгын халбариде найн таланууд бии. Илангаяа үнгэрһэн хоёр жэлэй туршада Загарайн аймагай эмнэлгын халбари руу аяар 130 миллион түхэриг номологдоһон байна.

- Тиигэһэнэй ашаар эмнэлгын шэнэ онол аргуудыие хэрэглэхэдэ туһалдаг оньһон түхээрэлгэнүүдые худалдажа абаа. Гадна «Хүдөөгэй эмшэн» гэхэн программын хэмжээн соо 19 эмшэд Загарайда ажаллахаяа ерээ. Асагад нууринда эмнэлгын газарай шэнэ байшан баригдаа, Горхойно, Эльхийн, Бряниин-Адагай амбулаторинууд нэлбэн шэнэлэгдээ, - гээд, аймагай түб больницын ахмад врач **Доржи Дашидондоков** тэмдэглэбэ.

Шэнэ оньһон түхээрэлгэнүүд ажал хэрэгтэниинэй хүнгэрүүлхэ ёһотой аад, үлүү орёо болгоно. Үбшэнтэниие харахын орондо бидэ оньһон техникын орёо гуримда ехэнхи сагаа алданабди гээд, эмшэд бэрхэшээнүүдээрээ хубаалдаба. Энэ талаар ажал ябуулагдана, программанууд хубилалта гарана гээд, Бурядай элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо **Виктория Нихланова** мэдүүлбэ.

Үнгэрһэн жэлдэ Загарайн эмшэдэй дунда зэргын салин 36 300 түхэриг хүрэтэр дээшлээ. 2018 ондо салингын 71 мянган түхэриг хүрэтэр нэмэгдэхэ гээд, Бурядай Элүүрые хамгаалгын министерство мэдээсэ. Гадна Эрхирэг, Мухар-Тала, Хара-Нүхэн, Хара-Шэбэр, Хара-Бууса гэхэн нууринуудта ажаһуушад Улаан-Үдэ хотодо дүтэ байдаг тула 4-дэхи поликлиникэдэ эмнэлгэ гарадаг болохонь.

Нүүлэй хоёр жэлэй туршада республикын элүүрые хамгаалгада хубилалтанууд болоо. Бүхы эмнэлгын газарнуудые республикын министерство мэдэл дороо абаа. Тиибшье эрхилэгдэһэн хэмжээнүүдэй үрэ дүн шууд элирхэгүйн мэдээжэ, саг харуулха. Гадна хүн бүхэн бэеынгээ элүүрые өөрөө сахижа ябаха ёһотой гээд, Бурядай Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо **Цыденжап Батуев** тэмдэглэбэ.

Новоильинскын хүдөө ажахын лицейдэ депутадууд аймагай багшанартай уулзахадаа, нуралсалай халбариде нэбтэрүүлэгдэһэн хубилалтанууд тухай хөөрэлдөө. Лицейн директор **Галина Ардаева** нургуулида абтаһан шэнэ оньһон түхээрэлгэнүүдые харуулаа, үхибүүдтэ заадаг шэнэ программануудай найн болон муу талануудые тодорюулаа. «Нуралсал тухай» республикын хуулида ямар хубилалтанууд хэрэгтэйб гэхэн дурдахалнуудаа багшанар оруулһан байна.

Загарайн аймагай Захиргаан дотор түгэхэлэй суглаан эмхидхэгдээ. Тэрээн дээрэ аймагай бага олзын хэрэг эрхилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадаа. Тиихэдээ модо ашаглалгын талаар асуудалнуудые табья. Илангаяа 300 куб модо түлбэриггүйгөөр үгтэһэн аад, тэрэниинэй ашаглахын тула бэрхэшээлнүүд олон. Жэшээнь, аймагта 170 айл бүлэ түлбэриггүйгөөр газартай болоһон аад, тэдэнэй табаниинь лэ модоор гэр барижа шадаа. Юундэб гэхэдэ, найн модон ойн гүнзэгдэ ургана, тэрэниие ашаглахын тула гаргашань тусгаар ехэ. Олзын хэрэг эрхилэгшэд энэ хэрэг дэмжэнгүй. Үдэшын 9 сагай хойно архи наймаалхаяа болиһон саһаа олзо оршомнай доошолоо гээд, дэлгүүртэй зон дуулгаба. Үдэшын 11 саг хүрэтэр болгохо байгаабди гээдшье дурдахана. Юундэб гэхэдэ, уудаг зон ууһаар зандаа аад, хуули бусаар худалдаһан зонһоо архи худалдан абана, бээ хорлоно.

Бүхы халбаринуудта хэгдэжэ байгаа хэмжээнүүдые хараалһанай хойно депутадууд аймагай захиргаанай ажал хэрэг үндэрөөр сэгнэбэ.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.
Авторай фото-зураг.

Загарайн аймагай гулваа Татьяна Блиновская, Бурядай Арадай Хуралай депутадууд Цыденжап Батуев, Александр Стопичев, Бурядай элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо Виктория Нихланова

Доржи Дашидондоков

Галина Ардаева, Новоильинскын лицейдэ

Шэнэ-Брянэда эмшэдтэй уулзалга

Эмшэлгын оньһон түхээрэлгэнүүд

Буряад Республикын байгуулагдахаар 90 жэлэй ойдо

СОВЕДУУДЭЙ ЗАСАГ АША ҮРЭТЭЙ ҺЭН ДАА

1922 оной ноябрь-да Алас-Дурна Зүгэй Республикы (ДВР) усадхалга, Дурна Зүүн зүг болон Забайкалийн РСФСР-тэй нөөргөн нийлүүлэн хамтаруулга Буряад-Монголой автономито област-нууды нэгдүүлхын тула таарамжтай шухала эрхэ байдал байгуулхан байгаа. Буряадай коммунистууд энэ асуудал табьяа нэн. 1922 оной ноябрийн 20-до РКП(б)-гэй Буряад-Монголой обкомой Президиум иимэ шийдхэбэри абаба: Хоёр автономито области нэгдүүлхын түлөө наамжяаа шууд сэхээр хэлэх; ДВР-эй Буряад-Монголнуудай автономиие совет түхэл маягтайгаар гэхэ гү, али нютагай захиргаанай ёһо гуримаар дары бэлүүлжэ эхилхэ.

БУРЯАД-МОНГОЛОЙ АССР-ые БАЙГУУЛГА

Зүүн Сибириин буряад-монголшуудай газар дэбисхэр дээрэ нийтэ нэгэн гүрэн түрэ – Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республикы эмхидхэн байгуулха шухала гэжэ тоолохые РСФСР-эй Буряад-Монголой автономито областиин обком болон гүйсэдхэхэ комитет дурадхалан байгаа. Алас-Дурна Зүгэй Буряад-Монголой автономито областиин Буряадай революционно комитет буряад областнууды нэгдүүлхэ тухай асуудал табьяа нэн. РСФСР-эй түбэй партийна болон совет зургаанууд энэ үзэл бодолые дэмжэһэн байгаа. 1922 оной декабрийн 20-до РСФСР-эй Буряад-Монголой автономито областнууд ба Алас-Дурна Зүгэй партийна, совет зургаануудай зууршалга дурадхалнуудта үндэһэлэн, Үндэһэтэнэй Арадай Комиссариадай Бага коллеги иигэжэ тогтообо: “Газар нютагуудай зоной зүбшөөгөөд байгаа наань, хоёр автономито области нэгдүүлгэ зүйтэй гэжэ тоолохо”.

Буряад-Монголой автономито областнуудай хүтэлбэрийн хүсэлэл оролдолгонууды илангаяа Алас-Дурна зүгэй хизаарай хүтэлбэрлхы зургаанууд буруушааһан байгаа. Зүүн Забайкалийн аймагуудһаа (Буряад-Монголой губерни) захиргаанай онсо хубаари хэгдэхээр түсбэлэгдөө нэн.

Губернинүүдэй захиргаанай-ажахын байгуулалтанууды хуушан хэбээрнь үлөөхы хүсэжэ байһан дээрэһээ буряадуудай асуудал шийдхэлгы хизаарай зургаанууд буруушааһан байгаа. Тэдэнэй наамжын ёһоор, буряад областнуудай газар нютагууды хубаарилга хэм түхэлөө алдаагүй ажал ябуулгада хоро хүргэхэ байгаа бшуу.

1923 оной майн 30-да Бүхэроссийн Түбэй Гүйсэдхэхэ Комитетэй (ВЦИК) Президиум иигэжэ тогтообо: «...Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй буряад-монголнуудай автономито областнууды нэгэ Буряад-Монголой Совет Социалис Республика болгон, Дээдэ-Үдэ хотодо түбэйгөөр нэгдүүлхэ”.

ВЦИК-гэй Президиумэй 1923 оной августын 1-дэ баталһан БМАССР-эй Хубисхалта хо-

Сэлэнгын аймагай Ехэ-Цагаан нютагай колхознигуудай мүнгэ зөөрээр бүтээгдэһэн самолет-истребитель. 1943 ондо нютагтань ерэнэн пилот майор Строжагы колхозой түрүүлэгшэ Б.С.Санжанов амаршалан угтажа байна.

Улаан-Үдын авиационно заводто

Дуу, хатарай ансамбль

роон республика эмхидхэн байгуулха хүдэлмэри хэжэ эхилээ нэн. Республикын хилэ тогтоохо, республикын Соведүүдэй I съезддэ бэлдэхэ үнгэргэхэ, захиргаанай зургаанууды эмхидхэхэ ба бусад асуудалнууд тэрэнэй урда табигдаһан байгаа. Республикын захиргаанай газар нютагуудай шэнэ хубаарилга хэхэ, хилэ эсэслэн тодорхойлохо хүдэлмэрийе 1923 оной намар дүүргэһэнэй нүүлээр Соведүүдэй хунгалта үнгэргэгдөө нэн.

1923 оной декабрийн 4-һөө 9 болотор Дээдэ-Үдэ хотодо үнгэргэгдэһэн Буряадай Соведүүдэй нэгдэхэ съезд Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республика байгуулгы хуулийн үндэһөөр батадхаа бэлэй.

Түбэй Гүйсэдхэхэ Комитетэй (Хорооной) Президиум сессинуудэй хоорондохы үедэ хуули гаргалгын, гүйсэдхэхы, захирхы дээдын зургаан бо-

лобо. БМАССР-эй ЦИК нэгдэхэ сесси дээрэ долоон хүнһөө бүридэһэн Президиум хунгаа нэн. **М.И. Амагаев** – Президиумэй Түрүүлэгшэ, **М.Д.Иванов** тэрэнэй орлогшо болоһон юм. Республикын гүйсэдхэхы засагай дээдын зургаан – Арадай Комиссарнарай Соведэй (СНК) бүридэл эмхидхэн байгуулагдаһан байгаа. **М.Н. Ербанов** – СНК-гай Түрүүлэгшээр, **М.Д. Берман** – Түрүүлэгшын орлогшоор, дотоодын хэрэгүүдэй арадай комиссараар, **Б.Б.Барадин** – гэгээрэлэй наркомоор, **А.Т. Трубочеев** – элүүры хамгаалгын наркомоор, **А.И. Оширов** – газар таряалангай наркомоор, **А.К. Ляхов** – юстицийн наркомоор, **И.В. Малозовский** – ажалай наркомоор, **И.Д. Смердов** – хүдэлмэришэн-таряашанай хиналтын наркомоор, **К.С. Ильин** – мүнгэн хангай наркомоор, **И.А. Ильин** – ажайлэдбэри (промышлен-

ность) ба худалдаа наймаанай наркомоор, **М.П. Думкин** гүрэнэй түсбэлгын комиссийн түрүүлэгшээр баталагдаа нэн.

ВЦИК-гэй 1923 оной сентябрийн 12-то баталһан “Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республикын гүрэнэй байгуулалта тухай Дүримэй” үндэһөөр гүрэнэй засаг захиргаанай зургаанууд бүридүүлэгдэжэ, тэдэнэй ажал ябуулга бэлүүлэгдэһэн байгаа. СССР-эй ба РСФСР-эй Конституцинуудһаа гадна, энэ Дүрим БМАССР-эй Конституцийн абтатар (1937 он) засагай зургаануудай болон хүтэлбэрийн ажал ябуулгы гуримшуулдаг хуули гаргалгын тусхай үйлэ хэрэг болодог байһан юм.

1923 ондо Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республика 338140 дүрбэлжэн верста (1,067 км) газар дайда-тай, 450 675 хүн зонтой байгаа. Эдэнэй 49 процентнь буряадууд байһан юм. Буряад ороной дэбисхэр дээрэ 2349 тосхон нютагууд, тэрэ тоодо гурбан хото бии байһан: Дээдэ-Үдэ (1935 онһоо Улаан-Үдэ), Троицкосавск (1935 онһоо Хягта), Баргажан. 1924 ондо республика 9 аймагһаа, 35 хушуунһаа, 26 волостһоо, 494 сомонһоо бүридэдэг нэн. 1927 ондо 9 аймаг, 3 район ба 55 хушуун болон волостиин орондо 15 аймаг-район бии болгогдобо. Уданшьегүй Эрхүүгэй округһоо таһалагдаһан Кабанскын район эдээндэ нэмэгдэбэ.

1916 ондо ДВР-эй БМАО-гой бүридэлдэ зүүн аймагуудта 1809434 толгой, харин 1922 ондо 773729 толгой үхэр мал тоологдожо байгаа. Хизаарай улад зоной 90 гаран процентнь хүдөө ажахы эрхилдэг нэн. 1923 ондо хүдөө ажахын бүхы продукци үйлэдбэрлгын 53 процентнь мал ажалһаа, 45 процентнь тарьяан ажалһаа, 3 процентнь хамһабариин олзоборилгоһоо абтадаг байһан юм гэхэ. Энэл жэлдэ тарилгын нийтэ талмай 183,5 мянган гектарта хүргэгдэжэ, 109 мянган тонно тарьяан хуряагдаа нэн.

Удаадахи жэлнүүдтэ Буряад-Монголой АССР-эй хото, хүдөөдэ промышленность, хүдөө ажахы үргэнөөр хүгжөөгдэжэ, республикын ажалшад

оронойнгоо арадай ажахыда горитой хубитаяа оруулһан юм. 1929 оной апрель нарада зарлагдаһан XVI партийна конференци дээрэ 1928-1933 онуудта СССР-эй арадай ажахы хүгжөөлгын түрүүшын табан жэлэй түсэб баталагдан абтаа бэлэй. Табан жэлэй түсэб ороной национальна республиканууд болон областнуудай экономо, соёлые хурдан түргэнөөр хүгжөөхы хараалһан байгаа.

Зэдын комбинатай барилга 1932 онһоо эхилһэн юм. Удаань ПВРЗ-гэй, мяханай болон талха татадаг комбинатуудай барилганууд хэгдэбэ, 5 леспромохоз онһожоруулагдаба, хэдэн загаһанай завод баригдаба, нэльбэн шэнэлэгдэбэ, автомобиль ба трактор заһабарилгын завод амжалтаттайгаар хүдэлбэ.

1929 оной намарһаа 1930 оной хабар болотор республика дотор колхозуудай тоо гурба шахуу дахин ургажэ, 238-һаа 664-дэ хүрэхэн байгаа. Буряад орондо түрүүшын МТС-үүд байгуулагдаба. Хаа хаанагүй хамтын ажал эмхидхэжэ эхилхэдэ, машинно-тракторна станцинууд (МТС) байгуулагдажа захалба. 1934 онһоо улам хүсэтэй, гэнжэ мөөртэй, ЧТЗ ба “НАТИ” түхэлэй тракторнууд, 1935 онһоо комбайнууд хамтын ажахынуудта эльгээгдэ бэлэй.

“Хүдөө ажахын артелиин шэнэ Устав” 1935 оной февраль нарада баталагдан абтаа нэн.

Республикын Министруудэй Соведэй Түрүүлэгшэ М.Н. Ербанов түрүүтэй БМАССР-эй хүдөө ажахын түрүүшүүлэй делегаци-тай СССР-эй парти, правительствын хүтэлбэрлэгшэд 1936 оной январь нарада Кремль соо уулзаһан байгаа. 67 хүн, тэрэ тоодо колхозуудай 12 түрүүлэгшэнэр, 1 совхозой директор, элдэб халбариин 12 бригадир, 11 хонишод, адуушад, үхэршэд, 9 наалишад делегацийн бүридэлдэ оробо. Буряад-Монголой АССР-эй Улаан-Ононой районой Үзөөнэй сельсоведэй Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, эндэ Лениний ордендо хүртэһэн Батожаргал Бадмаев автономито республикын хүдөө ажахын ажалшадай амжалтанууд тухай рапорт Иосиф Виссарионович Сталин-да нэръемяльга ташалга доро барюулаа нэн. Эдэнэй олонхид Лениний, Ажалай Улаан Тугай, “Хүндэлэлэй Тэмдэгэй” орденуудаар шагнагдаһан байгаа.

Саашадаа Буряад ороной улад зон “хара хирээгэй” хаагалаанай, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай, дайнда хандаргагдаһан арадай ажахы нэргээлгын, арад түмэнэй ажаһуудалые хайжаруулгын, уран зохёол, соёл, искусство бадаруулгын, XX зуун жэлэй 60-70-дахи онуудта республикынга экономо хүгжөөлгын, Байгал-Амарай түмэр зам барилгын, 60-80-дахи онуудта зоной байдал хайжаруулгын, литература, искусство халбаран хүгжөөлгын, мүнөө үеын Буряад ороной байдалай үе шатануудые дабажа гараад, 90 жэлэйнгээ оёе иигэжэл угтаба бшуу.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист,
Российн соёлой габыята
хүдэлмэрилэгшэ.

ХОЁР ГҮРЭНЭЙ ДЭЭДЭ НУРГУУЛИНУУДАЙ ДИПЛОМОЙ АРГА ХҮСЭНЬ ЕХЭ

Манай хөөрөлдөөн

болон эрдэмтэдэй ажалай дүнгүүдээр танилсаа, мүн өөхэдүнгөө ажалай дүнгүүдээр хубаалдажа, ехэ ажал ябуулхан байна. Тиимэһээ энэ мүнөө баталагдаһан хоёр гүрэнэй - Монголой ба Россиин гүрэнүүдэй дээдэ нургуулинуудай диплом абахын арга хэлсээн хадаа манай дээдэ нургуулийн эрдэмтэ багшанаар уласхоорондын харилсаанай талаар олон жэлэй туршада ябуулхан хүдэлмэрийн үрэ дүн болоно.

Баира БАЛЫБУРОВА.

Энэ нуралсалай жэлһээ эхилжэ, оюутад нэгэ жэлэй нуралсалай хугасаа соо хоёр гүрэнэй дипломтой боложо гараха аргатай болобо. Энэ нонин асуудалаар Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институтдай директор Б.Б.ЗАНДАРАЕВҺАА тодорхой мэдээсэл абаһан байнабди.

- Батор Баясхаланович, ямар гүрэнүүдэй дээдэ нургуулийн хоёр диплом, ямар мэргэжлээр, хайшан гээд абахаар арга бии болобо гэшэб? Оюутад тиихэдэ хайшан гээд, али гүрэндэ хураха болоноб?

Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй-гуманитарна институт Монголой Болбосоролой университетэй Монгол хэлэ бэшгэй Дээдэ нургуулитай хамтаржа, монгол-англи, монгол-оронд хэлэнүүдэй таһагуудые нээхэ тухай хэлсээ баталаа. Хайшан гээд, ямар түсэбтэйгөөр эндэ оюутад хурахаб гэхэдэ, хоёр жэл манай гүрэнэй оюутад эндээ, Улаан-Үдэдэ хураад, гурбадахи жэлдээ Монгол гүрэн ошоожо, монгол оюутадтай хамта хуража,

монгол хэлэ бэшгээ ябууд хайн болгохо гэжэ хараалагдана. Эндэ оюутад манайшье, монголойшье институтдай адли оюутад болоод ябаха. 4-дэхи жэлдээ Буряадайнгаа университеттэ шэлэһэн мэргэжлээрэ шалгалтануудаа тушаагаад, хоёр гүрэнэй адли эрхэтэй диплом абаха. Монгол-оронд халбариинхидай оюутад тон тиигээд лэ хураха. Монголой оюутад хоёр жэл тэндээ хураад, гурбадахи жэлээ наашаа ерээд хураха. Тиимэ нэгэ оюутадаараа андалдаан болоно гэжэ хэлэхэдэ, буруу бэшэ. Тэрэ диплом хоёр гүрэндэ адли хэрэглэлтэй, адли хүсэ аргатай байха. Иимэ дипломуудые абаһан залуушуулай урда ажабайдалдань үргэн харгы нээгдэнэ.

- Тэдэ таһагуудта хэды оюутад абтагдахаар хараалагданаб, хайшан гээд тэндэ орохоор бэ?

Хоёр гүрэнэй диплом абахаар монгол-англи, монгол-оронд хэлэнүүдэй таһагууд алишье гүрэнэй талаһаа мүнөөр һомологдоногүй. Урдахи жэлнүүдтэ монгол-англи хэлэнүүдэй таһагта бюджетэй хурунууд байдаг хэн. Харин энэ жэл гүрэнэй жасаһаа мүнөөн ороогүй, түлбэритэ монгол-оронд хэлэнэй таһаг энэ жэлһээ түрүүшынхидэ нээгдэхэн, түлбэринь хараатай сэнтэй. Монгол орондо оронд хэлэ шудалалга ехэ хэрэгтэй гэжэ тоологдодог болонхой, тиимэһээ энэ таһагаймнай хүгжэлтэ ехэл урагшатай байха гэжэ тоолонобди.

- Хоёр ондоо гүрэнүүдэй хоорондо хамтын ажалай, харилсаанай хэлсээ

баталхань хүнгэн бэшэ, яһала ехэхэн ажал ябуулаа ёһотой?

Буряадай гүрэнэй университет уласхоорондын харилсаатай хүдэлмэрийн ажал үнинэй ябуулдаг. Европын болон Монголой, Солонгос, Япон, Тайвань гүрэнүүдэй эрдэм-шэнжэлэлгын нургуули байгуулгаар ехэхэн лэ ажал ябуулагдадаг, суг хамтын ажал ябуулгын хэлсээн үнинэй баталагданхай. Буряадай гүрэнэй университетэй таһагуудай хоорондо өөрын хүндэтэ хуури эзэлһэн манай институтда англи, монгол, хитад, буряад болон эвенк яһатануудай хэлэн ба литература заагдадаг. Эгээн һонирхолтой таһагуудай нэгэн - монгол-англи хэлэ бэшгэй. Тэдэ таһагуудай нуралсалай хүгжэлтын талаар ажал үнихэнэй ябуулагдаа. Хэдэн жэлэй туршада манай институтдай түлөөлэгшэд Монгол гүрэнөөр ябажа, шэнжэлэлгын ажалай хажуугаар харилсаата хүдэлмэрийн, дээдэ нургуулинуудай, багшанаарай

АРАДАЙМНАЙ ҮНДЭН ХУУШАН МОНГОЛ БЭШЭГ

Ямаршье арадай соёл, гүн ухаанай, ажабайдалай хүгжэлтын үндэрье гэршэлһэн юмэн - өөрын түсхайта бэшэг болоно. Агууехэ монгол арадай нэгэ талаа арын монголшууд гүүлэһэн буряад араднай анхан саһаа хэрэглэдэг өөрын бэшэгтэй байһан юм гэжэ олон зондо мэдээжэ.

Түүхын гэршэлһээр, 1204 ондо Чингис хаан наймануудые дайнда диилэхэдэ, энэ арадай бүхы болоһон ушар үйлэнүүдэ, нонин шухала хэрэгүүдэ ходо бэшэжэ абадаг байһаарнь ехэ һонирхоо. Тиихэдэ илангаяа хаанай соносоһон зарлиг, шийдхэбэринүүдые ехэ тодорхой бэшэн абтагдадаг, саашадаа жэншэдгүй бээлүүлэгдэхын хажуугаар, түүхын гэршэ болон хадаглагдадаг байһаниинь агууехэ хаанда ехэ һайшаагдаһан гэхэ. Чингис хаанай ахамад бэшэ-шэн Тататунгу үндэһөөрөө согдийн хэлэнһээ ороһон уйгур хэлэнэй алфавит монгол хэлэндэ тааруулжа, агууехэ хаанай ажаябуулгын хэрэгүүдтэ нэбтэрүүлжэ захалһан байна. Тэрэ үедэ мүнөө сагтал адли монгол араднай хэлэ ярилгаараа илгардаг олон нютаг бууса, уг изагууртай байһан юм. Тиимэһээ Чингис хаан монголнуудай олон уг талаануудай хэлэнүүдэй онсо-нуудые нэгдүүлһэн, үндэһэн монгол угтайл хаа, алишье, хаанахииншье хүнүүдтэ ойлгосотой байхаар шэнэ хэлэ бэшэг бии болгохо гэжэ зарлаһан байна. Гэбэшье монгол хэлэндэ оруулһан уйгур бэшэг монгол хэлэнэй үгүүлэлтэй, харилсаанай "амиды" хэлэнэй аялгатай таарадаггүй байгаа. Тиимэһээ монгол бэшэг һайжаруулхын, хүгжөөхын туршалганууд үргэлжэлһөөр хэн.

1269 ондо монгол бэшэгэй үндэһэн дээрэ түгэд бэшэг абтагдаа. Тэрэ үедэ Хитад гүрэн монгол сэрэгүүдээр дайлагдаад, Агууехэ Улсын тоодо ороод байгаа. Монголой Юань династии Хитад гүрэндэ тогтожо байха үедэ уйгур яһанай эрдэмтэ бэшээшэдые түгэд гэгээрүүлгшэд

һэлгэжэ, энэ бэшэгэй бии болохын арга ерээ. Монголнууд энэ бэшгые «дүрбэлжин бичиг» гээд нэрлэдэг. Тэрэ үедэ Буддын шажан дэлгэрүүлхын ажалай хажуугаар эрдэм шэнжэлэлгын ажал ябуулдаг агууехэ **Пагба лама Лочо Гья-цан (монах Пассела)** тэбхэр (дүрбэлжин) бэшэг монгол

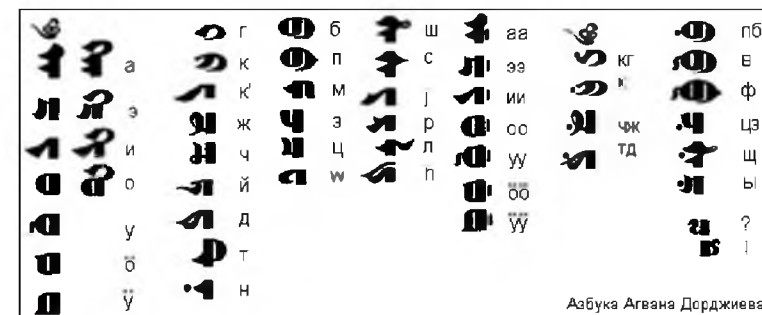
олон диалектүүд сооһоо нэгэл, засаг баряаша сайд изагууртанай хэлэнэй үгүүлэлдэ тааруулагдаһан хэлэ-бэшэг болоо. Түгэд хэлэнһээ абтагдаһан тэбхэр бэшэг ехэ орёо, юрын хүнүүдэй ойлгохоор бэшэ байһан, тиимэһээ ехэ хүндөөр гүрэн дотор нэбтэрээ. Гэбэшье энэ «дүрбэлжин бичигэй» хүсөөр монгол арадай олон түүхэтэ зохёолнууд бүтэһэн байна, жэшэнь, «Буянта хаанай бичиг», «Дарма-балын бичиг», «Чен-Цзунай соносхол» гэхэ мэтэ суутай түүхын бэшэгүүд...

хэлэндэ нэбтэрүүлжэ эхилээ. Энэ лама хадаа Түгэд ороной эгээн урданай дугангуудай нэгэн Сакья дуганай түлөөлэгшэ хэн. Энэ дуганай нургуули 13-14-дэхи зуун жэлнүүдтэ эгээн суутай, хүрөөтэ хүсэтэй байһан юм. 19 наһатай байхадань, Пагба ламые Хубилай хаан ордондоо уряа. Тиихэдэ эрдэмтэн лама «Гурбан гүрэнүүдэй дээдын лама» гэжэ нэрэдэ хүртөө. 1260 ондо **Хубилай хаан** энэ эрдэмтэн ламада «Гүрэнэй дээдын гэгээрүүлэгшэ» гэжэ хүндэтэ нэрэ үршөөгөөд, гүрэнэй зарлалай тамга барюулһан, монгол алфавит согсолхо зарлиг гаргаһан байна. 1272 ондо тэбхэр пагба бэшэг бүхы Монгол Улсын гүрэнэй бэшэг болгогдохоор соносогдоо. Энэ хэлэ бэшэг монгол угсаатанай

ПАГБА - бичиг, дүрбэлжин бичиг, хитадаар Мэн-гу синь цзы (монголой шэнэ бэшэг), Хубилай хаанай 1294 ондо нүгшэһэнэй нүүлээр 80 жэлэй туршада хэрэглэдээ.

1307-1311 онуудта Чоджи Одсер лама уйгур бэшэгэй онсо аргуудта ехэ анхаралаа табижа, тэрэнэй үндэһэн нуураар дээрһээ доошонь бэшэгдэдэг монгол бэшэг бии болгоһон байна. Энэ бэшэг тэрэ дороо нэбтэрүүлэгдээгүй, гэбэшье тэрэ үедэ хэрэглэгдэжэ байһан бэшэгүүд сооһоо эгээн хүнгэн, бүхы монгол арадуудай хэлэндэ тааруу гэжэ тоологдоһон, байн байһаар монголшуудай шухала бэшэг болоһон юм. Энэ алфавидта фонетикын илгаа ехээр хэрэглэгдээгүй, тиимэһээ монгол арадуудай олон диалектүүдтэй

хүнүүдэй ойлгохоор, ехэ тааруу байһан. Чоджо Одсорой согсолһон алфавит нүгөөдэ, түгэд хэлэнһээ абтагдаһан тэбхэр (дүрбэлжин) алфавидтай зэргэсүүлбэл, ехэ түргөөр бэшэгдэхээр зохид, хүнгэн, гарай бэшэг болоһон юм. Энэ бэшэг ехээршье хубилаагүй манай саг болотор ерэнһэн байна. Хитад гүрэнэй монголнууд болон буряадууд хууша монгол бэшэгэ мүнөөшье болотор хэрэглэдэг.

1648 оной үбэл уйгур-монгол алфавит дээрһээ хальмаг арадай хэрэглэдэг тодо бичиг бии болоһон байна. **Заяа - Пандито лама Намхайд-жамс**, ойрад-хальмагуудай эрдэмтэн лама, гэгээрүүлэгшэн, энэ бэшэг бүтээхэдэ, хальмаг арадай хэлэнэй маяг, үгүүлэлдэ ехэ анхаралтай хандан, арад зондо ойлгосотой байхаар бэшэг согсолһон юм. Энэ бэшэг хальмаг арад соо «тодо үзүг», «тодо бичиг», «тодрха үзүг» гээд нэрлэгдэдэг байһан. 1925 он болотор хальмагууд энэ бэшэгэ хэрэглээ, олон ном, мэдээсэлнүүдые гаргаа.

1686 ондо монгол арадай суутай эрдэмтэн, уран зураашан, гэгээрүүлэгшэн **Г. Дзанабазар** шэнэ бэшэг - **Соёмбо** соголоо. Энэ бэшэг мүнөө Монгол гүрэнэй туг, гүрэнэй тамга, мүнгэн дээгүүр мүнхэрүүлэгдэнхэй.

1905 ондо 13-дахи Далай ламын багша, Санкт-Петербурлын

дасанай шэрээтэ, суутай эрдэмтэн, лама, гэгээрүүлэгшэн **Агван Доржиев** монгол бэшэгэй хуури дээрэ буряад хэлэнэй аялгада тааруулһан бэшэг согсолһон байна. Энэ бэшэг буряад хэлэнэй үгүүлэл хайнаар харуулхын хажуугаар, оронд хэлэнэй транскрипци ехэ тодорхойгоор гаргадаг байһан. Дасанай хэдэн номууд энэ бэшэг дээрэ толилогдоһон юм.

Манай буряад арад бүхы Сибирийн арадууд сооһоо өөрын бэшэгтэй, бэшэгэй түүхын олон янзын гэршэлгэнүүдтэй ори гансахан арад байһан юм гэжэ олондо мэдээжэ. Сэлэнгын, Агын, Баргажанай, Хориин буряадуудай хуушан монголоор бэшэгдэһэн түүхын гэршэлгэнүүдые мүнөө эрдэмтэд үзэнэ. Буддын шажанай дасан дугангуудаар номууд олон байха.

Арадаймнай гүн ухаанай гэршэлгэ - **хуушан монгол хэлэнтэй** холбоотой үлгэр домогууд, һонирхолтой түүхын гэршэлгэнүүд, урданай номууд, арад зондоо эрдэм болбосорол тараһан урда сагай суутай эрдэмтэд тухай **«Үндэһэн»** гэжэ хуудаһандаа хөөрэхэ түсэбтэйбди. Удаадахи номеримнай айлшан - Буряадай гүрэнэй университетэй багша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат **Дугарма Юндуновна Тыхева** мүнөө сагта хайшан гэжэ хуушан монгол хэлэн заагда-наб гэжэ ехэ һонирхолтойгоор хөөрөжэ үгэхэ.

Баира БАЛЫБУРОВА.

“ЁРДЫН НААДАН” гэхэн IV уласхоорондын этно-соёлой фестивалие угтуулан

Владимир БУЛДАЕВ: “ТҮРЭЛ БУРЯАДАА ТҮЛӨӨЛХЭ БЭЛИГТЭЙ ЗОНЬОО, БЭРХЭ СПОРТСМЕНҮҮДНЭЭ ИЛАЛТАНУУДЫЕ ХҮЛЕЭНЭБДИ...”

“ЁРДЫН НААДАН” хадаа бөөнэрэй тайлганай ёһо, үндэһэн арадуудай спортын мурьсөөнүүдые, баатарнуудай болон найхан дангинануудай, дуушадай болон үлгэршэдэй конкурснуудые харуулдаг, эрхимүүдыень шэлэдэг, бэлэгүүдээр шагнадаг Евроазиин олон тоото арадуудай заншалта найндэр гээшэ. Энэ ехэ найндэрэй-уласхоорондын фестивалиин гол шухала зүйлын гэхэдэ, Эрхүүгэй областиин Ойхоной районой ехэ Ёрд гэхэн хадые тойроод болодог, ухаангүй үргэнөөр эмхидхэгдэдэг ёһо заншалта ёохорой дүхэриг болодог байна. Арадуудай соёл, национальна хубсаһа хунар, ёһо гуримуудые нэргээдэг, зоной зүрхэ сэдхэл хүлгөөдэг, баясуулдаг, уласхоорондын хани барисаа үргэдхэдэг энэ фестиваль хоёр жэл соо нэгэ удаа үнгэргэгдэдэг байна. Энэ үргэн дэлисэтэй наадан-фестивалие байгуулан эмхидхэгшэдтэ аша туһа хүргэжэ байһан, мүнөөшье эмхидхэлэйн комитетэй ажалда хабаадажа, Эрхүүгэй областһоо хаяхан бусаһан Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикин, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшэ, Бүгэдэ Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй түрүүлэгшэ В.Р.БУЛДАЕВТАЙ уулзажа, уласхоорондын ехэ удха шанартай энэ фестивалиин программаарнь, ямар газарһаа, орон нютагуудһаа уран бэлигтэн, спортсменүүд хабаадахаб гэжэ һонирхоһон, асуудалнуудые табиһан байнабди. “Ёрдын наадан” тухай хэһэн һонин хөөрэлдөөмнай - уншагшадаймнай һонорто.

- Владимир Романович, хоёр жэл соогдо нэгэ дахин үнгэргэгдэдэг “Ёрдын наадан” гэхэн уласхоорондын фестиваль 4-дэхиеэ үнгэргэгдэхэнь гээшэ. Хэзээ, ямар үдэрнүүдтэ эмхидхэгдэхэб, хэд гол эмхидхэгшэд бэ, ямар программатайб, хаанахи зон хабаадахаб, түрэл Буряад Республикайаа түлөөлхэ эгээл эрхим зондоо, спортсменүүдтэ юу хүсэхэ байнабта, хөөрөжэ үгыт даа...

- Дүрбэдэхиеэ эмхидхэгдэхээ байһан “Ёрдын наадан” найндэрэй гол эмхидхэгшэд гэхэдэ, Эрхүүгэй областиин Правительство, Буряад Республикын Правительство, Саха (Яхад) Республикын Правительство, Ойхоной районой муниципальна захиргаан, «Федерация исконных забав и этноспорта России» гэхэн ниитэ-россиин эмхи болоно. Тэдэһэнээ гадна “Үргэл В” гэхэн ООО-гой продюсерска компани (Якутск), ЮНЕСКО-гэй IOV-эй дэргэдэхи Уран бэлигэй уласхоорондын эмхи, ВАРК (Улаан-Үдэ), “Центр бурятской культуры” гэхэн Эрхүүгэй ниитын эмхи туһална. Россиин Федерациин олон субъектнүүдэй, хотонуудай, хариин ороннуудай, хүршэ регионуудай, Эрхүүгэй бөөнэрэй

эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, бэлигтэй зон, спортсменүүд эндэ хабаадаха байна. Эрхүүгэй областиин Ойхоной районой Еланцыһаа 8 километр зайда оршодог Хуторок гэжэ газар дээрэ июниин 14-һөө 16 болотор Евроазиин Олимпиин наадан шэнгээр Ёрдын наадан эмхидхэгдэхэ юм. Холоһоо ерэхэ зон июниин 13-да хүрэжэ ошохо болоно. Манай республикын делегаци (хүтэлбэрилэгшэнь-Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо И.М. Егоров) июниин 14-дэ Эрхүү тээшэ гараха байна. Республикнай Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевич хүндэтэ айлшадай дунда уригданхай. Соёлой министрствэдэ делегациин бүридхэлдэ орохо зохёохы коллективүүд, уран гартан шэлэгдэнэ.

“Ёрдынские игры - содружество в пространстве Евразии” гэхэн эрдэмэй-зохёохы хүдэлмэрийн конференци болохо, “дүхэриг – шэрээгэй” хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэхэ. Арадуудай соёл, хэлэ, ёһо заншал, аяншалга, хани барисаа, энхэ элүүр байдал, спорт, арадай найндэр, наадануудые дэлгэрүүлхэ үүргэтэй тус фестивалиин программа ехэ удхатай, үргэн байна. “Баатарнуудай нааданда...” бүхэ барилдаагаар, шулуу шэдэлгын,

хур харбалгын, Ёрд хадые тойрод гүйлдэлгын, модо таталдалгын (мас-рестлинг) мурьсөөнүүд болохо. Тиихэдэ хубийн мурьсөөнүүдтэ яхад арадай хүрэлгын, хони хайшалалгын,

бүһөөр бэе бэеэ таталгын, мори урилдаагаар, шатараар, яхадуудай бусад һонин мурьсөөнүүд эмхидхэгдэхэ. Соёлой программаар ёохор хатарагшадай, найхан дангинанарай, уран гартанай – мастернуудай конкурснууд болохо байна.

Түрэл Буряад ороноо Ёрдын наадан дээрэ түлөөлхэ бэлигтэй, талаантай зондоо, бэрхэ бэрхэ спортсменүүдтэ, бараг бараг баатарнуудтаа, найхан дангинануудтаа, алтан гартай мастернуудтаа, аялга найхан хоолойтой ансамбльнуудтаа, арадай артистнуудтаа, ёохороо гоёор хатарха шадабаритай зондоо зохёохы амжалта хүсөөд, гансал илалтануудые хүлээнэбди.

- Владимир Романович, һонёор хөөрөжэ үгэһэндэтнай баярые хүргэнэбди. Түрэл республикынгаа байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойгоор халуунаар Танаа амаршалнабди, ажалдатнай амжалта, ажабайдалдатнай найн найхание хүсэнэбди!

- найн даа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА
найндэрэй хөөрэлдөө хэбэ.

ЭРХИМ БАГША БОЛОХО ҮНДЭР ЗАЯАТАЙ

Хүн түрэхэ гарахын бэлиг талаантай, үндэр заяатай түрэдэг гэжэ хэлсэдэг. Багша – ямар гүнзэги удхатай үгэ гээшэб! Хэншье хадаа багшын лэ ашаар эрдэм бэшэгтэ һуража, дэлхэйн нюусануудые тайлбарилна, шэнжэлнэ. Багшын ажал харюусалгатай. Энэ һуралсалай апрелин 27-до Ивалгын аймагай буряад хэлэ, литературын багшанарай бүлгэмэй суглаан дээрэ Мэдэгма Баба-сановна БАДМАЦЫБИКОВА ажалайнгаа дүн гаргажа, дүй дүршэлөөрөө хубаалдаба.

Мэдэгма Бабасановна Улаан-Үдын лицей-интернатта һураад, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуули эрхимээр дүүргэжэ, багшын мэргэжэл абаад, хамсыгаа шуун, ажалай жолоо барьяа һэн. Багшын ажал хэһээр 32 жэл болобо. Мэдэгма Бабасановна «Буряад Республикын багшьяата багша», 2008 ондо «Россиин Федерациин эрхим багша» гэхэн нэрэ зэргэтэй болонхой. Нэгэтэ бэшэ Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар, Буряад Республикын эрдэм һуралсалай шагнал, баярай бэшэгүүдээр шагнадаһан.

Манай Ивалгын аймагай урдаа хараха эрхим багша болоно. Арбаад жэл аймагайнгаа методическа бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшөөр хүдэлбэ, һургуулийн хүтэлбэрилэгшэдтэй буряад хэлэн гүрэнэй хэлэн гэхэн программаар хоёр сар заагдаха тухай асуудал шийдхэдэг һэн. Эрмэлзэлтэй багша буряад арадайнгаа хэлэ бэшэг, ёһо заншал нэргээхын түлөө ехэ оролдодог. Ажалдань элдэб бэрхэшээлнүүд ушарха. Буряад хэлэн дээрэ ном, методическа заабаринууд дуталдаха. Теэд Мэдэгма Баба-сановнагай шадахагүй юу-мэниинь байхагүй. Юумэнэй

хомор сагта өөрөө бэхээршье, шэрээршье бэшэхэ. Хэшээлээ үхибүүдтэ һонирхолтой болгохын тула элдэб арга ханаад лэ байха. Холын хараа бодолтой, урагшаа ханаатай Мэдэгма Баба-сановна ямаршье асуудалай

гарабал, гүнзэги удхатай харюу үгэдэг гэхэдэ, алдуу болохогүй. Мэдэгма Бабасановнагай хэ-шээл бүхэн һонирхолтой байдаг. Эдэбхи талаантай багшын һурагшад хэлэһэн үгэнүүдыень, зааһан һургаалыень хэзээдэ-шье мартахагүй. Жэлһээ жэлдэ Мэдэгма Бабасановнагай һургаһан үхибүүд эрхим найн бэлэдхэлтэй байжа, республикын болон аймагайнгаа олимпиадануудта, эрдэм шэнжэлэлгын конференцинуудтэ заатагүй түрүү һуури эзэлдэг юм. Хэд бэ гэхэдэ, Гомбоева Сэсэг, Тугутова Сэсэг, Содномова Сарюна, Пурбуев Баир гэгшэд болоно. Гушаад багшын ажалай эрхим дүн ха юм.

Талаан бэлигтэй багша хэдэ олон ургажа ябаһан улаан бургаһатание һурган хүмүүжүүлжэ, ажабайдалайн үргэн харгыда гаргажа табья гээшэб? Мэдэгма Бабасановнагай зааһан һурагшадые мэдээжэ врачнууд, артистнар, багшанар, эрдэмтэд, бэшэшье мэргэжэлтэд

болонхойнууд, тоонто нютагаа суурхуулжа ябадаг. Гэртэхи-ниинь, шабинарын багшьяа ходо амаршалжа, хүндэлжэ, баярые хүргэжэ ябадаг.

Мэдэгма Бабасановна ажалдаа элдэб янзын шэнэ технологиин аргуудые, һонин суглуулбаринуудые хэрэглэдэг, тэдэнээрэ аймагайнгаа ба республикын багшанартай хубаалдадаг. Буряад хэлэнэй багшанарта “Методическа дуралханууд” гэхэн ном хэблэлдэ гарганхай, мүнөө 10-дахи классай “Буряад литература” хэблэлдэ бэлдэжэ байна.

Хүнгэн бэшэ багшын ажал шэлэжэ, эрдэм бэлигээ эдир үетэндэ дамжуулжа ябаһан республикынгаа түрүү багша, хүмүүжүүлэгшэ Мэдэгма Баба-сановнада, гэр бүлэдэнь аза талаан, амжалта, элүүр энхые хүсэе.

Л.БАНЗАРАКЦАЕВА,
Дээдэ-Ивалгын дунда
һургуулийн буряад хэлэ,
литературын багша.

Понедельник, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05, 05.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.35, 10.45	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
11.55	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
13.10	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.50	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»
	С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.15	Т/С «ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ»
18.00	«Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	Т/С «ЗАЩИТА СВИДЕТЕЛЕЙ»
00.30	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00	«ПОЗНЕР» (16+)
02.00	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
02.25	Х/Ф «ДЕНЬ НЕЗАВИСИМОСТИ»

«РОССИЯ 1»

06.00	«УТРО РОССИИ»
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	«1000 МЕЛОЧЕЙ»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30	«КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ» (12+)
12.00, 12.30,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
	15.30, 18.10, 20.40
	«ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50,	15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
14.00	«ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ» (12+)

Вторник, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.35, 10.45	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
11.55	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.10	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
13.50	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»
	С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.15	Т/С «ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ»
18.00	«Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	Т/С «ЗАЩИТА СВИДЕТЕЛЕЙ»
00.30	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00	«НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» (16+)
02.00	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
02.25	Х/Ф «БУЧ КЭССИДИ И САНДЕНС КИД»
04.35	Д/Ф «ЧЕТЫРЕ ДИНАСТИИ СЕРГЕЯ МИХАЛКОВА»

«РОССИЯ 1»

06.00	«УТРО РОССИИ»
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	«ТАЙЗАН»
10.20	«УЛГУР»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30	«КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ» (12+)
12.00, 12.30,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.50,	15.30, 18.10, 20.40 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
	15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ

Среда, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.35, 10.45	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
11.55	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.10	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
13.50	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»
	С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.15	Т/С «ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ»
18.00	«Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	Т/С «ЗАЩИТА СВИДЕТЕЛЕЙ»
00.30	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00	«СВОБОДА И СПРАВЕДЛИВОСТЬ»
	С АНДРЕЕМ МАКАРОВЫМ (18+)
02.00	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»

16.00	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
17.00, 18.30	Т/С «ПОЦЕЛУИТЕ НЕВЕСТУ!»
19.30	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00	Т/С «ЛЕДНИКОВ»
01.25	«ДЕЖУРНЫЙ ПО СТРАНЕ». МИХАИЛ ЖВАНЕЦКИЙ
	«ДЕВЧАТА» (16+)
02.25	ВЕСТИ +
03.00	
03.20	ТОРЖЕСТВЕННАЯ ЦЕРЕМОНИЯ ОТКРЫТИЯ XXIV-ГО КИНОФЕСТИВАЛЯ «КИНОТАВР»

КУЛЬТУРА

08.00	«ЕВРОНЬЮС»
11.00	«НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.10, 12.20,	00.20 «ВСЁ ЭТОТ ДЖАЗ!»
13.15	02.40 Т/С «ПЕРРИ МЭЙСОН»
14.10	Д/Ф «МАРИЯ МОНТЕССОРИ»
14.25	«ВАЖНЫЕ ВЕЩИ»
15.15	Д/Ф «ТАЙНЫЕ РИТУАЛЫ»
16.10	«ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
16.40, 20.30,	Д/С «ПЕШКОМ...»
16.50	00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
	СПЕКТАКЛЬ «ЗАПИСКИ ПИКВИКСКОГО КЛУБА»
18.10	Д/С «НЕВЕСОМАЯ ЖИЗНЬ»
18.40	ФЕСТИВАЛЬ
	«СЕРГЕЮ РАХМАНИНОВУ ПОСВЯЩАЕТСЯ...»
19.35	Д/С «ЛЕТОПИСЬ ИМПЕРСКОЙ СТОЛИЦЫ»
20.45	«ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
21.00	«САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА...»
21.40	«ПОЛИГЛОТ». ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
22.25	«ВСПОМИНАЯ СТАРЫЙ МХАТ...»
22.55	«ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
23.40	«ОСТРОВА»
00.50	«КИНЕСКОП»
	С ПЕТРОМ ШЕПОТИННИКОМ
01.30	«ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ КАМЕРА»
02.10	ИГРАЕТ ВАЛЕРИЙ АФАНАСЬЕВ
03.30	П. И. ЧАЙКОВСКИЙ. ВАРИАЦИИ НА ТЕМУ РОКОКО

13.00	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
14.00	«ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ» (12+)
16.00	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
17.00, 18.30	Т/С «ПОЦЕЛУИТЕ НЕВЕСТУ!»
19.30	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00	Т/С «ЛЕДНИКОВ»
00.40	«СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
01.45	Д/Ф «АНГЕЛЫ С МОРЯ»
02.45	ВЕСТИ +

КУЛЬТУРА

07.30	«ЕВРОНЬЮС»
11.00	«НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.10, 12.20,	00.20 «ВСЁ ЭТОТ ДЖАЗ!»
13.10	02.55 Т/С «ПЕРРИ МЭЙСОН»
13.55,	«САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА...»
	19.35 Д/С «ЛЕТОПИСЬ ИМПЕРСКОЙ СТОЛИЦЫ»
14.45,	21.40 «ПОЛИГЛОТ». ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
15.30	Д/Ф «ЗИМА ПАТРИАРХА. БОРИС РЫБАКОВ»
16.10	«ПЯТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ»
16.40, 20.30,	00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50	СПЕКТАКЛЬ «ЗАПИСКИ ПИКВИКСКОГО КЛУБА»
	Д/С «НЕВЕСОМАЯ ЖИЗНЬ»
18.20	ФЕСТИВАЛЬ «СЕРГЕЮ РАХМАНИНОВУ ПОСВЯЩАЕТСЯ...»
18.45	
20.45	«ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
21.00	«ВЛАСТЬ ФАКТА»
22.25	«ВСПОМИНАЯ СТАРЫЙ МХАТ...»
22.55	«ИГРА В БИСЕР»
23.40	С ИГОРЕМ ВОЛГИНЫМ
00.50	«БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
	Х/Ф «ТАЙНЫ САЛЛИ ЛОКХАРТ. РУБИН ВО МГЛЕ»
02.25	Р. ШТРАУС. СЮИТА ВАЛЬСОВ ИЗ ОПЕРЫ «КАВАЛЕР РОЗЫ»
03.50	Д/Ф «АНТУАН ЛОРАН ЛАВУАЗЬЕ»

«РОССИЯ 1»

02.25	Т/С «ФОРС-МАЖОРЫ»
03.20	Х/Ф «ДЖУЛИЯ»
06.00	«УТРО РОССИИ»
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	«1000 МЕЛОЧЕЙ»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30	«КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ» (12+)
12.00, 12.30,	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.50,	15.30, 18.10, 20.40 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
	15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.50,	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
13.00	«ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ» (12+)
14.00	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
16.00	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
17.00, 18.30	Т/С «ПОЦЕЛУИТЕ НЕВЕСТУ!»
19.30	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00	Т/С «ЛЕДНИКОВ»
00.40	«КУДА УХОДИТ ПАМЯТЬ?» (12+)
01.35	Д/Ф «СЧАСТЬЕ ПО-РУССКИ»
02.35	ВЕСТИ +

ТНТ

07.00	М/Ф «ХОЗЯЙКА И ДОМОВОЙ»
07.10	М/Ф «АЛИСА В ЗАЗЕРКАЛЬЕ»
07.55	«ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ» (6+)
08.20	«33 КВАДРАТНЫХ МЕТРА НА ДАЧЕ». ПОГОДА (6+)
	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+)
09.15	
09.25	«ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)
	Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
10.00	Х/Ф «300 СПАРТАНЦЕВ»
11.00	
13.30,	18.00 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.00	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
	«ДОМ-2. LIVE» (16+)
14.30	20.00 Т/С «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
15.30	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+).
17.00,	ПОГОДА
	«СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (12+)
19.00	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
	Т/С «САШАТАНЯ»
19.20	Х/Ф «ПРИШЕЛЬЦЫ НА ЧЕРДАКЕ»
19.30	«КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
20.30	
21.00	00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
22.35	
	ПОГОДА
23.00,	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
(16+).	Х/Ф «SUPERHERCE»
01.00	

ТИВИКОМ

06.30	«ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+).
	ЗУРХАЙ
07.00,	09.00 «В ТЕМЕ» (16 +)
07.25	«ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ» (16+).
	ЗУРХАЙ
07.50,	22.55 «АБИТУРИЕНТ» (12+)
08.00	Т/С «СПАЛЬНЫЙ РАЙОН»
09.25	«КАРТИНА НЕДЕЛИ» (16+)
09.35	«СТИЛИСТИКА» (12+)
10.00	М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ АЛЕНУШКИ И ЕРЕМЫ»

ТНТ

07.00,	23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+).
	ПОГОДА
07.35	УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3». ПОГОДА
08.30,	14.00, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКС-ПРЕСС» (16+)
09.00,	19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+).
09.25	ПОГОДА
	«ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)
10.00	Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)
11.00	Х/Ф «ПРИШЕЛЬЦЫ НА ЧЕРДАКЕ»
12.35	«КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
13.00, 18.00	Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
14.20	«СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (12+)
14.30	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
15.30	«ДОМ-2. LIVE» (16+)
17.00,	20.00 Т/С «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
	20.30 Т/С «САШАТАНЯ»
17.30,	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
19.15	Х/Ф «ЗНАКОМЬТЕСЬ:ДЭЙВ»
21.00	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
23.00	Х/Ф «КОММАНДО ИЗ ПРИГОРОДА»
01.00	

ТИВИКОМ

06.30,	09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00,
15.00, 16.00, 17.00,	19.30, 21.30, 23.00 НОВО-СТИ ДНЯ (16+)
07.00	«В ТЕМЕ» (16+)
07.25	«ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ» (16+).
	ЗУРХАЙ
07.50,	22.55 «АБИТУРИЕНТ» (12+)
08.00,	01.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+).
08.35	ЗУРХАЙ
09.00	«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+)
10.05	«В ТЕМЕ» (16+).
	ЗУРХАЙ
11.05	Д/Ф «МУЖСКИЕ ИСТОРИИ. МНОГОЖЕНЦЫ»
11.30,	Т/С «ХОЛОСТЯК ГАРИ»
12.05	21.00 Д/Ф «5 ИСТОРИЙ»
13.05	Т/С «АДЬЮТАНТЫ ЛЮБВИ»
	Х/Ф «КОЛЬЦА НИБЕЛУНГОВ»

КУЛЬТУРА

07.30	«ЕВРОНЬЮС»
11.00	«НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.10, 12.20,	00.20 «ВСЁ ЭТОТ ДЖАЗ!»
13.10	02.55 Т/С «ПЕРРИ МЭЙСОН»
13.55,	«ВЛАСТЬ ФАКТА»
	19.35 Д/С «ЛЕТОПИСЬ ИМПЕРСКОЙ СТОЛИЦЫ»
14.45,	21.40 «ПОЛИГЛОТ». ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
	«БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
15.30	«КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!»
16.10	20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.40,	СПЕКТАКЛЬ «В НОМЕРАХ»
16.50	Д/С «НЕВЕСОМАЯ ЖИЗНЬ»
18.10	Д/Ф «АРМАН ЖАН ДЮ ПЛЕССИ ДЕ РИШЕЛЬЕ»
18.35	ФЕСТИВАЛЬ «СЕРГЕЮ РАХМАНИНОВУ ПОСВЯЩАЕТСЯ...»
18.40	
20.45	«ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
21.00	«АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ»
21.25	«ВСПОМИНАЯ СТАРЫЙ МХАТ...»
22.25	«МАГИЯ КИНО»
23.35	Д/Ф «ЕСЛИ БЫ НЕ КОЛЯ ШАТРОВ»
00.50	Х/Ф «ТАЙНЫ САЛЛИ ЛОКХАРТ. ТЕНЬ «ПОЛЯРНОЙ ЗВЕЗДЫ»

11.00,	12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00,
17.00, 19.30,	21.30, 23.00, 01.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
11.45	«ГЕОФАКТОР» (16+)
12.05	Т/С «АДЬЮТАНТЫ ЛЮБВИ»
13.05	М/Ф «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ АЛЕНУШКИ И ЕРЕМЫ»
	М/Ф
14.30	Х/Ф «СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ»
15.05	«ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)
17.05	«УТУМАТА» (12+).
17.30	ЗУРХАЙ
18.00	Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ»
19.00,	23.30 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+).
	ЗУРХАЙ
20.05	Т/С «МЫСЛИТЬ, КАК ПРЕСТУПНИК»
21.00	Д/Ф «5 ИСТОРИЙ»
22.00	Т/С «ТАЙНЫ РАЗУМА»
00.00	«ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+).
	ЗУРХАЙ
02.00	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

16.30,	18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50,
01.30, 01.50	МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»
07.00	М/С «СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД» (6+)
07.30	М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00	«СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ» (+16)
09.00,	13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 18.00,	18.30, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
10.30,	16.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
11.30,	14.00, 23.50, 01.30 Т/С
	«6 КАДРОВ»
12.30	Х/Ф «МЕТОД ЛАВРОВОЙ»
14.15	Х/Ф «ХЕЛЛБОЙ. ПАРЕНЬ ИЗ ПЕКЛА»
	Т/С «СВЕТОФОР»
21.00	«ПАРК ЮРСКОГО ПЕРИОДА» (6+)
21.30	Х/Ф «КИНО В ДЕТАЛЯХ»
00.30	ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ РАБОТЫ ДО 06.00
01.45	

СТС

07.00,	09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55,
15.05	21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
17.05	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»
17.35	«ГЕОФАКТОР» (16+)
	«ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+).
	ЗУРХАЙ
18.05	Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ»
19.00	«ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)
20.05	Т/С «МЫСЛИТЬ, КАК ПРЕСТУПНИК»
	Т/С «ТАЙНЫ РАЗУМА»
22.00	«ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+).
23.30	ЗУРХАЙ
	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)
01.30	
14.45	М/

Цырегма САМПИЛОВА.

Хүдөөгэй соёл болон һуралсал

ДОМОГТО ДУУШАНАЙ
ДУРАСХААЛДА

Наяхана Түнхэнэй аймагай түб Хэрэн һууринда Буряад соогоо суурхалан дуушан Сэрэн Хоборковой мүнхэ дурасхаалда зорюулагдаһан үдэшэ эмхидхэгдэбэ.

Домогто дуушан 2013 ондо 100 наһа хүрэхэ байгаа. Энэ дэмбэрэлтэ ушарта зорюулжа, уран зохёолшо Владимир Тулаев "Арад сооһоо ургаһан дуушан" гэжэ нэрэтэй ном бэшээ.

Хэрэнэй түбэй байшанаар дүүрэн хүн зоние суглуулһан энэ энэ хэмжээ ябуулга тухай дэлгэрэнгыгээр удаадахи дугаартаа хөөрэхэбди.

ЭРХИМ НУРГУУЛИИН
БЭРХЭШҮҮЛ ШАГНАГДАА

Аршаанай лицей-интернат Түнхэнэй аймаг соо эгээл бэрхэшүүлэй тоодо ородог. Эндэ аймагай аза талаантай хүүгэд һурадаг заншалтай. Энэ удаа тус һургуулиие 18 хүбүүд, басагад дүүргэжэ байна.

- Таанад түрүү һургуулинуудай нэгы дүүргэжэ байнат. Хаанашье ябахандаа, хээээшье нюур шарайгаа алдангүй, түрэл һуралсалайнгаа гуламтын нэрые өөһэдынь үргэжэ ябагты, - гэд аймагай депутат Андрей Галсанов үрээбэ.

Һүүлшын хонхын найрта аймагай толгойлогшын орлогшо Венера Морхоева, һуралсалай таһагай дарга Даша Кырмыгенов гэгшэд амаршалжа, Хүндэлэлэй грамота болон баярай бэшгүүды дүүргэжэ шалгарһан үхибүүдтэ барюулаа. Тэдэнэй тоодо юһэдэхи классай шаби Юлия Замболовае (зураг дээрэ) нэрлэмээр. Юуб гэхэдэ, энэ басаган Москва хотодо үнгэрдэг суута эрдэмтэн В.И.Вернадскийн нэрэмжэтэ бүхэроссийн эдиршүүлэй уншалгануудта шалгаржа, түрүүшүүлэй тоодо оролсоо. Баярта ушарай үедэ Юлия Российн һуралсалай министерствын болон Российн Эрдэмэй академиин аяар дүрбэн грамотаар шагнагдаа. Гэхэтэй хамта, һургуулиин зүгһөө бэлигтэй басаганда планшетнэ компьютер дамжуулагдаа.

Юлитэй адли бэрхэ һурагшад тус һургуулида олон юм. Ододой парадта һургуулиин бүхы һурагшад гараа. Тэдэ элдэб түхэлэй аймагай болон республикын хэмжээ ябуулгануудта хабаадажа, амжалта туйлаһан байна гэшэ.

Тус хуудаһа Борис БАЛДАНОВ бэлдэбэ.

АХА КЛАССАЙХИДАЙ НАЙР

Үнгэржэ байһан һуралсалай жэлдэ Түнхэнэй аймагай һургуулинуудай юһэдэхи класс 263 хүн дүүргэжэ. Харин 11-дэхи класс дүүргэжэ, хүнгэн бэшэ замда 178 хүбүүд, басагад гарахань гэшэ.

Заншалта ёһоороо майн 25-да бултанда һүүлшын хонхо жэнгирбэ. Удаань аймагай бүхы һургуули дүүргэгшэд Хэрэн ерэжэ, аймаг дотор анха түрүүшынхией эмхидхэгдэһэн "һургуули дүүргэгшэдэй баалда" хабаадалсаба.

- Манай нютагта бүхы һургуули дүүргэгшэды суглуулха талаар нэгэшы хэмжээ ябуулга болодоггүй байгаа гэшэ. Үни удаан соо энэ хэрэг яагаад бүтээхэбди гэжэ ханамжалаабди, интернет соо Росси дотор он-

Авторай фото-зурагууд

доо хото городуудта, хүдөө нютагуудта ямараар иимэ хэмжээн болодог бэ гэжэ һонирхообди. Тиигэжэ майн 25-най үдэр энэ найр хэзэ тухай шийдхэбэри абаабди. Һургуули дүүргэгшэдтэ манай наадан һайшаагдаха бээ гэжэ найданабди, - гэжэ Социальна талаар таһагай ахамад мэргэжэлтэн Светлана Арбалжинова хөөрэнэ.

Нэн түрүүн тэдэнэр аймагай захиргаанай газар сугларжа, нютагайнгаа түрүү ноёдһоо амаршалгын болон захяа үгэнүүды дүүлаһан байна. Тиигэжэ Түнхэнэй аймагай толгойлогшын хэрэг эрхилэгшэ Юрий Хорёнов, социальна талаар толгойлогшын орлогшо Венера Морхоева, аймагай һуралсалай таһагай дарга Даша Кырмыгенов болон бусад амаршалаа. Эгээл эндэ 11-дэхи класс дүүргэжэ байһан үхибүүдтэ гарай бэлэгүүд барюулагдаба.

Удаань бүхы сугларгашад парад колонно болон аймагай соёлой байшанай газар хүрэхэ, найр наадаяа үргэлжэлүүлбэ. Эгээл эндэ бүхы һургуулинуудай 11-дэхи классуудай дунда жэлэй хугасаа соо үнгэргэгдэһэн мурьсөөнэй дүнгүүд сонсогдоо. Эндэ Хэрэнэй дунда һургуулиинхид шалгарлаа. Харин Аршаанай лицей-интернат болон Аршаанай П.Билдаевай нэрэмжэтэ һургуулинууд шангай һууринуудта гараа.

Һургуули бүхэнэй аха классайхид сугларгашады һонирхолтойгоор угтажа, булта нэгэ доро һургуулиин вальс хатарба. Мүн тиэхэдэ түбэй телевиденидэл адли хатарай мурьсөөн эмхидхэгдэ. Эндэ Тооро нютагай хүбүүд уян нугархай байһанаа мэдүүлбэ.

Тус хэмжээ ябуулгын эсэстэ бүхы хабаадагшад ёһор наадаяа дэлгэбэ.

БАГАШУУЛ ТҮРҮҮШЫНХИЕЭ
ХАБААДАЛСАА

Авторай фото-зурагууд

Үнгэрэгшэ һуралсалай жэлдэ Түнхэнэй аймагай Хужарай һургуули ехэ амжалтанууды туйлаһан байна. Энээн тухай һургуулиин директор Марина Станиславовна Комиссарова һүүлшын хонхын баяр ёһололдо тэмдэглэбэ.

Мүнөө жэл тус һургуулиин 9-дэхи класс 9 хүн дүүргэжэ. Тэдэнэй Сэндэмэ Тубанова аймагай 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан эрдэмэй-практическа конференцидэ амжалта-тайгаар хабаадаа. Һүүлшын хонхын эхиндэ Сэндэмэ Российн болон Буряад Республикын тугууды үргэхэ эрхэдэ хүртөө. Мүн гурбадахи классай һурагша, ганса "таба" гэхэн сэгнэлтэ абадаг, тоо бодолгоор аймагай олимпиадада шалгарһан Элбэг Гергенов болон "Мүнгэн альфа" гэхэн конференциин шангай һуури эзэлэгшэ Мүнхэ Ангарахеев Сэндэ-

мэтэй хамта дээрэ хэлэгдэһэн үйлэ хэрэгтэ хабаадалсаба.

Һурагшадые, багшанары аймагай болон хүдөөгэй захиргаанай түлөөлэгшэд һайхан үгэнүүдээр амаршалаа. Һүүлшын хонхо жэнгирүүлхэ эрхэдэ юһэдэхи классай шаби Андрей Убушеев болон нэгэдэхи классай Алтана Шалбанова хүртэһэн байна.

Анха түрүүшынхией иимэ найрта ерээдүй нэгэдэхи классайхид хабаадалсаа. Ушар гэхэдэ, 2012 ондо һургуулиин дэргэдэ хүүгэды бэлэдхэлгын бүлгэм нээгдэ. Үхибүүд сээрлигтэ ябаһандал адли эндэ бүхы үдэрөө үнгэргэдэг болоо. Һургуулиин хахад байшан һэльбэн заһабарилалдажа, наадалгын, һуралсалай, унталгын таһалганууд нээгдэ. Мүн тиэхэдэ шэнэ столово болон дулаан талет бүтээгдэ.

НАЙМАН ХАНАТАЙ БАЙШАНГАЙ ГАЗАРАЙ НААРТАЙ АРАМНАЙН БАЯРАЙ НААДАН

Асагадай Агван ДОРЖИЕВАЙ нэрэмжэтэ дунда хургуулида

ЗАГАРАЙН АЙМАГАЙ АСАГАДАЙ Агван ДОРЖИЕВАЙ нэрэмжэтэ хургуулийн байшангай шан-ха урда тээ туха сүлөөгүй болоһон барилгашад – тус хургуулийн ажалай багша Бато Цыденжапович Намдаков түрүүтэй бэрхэ мэргэжэлтэд Д.Ц. Дабадагбаев, Г.Р. Митыпов, А.С. Хайдапов гэгшэд, тэдэнэртэ зүбшэл, заабаринуудаараа туһалалсажа байһан, Улаан-Үдэһөө ерэнэн айлшадай дундаһаа Гүрэлбын ажалай бэрхэ багша, алдартай, нэрэтэй мастер В.Д.Цыбииков, бэлигтэй монгол поэт Х.Батхуу, эндэ Монголһоо ерэжэ, үхибүүдтэ иочин заажа байһан дүрбэн тэгшэ бэлигтэй, дүршэл ехэтэй Д.Бадмасэрэн ахатан, бусад багшанар суглараад, найман ханатай байшангай (юрта) газарые хэмжэжэ, хабтагйнуудаар хилэнүүдыень элирхэйлжэ байгаа нэн.

Удангүй Асагадай дасанһаа ламанар ерэжэ, арадай ёһо заншал үргэхэ, буряад хэлэ, соёл дэлгэрүүлхэ үүргэтэй тус байшангай газарай арамнайн уншалга үнгэргэжэ, буянтай ажал хэрэгэй эхи табиһан байһа. Баяр ёһололой эхилтэр зохид буудал шэнги найхан хамтын байрын байшан хаража гоёшоободди. Видео-харалгатай хүмүүжүүлгэшэ Мэдэгма Цыбановна Жапова бидэниие угтажа, тэндэ дежурлажа байба...

- Арадай ёһо гуримаар энэ барилгаша эхилһэн энэ хургуулийн бэрхэ директор Ж.Д. Чимитовае бүхы аймагай-хид, монгол, хальмаг нүхэдын, манай хуралсалай таһагайхид дэмжэжэ, өөһэд өөһэдэньгөө хандиб-мүнгэ оруулжа байна. Аймаг соомнай хамта дээрээ хуралсалай 64 эмхи (тэдэнэй 31-ниинь хургуули) тоологдоно, мүнөө сагта хүүгэдэй саадууд дуталдана. Онохойдо барилгаша-проектнэ документацияр хүүгэдэй саад барилгаша. Удаань Хуушан-Онохойдо, Эрхирэгтэ, Асагадта хүүгэдэй сээрлигүүд ерээдүйдэ нээгдэхэ... Буряад шэглэлээр хурадаг асагадайхиднай (хүүгэдэй байха ехэ найн байдалтай хамтын байратай – даагшань М.С.Намдыкова) республика соогоо мэдээжэ болонхой. Буряад хэлэнэйн багша О-Х.Н. Нанза-

Бүлэг айлшад

ловагай зохёһон номоор бүхы республикын үхибүүд түрэл хэлээ үзэнэ. Анханһаа энэ хургуулида зохёогдоһон "Долина хори бурят" гэнэн тусхай проектые үргэдхэн, 10 гаран жэлдэ барилгашан хургуулийн байшангай хажууда энэ 8 ханатай юрта-байшан арадай барилгын онол аргаар, буряад ёһоорнь шэмэглэхэ, монгол нүхэдэй проектээр барижа, ёһо заншалаа үхибүүдтээ үргэхэ, тиин туһалха аргатай зон 500 түхэриг (1 брусай сэн) үгэжэ, түүхэдэ нэрээ оруулжа байна гэшэ, - Загарайн аймагай захиргаанай хуралсалай таһагай начальник, баян сэдхэлтэй, найхан хоолойтой Т.В. Дугарова баясан, омогорхон хөөрөө нэн.

Тус байшангай арамнайн газарай хажууда болоһон баяр ёһолол дээрэ амаршалгын дулаан үгэнүүдые Монголой Консулствын вице-консул, господин Сэр-Од Энхболд наһанайнгаа хани нүхэр Болор Сэлэнгэтэеэ хэлэжэ, эхин алхамуудтань амжалта хүсэбэ. Удаань поселениинь дарга Д.В. Жамсаранов, Х.Батхуу, В.Д.Цыбииков, мэдээжэ соёлшон Г-Н.Ц. Гунзынов, буряад хэлэнэй багша О-Х.Н. Нанзалова, түрэлхидэй зүгһөө зээгээ 1-дэхи класста хургаха хүсэлтэй, Хэжэнгэнэ ерэнэн В.К. Бадмаева, "Степной кочевник" турфирмын хүтэлбэрилэгшэ Л.Ц.Нимбуева, би гээд тус хургуулийн бэрхэ директор Ж.Д. Чимитовада, эндэ сугларагшадта баярай, амаршалгын үгэнүүдые зориулбади, зүрхэ сэдхэл баяжуулха,

баясуулха, хүүгэдэй эрдэм мэдэсые үргэдхэхэ байшан-үргөөгэй түргөөр бүтэхые хүсэбэди.

Хургуулийн актыва зал соо орожо, бэлигтэй үхибүүдэй баярай багахан концерт хужарлабади, мэдэхэ болоһон бэрхэ хүүгэдээ танибади. "Хаанахинайл ааб?" ("Яхал гэбши?" гэжэ тэндэ нэрэтэй) мэдээжэ дуунай хүгжэм ятагай бүлэг зохидоор гүйсэдхэбэ. Уян бээтэй, гарнуудтай Арюна Намдакоржиевагай "Баярай хатар" буланда найшаагдаба. Света Черниновагай шаанзаар наадаһан "Соната" ерээдүйдэ хүгжэмэй харгы энэ басаган шэлэхэ байха гэнэн найдал түрүүлэ. Нөөл зохидхонууд, бишыхан дуушад Должид, Винарья гэгшэдэй хүхюүтэй дуунууд халуун альга ташалгаар үдэшгдөө. Торхируунуудай, мори урилдаашадай хатарнуудые эдир артистнууд айлшадтаа бэлэглэбэ. Монголһоо ерэнэн Д. Бадмасэрэн багшатаа (баян дээрэ наадаба) Сэбжэдэй суута "Жалам хар" гэнэн хүгжэм иочин дээрэ гүйсэдхэнэн, богони болзор соо бэрхээр наадажа хураһан 8-дахы классай хурагша Дари Дараевае эндэ сугларагшад халуунаар угтаба, "гоё-оо", "браво" гэнэн хашхараагаар баясан сэгнэбэ.

Түрэл арадайнгаа соёл, ёһо заншал, хэлэ, литература дээрэ үргэхэ, хүүгэдтээ зааха гэжэ эрмэлзэдэг Асагадай хургуулийн ажалша коллективтэ, шударгы бэрхэ, шэнэ проектуудые бэлүүлхээ шуумайдаг, ехэ оролдодог директор Жалма

Х.Батхуу, Ж.Д.Чимитова, В.Д.Цыбииков

Байшангай газар хэмжэнэ

Дармаевнада, аша туһаа холдол хүргэжэ байдаг даргартань – Загарайн аймагай хуралсалай таһагай начальник Т.В.Дугаровада, поселениинь дарга Д.В.Жамсарановта, бурхантай, буянтай нютагаархидтань үнэн зүрхэнэй баяр хүргэн, наһандаа хүрэхэ, харбайһанаа абахыень, ара-

дайнгаа үндэр соёл, ёһо заншалда үхибүүдээ хургажа байхыень хүсөөд, республикынгаа байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойгоор хани халуунаар амаршалай!

**Бэлигма ОРБОДОЕВА,
Р-Н. БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.**

Д.Дараева, Д.Бадмасэрэн

Ятагай бүлэг

Хатар наадан найхан даа

Спортын һонин

ХЭЖЭНГЭНЭЭ СЭХЭ "АРСЕНАЛ" БОЛОН "АЯКС" РУУ

Хэжэнгын интернат хургуулийн "Илалта" команда үншэн хүүгэдэй гэрнүүдэй болон интернат хургуулинуудай дунда футболоор үнгэргэгдэн "Ерээдүй шини гарта" гэжэ нэрэтэй Россиин нээмэл чемпионатта илалта туйлаба. Иимэ ехэ үйлэ хэрэг Бурядай футболой түүхэдэ түрүүшынхидэ болобо.

ФУТБОЛ НААДАХА ТАЛМАЙШЬЕГҮЙГӨӨР ИЛАХААР

Хүбүүд самолёдоо буумсаараа сэхэ пресс-конференцидэ ерэхэ, сэтгүүлшэдтэй харилсаа. Физическэ культура болон спортын талаар республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшэ Владислав Бумбошкин чемпионудые амаршалхадаа: "Манай хүбүүд ерээдүйн Олимпиин наадануудай ниислэл хотодо үнгэргэгдэн гүрэнэйгөө чемпионатта илажа, айхабтар ехэ амжалта туйлаба гэшэ", - гэжэ онсолон тэмдэглээ.

"Футболоор үндэр дүнгүүдые харуулхын тула олон хүнэй оролдолго хэрэгтэй. Тиимэһээ бидэндэ туһалхан бүхы зондо һайниын хүргэнэбди, - гэжэ командын хоригшо Эрдэм Мангатаев хэлээ. - Түрэл Хэжэнгынгээ аймагай хүтэлбэридэ баяр баясхалангаа мэдүүлнэбди. Тиихэдэ Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй хоригшод бидэндэ ехэ туһа үзүүлээ. Юуб гэбэл, Василий Николаевич Лобсанов түрүүтэй хоригшодой хүтэлбэри доро ехэнхидээ 49-дэхи хургуулийн футболой талмай дээрэ хорилго хэжэ, энэ мурьсөөндэ бэлдэбди".

Аймагай түлөөлэгшэдэй хэлэнээр, Хэжэнгын интернат хургуулида спортзалшы, ногоон хушалтатай футболой талмайшы гэжэ үгы юм. "Эдиршүүлэй дунда түрүүшынхидэ үнгэргэгдэн Олимпиин наадануудта барилдаагаар илаһан Алдар Бальжинимаев манай хургуули дүүргэн. Мүн бэшэшы спорттын зүйлнүүдээр гүрэнэйгөө хэмжээнэй чемпионудууража гараһан. Мүнөөшы манай хүмүүжэмэлнүүдэй дунда түрэл нютагаа, Буряад ороноо, Росси гүрэнөө суурхуулжа ябадаг үхибүүд бии. Тиимэһээ өөрын спортзалтай болохол ёһотойлди даа", - гэжэ хургуулийн дарга Виктор Аздаев хэлээ.

Иимэ эрхэ байдалда Хэжэнгын эдир тамиршадой үндэр амжалта туйлаһанин бүришы сэнтэй. Эрдэм Мангатаевай онсолхоор, Хэжэнгын бүхы хургуулинуудта физкультурын гурбадахи хэшээл футболодо үгтэдэг юм. Энэнь түрүүшынгээ үрэ дүн асарба гэшэ.

ХАБАРОВСКИЙН ПОЛУФИНАЛ ДАБАГДАА

Тус мурьсөөнэй эмхидхэгшэды нэрлэбэл, "МегаФон" компани, Россиин футболой холбоон, Россиин Спортын министерство, гүрэнэймнай Олимпиин хороон болон "Футбол - хүүгэдтэ" гэнэн буян үйлэдэлгын жаса болоно.

"Илалта" команда нэн

В.Бумбошкин, "Илалтын" хоригшо Э.Мангатаев

Тэг дундань: түрэл хургуулиингаа команда дэмжэхээ ерэнэй Алдар Бальжинимаев (Сочи хотодо)

Илалтын кубок иимэл даа!

түрүүн чемпионатдай региональна шата дабажа гараад, Хабаровск хотодо полуфиналда хабаадаа юм. Эндэ Алас Дурна зүгэй болон Зүүн Сибирийн 10 региондой илагшадтай мурьсэжэ, түгэхэлэй нааданда Саха-Яхад Республикын Чульманай үншэн хүүгэдэй гэрэй командые шүүгээ. Тихэдэ Бурядай футболистнарай хоригшо Эрдэм Мангатаев Хабаровскийн сониндой сэтгүүлшэндэ иигэжэ хэлээ: "Манай хүбүүдтэ аймагайнгаа түхэрэһнээ гараһаниншые ехэ үйлэ хэрэг гэшэ. Харин Улаан-Үдэдэ болон эндэ илажа, аяар Сочи ошого болоһондоо тэдэ хэлэшгүй ехэ жаргалтай. Хүбүүд энэ энээ ехээр харуулаагүйшые наа, зүрхэ сэдхэлдээ баяртайнууд. Хүнгэн бэшэ хуби заяатай хүүгэдтэ иимэ ехэ мурьсөө үнгэргэхэдөө, "МегаФон" компани болон бусад эмхидхэгшэд ехэ хайн хэрэг хэнэ. Манай хүбүүд энэ мурьсөөндэ жэлэй туршада эсшэ сусаагүйгөөр нилээд бэлдэнэйхи илаа".

БҮХЭРОССИЙН ФИНАЛ

Чемпионатай түгэхэлэй шата майн 23-һаа 26 болотор Сочи хотодо үнгэргэгдөө. 1998-1999 онуудта түрэнэн хүүбүүдэй бүлэгтэ хабаадаха 10 команда хоёр бүлэгтэ хубаагдаа. Хэжэнгын "Илалта" нилээд шанга бүлэгтэ наадажа, Абхазийн "ГЮЭНОС", Татарстанай "Надежда", Таджикистанай "Саманди" командануудые илаад, Красноярскийн "Гагаринец" шүүгдээ. Удаань четвёртьфиналда Баруун-хойто тойрогой "Галактика", полуфиналда Ростов-на-Дону хотын "Фортуна", харин финалда Тобольскийн "Жемчужина Сибири" манай командада шүүгдээ.

"Эдэ командануудтай тулалдахада, хүндэ байгаа. Илангаяа түрүүшын нааданда ехээр зобообди. Тэндэхи халуун уларилһаа болоо бэшэ аал, - гэжэ "Илалтын" капитан Валерий Борисов хөөрөө. - Һүүлдэнь бидэ дадажа, зобохоёо болёобди. Финалай нааданда бидэ түрүүшгээр нэгэ бага мэгдэхэдээ, воротаа хамгаалжа орообди. Тээд удангүй гоол орууламнай болоо. Эндэ Очир Тобоев шалгараа. Саашадашы бидэ ехээр урагшаа гүйдэнгүй, контратакануудые эмхидхэхэ гэжэ шийдэбди. Нааданай дүүрэхэ тээшэ хамгаалагша Игорь Дружинин үшөө нэгэ гоол оруулаа".

Энэ мурьсөөндэ 9 гоол оруулан Очир Тобоев "Илалтын" эрхим бомбардир болоо. Манай командын капитан Валерий Борисов мурьсөөнэй эрхим наадагша гэжэ нэрлэгдээд, Голландийн "Аяксын" Москва шадархи лагерьта долоон хоногой туршада хорилго гараха болоо. Харин бүхы командалнай Лондон ошоожо, "Арсенал" гэнэн футболой клубта айлшалха.

Хэжэнгын аймагай толгойлогшо Геннадий Лхасаранов илалтадаа тэгүүлэн "Илалта" командые июнийн 12-то түрэл нютагайнгаа сурхарбанай үедэ үргэнөөр амаршалхабди гэжэ хэлээ.

Борис БАЛДАНОВ.

СТС		09.30, 18.00, 18.30, 19.00	Т/С «ВОРОНИНЫ»	НТВ		18.40	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ» (16+)	08.00	«УТРО НА 5» (6+)
07.00, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	МЕТЕ-ОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)	11.00	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕ-НЕЙ». «ДЕНЬ СМЕШНОГО ВАЛЕНТИНА»	07.00	«НТВ УТРОМ»	20.30	Т/С «ПАТРУЛЬ»	10.45,	16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
06.00	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»	12.30	Х/Ф «МЕТОД ЛАВРОВОЙ»	09.10	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»	23.20, 00.15	00.35 Т/С «КРАПЛЕННЫЙ»	11.30	Х/Ф «РЫСЬ»
07.00	М/С «СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД» (6+)	14.00, 14.15	23.10 Т/С «6 КАДРОВ»	11.00, 11.20	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»	01.35	«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»	13.30, 17.00	14.45 Х/Ф «ГАНГСТЕРЫ В ОКЕАНЕ»
07.30	М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»	16.40	Х/Ф «ЗАТЕРЯННЫЙ МИР». «ПАРК ЮРСКОГО ПЕРИОДА-2»	11.50	«ДО СУДА» (16+)	02.30	Т/С «СТЕРВЫ»	18.00,	«ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
08.00	«СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ» (+16)	21.30	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»	12.55	«СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)	03.35	«КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)		18.30 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
08.30, 09.00,	21.00 Т/С «СВЕТОФОР»	00.30	Х/Ф «ПАРК ЮРСКОГО ПЕРИОДА-3»	14.25	«СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)	04.05	«ДИКИЙ МИР» (0+)	20.00, 21.30,	20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
	13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)	01.00	«ЛЮДИ-ХЭ» (16+). ВЕДУЩИЙ - АЛЕКСАНДР РЕВВА	15.35	Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+)	06.00	Т/С «АЭРОПОРТ»	00.10	22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД»
		02.55	Х/Ф «ДРОЖЬ ЗЕМЛИ-4. ЛЕГЕНДА НАЧИНАЕТСЯ»	16.30,	19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»		«МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА»	02.00	Х/Ф «РУСЬ ИЗНАЧАЛЬНАЯ»
		04.40	Х/Ф «МНЕ ХВАТИТ МИЛЛИОНА»	17.25	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)	07.00,	11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»	05.00	Х/Ф «ЯРОСЛАВНА, КОРОЛЕВА ФРАНЦИИ»
			ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ			07.10	Д/Ф «ЖИВАЯ ИСТОРИЯ»		

Четверг, 6		16.00	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»	08.30,	14.00, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)	16.45	М/Ф	11.00,	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
ПЕРВЫЙ КАНАЛ		17.00, 19.30	18.30 Т/С «ПОЦЕЛУЙТЕ НЕВЕСТУ!»	09.00,	19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ», «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА	17.05	Д/Ф «БРАТЬЯ МЕЛАДЗЕ. ВОПРЕКИ»	11.20	«МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ» (16+)
06.00	«ДОБРОЕ УТРО»	21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»	09.25	«ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)	18.00	Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ»	11.50	«ДО СУДА» (16+)
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ	22.00	Т/С «ЛЕДНИКОВ»		«СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)	19.00	«РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ	12.55	«СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
10.05	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»	23.45	«ПОЕДИНОК». ПРОГРАММА ВЛАДИМИРА СОЛОВЬЕВА (12+)	10.00	Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)	20.05	Т/С «МЫСЛИТЬ, КАК ПРЕСТУПНИК»	14.25	«СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
10.35,	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»	01.20	Д/Ф «ДРУГАЯ РЕАЛЬНОСТЬ»	11.00	Х/Ф «МАРС АТАКУЕТ»	21.00	«ПЯТЬ ИСТОРИЙ» (16+). ЗУРХАЙ		Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+)
10.45	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)	02.20	ВЕСТИ +	13.00, 18.00	Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)	22.00	Т/С «ТАЙНЫ РАЗУМА»	15.35	19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
11.55	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»			14.15	«АФИША» (6+)	23.30	«ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ	16.30,	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
13.10	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»			14.30	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)		«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)	17.25	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ» (16+)
13.50	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»	07.30	«ЕВРОНЬЮС»	15.30	«ДОМ-2. LIVE» (16+)	07.00,	09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	20.30	Т/С «ПАТРУЛЬ»
	С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)	11.00	«НАБЛЮДАТЕЛЬ»	17.00,	20.00 Т/С «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)	06.00	МЕТЕ-ОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)	23.20,	00.35 Т/С «КРАПЛЕННЫЙ»
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»	12.10,	00.20 «ВЕСЬ ЭТОТ ДЖАЗ!»	17.30,	20.30 Т/С «САШАТАНЯ»	07.00	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»	00.15	«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»	12.20,	02.55 Т/С «ПЕРРИ МЭЙСОН»	19.15	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)	07.30	М/С «СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД» (6+)	01.35	Т/С «СТЕРВЫ»
16.15	Т/С «ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ»	13.10	«АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ»	21.00	Х/Ф «ДЕТИ ШПИОНОВ -3»	08.00	М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»	02.30	«ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
18.00	«Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)	13.55	Д/С «ЛЕТОПИСЬ ИМПЕРСКОЙ СТОЛИЦЫ»	22.30	«КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ» (16+)	08.30,	«СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ» (+16)	03.35	«ДИКИЙ МИР» (0+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ	14.45,	21.40 «ПОЛИГЛОТ», ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!	23.30	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)	09.00,	13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)	04.05	Т/С «АЭРОПОРТ»
	С СУБТИТРАМИ	15.30	СПЕКТАКЛЬ «АНДЖЕЛО»	01.00	Х/Ф «КИТ КИТТРЕДЖ»	09.30,	18.00, 18.30, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»	06.00	Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА»
19.50	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)	16.10	«ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ»			11.00,	16.35 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»	07.00,	11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
20.50	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)	16.40,	20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ	06.30,	09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)	12.30	Х/Ф «МЕТОД ЛАВРОВОЙ»	07.10	Д/Ф «ЖИВАЯ ИСТОРИЯ»
22.00	«ВРЕМЯ»	16.50,	00.50 Х/Ф «ВЫСТРЕЛ»	07.00	«В ТЕМЕ» (16+)	14.00,	23.40 Т/С «6 КАДРОВ»	08.00	«УТРО НА 5» (6+)
22.30	Т/С «ЗАЩИТА СВИДЕТЕЛЕЙ»	18.10	Д/С «НЕВЕСОМАЯ ЖИЗНЬ»	07.25	«ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ» (16+). ЗУРХАЙ	14.25	Х/Ф «ПАРК ЮРСКОГО ПЕРИОДА-3»	10.45,	16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
00.30	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)	18.40	ФЕСТИВАЛЬ	07.50,	22.55 «АБИТУРИЕНТ» (12+)	16.05	Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!»	11.30	Х/Ф «ОПАСНО ДЛЯ ЖИЗНИ!»
01.00	«ПОЛИТИКА»	19.40	«СЕРГЕЮ РАХМАНИНОВУ ПОСВЯЩАЕТСЯ...»	08.00,	01.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ	21.30	Х/Ф «ВОЙНА МИРОВ»	13.30	Х/Ф «РУСЬ ИЗНАЧАЛЬНАЯ»
02.00	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»	20.45	«ИСКАТЕЛИ»	08.35	«АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ» (16+). ЗУРХАЙ	00.30	«ЛЮДИ-ХЭ» (16+). ВЕДУЩИЙ - АЛЕКСАНДР РЕВВА	17.00	«ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
02.25	Х/Ф «МИЛЫЕ КОСТИ»	21.00	«ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА»	09.00	«В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ	01.00	Х/Ф «ЭТОТ УЖАСНЫЙ КОТ»	18.00,	18.30 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
04.55	Д/Ф «ВРЕДНЫЙ ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ»	22.25	«ВСПОМИНАЯ СТАРЫЙ МХАТ...»	10.05	Д/Ф «С. РОТАРУ. СЕКРЕТЫ ЕЕ УСПЕХА»	02.45	Х/Ф «СНЕЖНЫЙ ШАР»	20.00,	20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
		22.55	«КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ»	11.05	Т/С «ХОЛОСТЯК ГАРИ»	04.30	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ	21.30,	22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД»
		23.40	Д/Ф «МИСТРАС. РАЗВАЛИНЫ ВИЗАНТИЙСКОГО ГОРОДА»	11.30	Д/Ф «5 ИСТОРИЙ»			00.10	Х/Ф «ЕЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВЬ»
			«ГЕНИИ И ЗЛОДЕИ»	12.05	Т/С «АДЬЮТАНТЫ ЛЮБВИ»			02.10	«ДОБРОЕ УТРО»
			«ОСТРОВА»	13.05	Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ БЛУДНОГО МУЖА»			04.00	Х/Ф «ОДИНОЖДЫ ОДИН»
			М. МУСОРСКИЙ. ФАНТАЗИЯ	15.05	Х/Ф «СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ»	07.00	«НТВ УТРОМ»	06.00	Д/Ф «29 ДУЭЛЕЙ ПУШКИНА»
			«НОЧЬ НА ЛЫСОЙ ГОРЕ»			09.10	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»		
			Д/Ф «ТОМАС АЛВА ЭДИСОН»						

Пятница, 7		12.30, 15.30, 18.10, 20.40	«ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»	ТНТ		12.05	Т/С «АДЬЮТАНТЫ ЛЮБВИ»	02.25	Х/Ф «АРМЕЙСКИЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
ПЕРВЫЙ КАНАЛ		12.50,	15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ			13.05	Х/Ф «КАК НАЙТИ ИДЕАЛ»		ПРИКЛЮЧЕНИЯ
06.00	«ДОБРОЕ УТРО»	13.00	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»	07.00,	23.00, 01.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА	14.45	М/Ф	04.10	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ
10.00,	13.00, 16.00 НОВОСТИ	14.00	«ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ» (12+)	07.35	УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3». ПОГОДА	15.05	Х/Ф «СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ»		
10.05	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»	16.00	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»	08.30,	14.00, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)	17.05	Д/Ф «ВОСКРЕШЕНИЕ»		
10.35,	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»	17.00, 18.30	Т/С «ПОЦЕЛУЙТЕ НЕВЕСТУ!»	09.00,	19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ», «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА	18.00	Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ»	07.00	«НТВ УТРОМ»
10.45	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)	19.30	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)	09.25	«ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)	20.05	Т/С «МЫСЛИТЬ, КАК ПРЕСТУПНИК»	09.10	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.55	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»	21.50	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»	10.00	Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+)	22.00	Х/Ф «НАВАЖДЕНИЕ»	11.00,	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
13.10	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»	22.00	«КРИВОЕ ЗЕРКАЛО»	11.00	Х/Ф «ДЕТИ ШПИОНОВ -3»	00.30	Д/Ф «МУЖСКИЕ ИСТОРИИ. МНОГОЖЕНЦЫ»	11.20	«СПАСАТЕЛИ» (16+)
13.50	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»	00.35	Х/Ф «ЖЕНИХ»	12.30	«КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ» (16+)	01.30	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)	11.50	«ДО СУДА» (16+)
	С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)	02.25	Х/Ф «ВРЕМЯ РАДОСТИ»	13.00, 18.00	Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)			12.55	«СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»			14.15	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)			14.25	«СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»	07.30	«ЕВРОНЬЮС»	14.30	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)	07.00,	09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	15.35	Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+)
16.15	Т/С «ПРОСПЕКТ БРАЗИЛИИ»	11.00,	16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ	15.30	«ДОМ-2. LIVE» (16+)	06.00	МЕТЕ-ОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)	16.30,	19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
18.00	«ЖДИ МЕНЯ»	11.20	Х/Ф «СТРОГИЙ ЮНОША»	17.00	Т/С «САШАТАНЯ»	07.00	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»	17.25	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ	13.15	«ЭПИЗОДЫ»	17.30	«ДО И ПОСЛЕ» (6+)	08.00	М/С «СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД» (6+)	18.40	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ» (16+)
	С СУБТИТРАМИ	14.00	Д/Ф «ЕСЛИ БЫ НЕ КОЛЯ ШАТРОВ»	19.15	«СОМЕДИ WOMAN» (16+)	09.00,	13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)		«УТРО НА 5» (6+)
19.50	«ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»	14.45	«ПОЛИГЛОТ», ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!	20.00	«КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)	12.30	Х/Ф «МЕТОД ЛАВРОВОЙ»	07.00,	11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «СЕЙЧАС»
20.50	«ПОЛЕ ЧУДЕС»	15.30	Д/Ф «ВЕК АРАМА ХАЧАТУРЯНА»	22.00	«СОМЕДИ SLAV. БЕЗ ГРАНИЦ» (16+)	14.00	Т/С «6 КАДРОВ»	07.10	«МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
22.00	«ВРЕМЯ»	16.10	«ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ». ЕГОР КОНЧАЛОВСКИЙ	23.30	«ХБ» (18+)	14.20	Х/Ф «ВОЙНА МИРОВ»	08.00	«УТРО НА 5» (6+)
22.30	«ДВЕ ЗВЕЗДЫ». ПОСТСКРИПТУМ		СПЕКТАКЛЬ «СЦЕНЫ ИЗ ДРАМЫ М. Ю. ЛЕРМОНТОВА «МАСКАРАД»	00.00	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)	21.00	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ».	10.35	«ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)
00.35	Х/Ф «ЧЕЛОВЕК, КОТОРЫЙ ЛЮБИЛ ОСТАВАТЬСЯ СОБОЙ»		Д/Ф «НЕФЕРТИТИ»	01.30	Х/Ф «СОТОВЫЙ»		«ВАЛЯЕ ПАРУСА»	11.30,	13.30 Х/Ф «ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ, ИЛИ ОПЕРАЦИЯ «КООПЕРАЦИЯ»
02.40	Х/Ф «СКУДДА-У! СКУДДА-ЭЙ!»	16.50	ФЕСТИВАЛЬ	06.30,	09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)	09.30,	«СВИДАНИЕ СО ВКУСОМ» (+16)	13.55,	17.00, 02.50 Х/Ф «СЛУЧАЙ В АЭРОПОРТУ»
04.35	ФУТБОЛ. ОТБОРОЧНЫЙ МАТЧ ЧЕМПИОНАТА МИРА-2014. СБОРНАЯ ПОРТУГАЛИИ - СБОРНАЯ РОССИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ ПОРТУГАЛИИ	18.25	«СЕРГЕЮ РАХМАНИНОВУ ПОСВЯЩАЕТСЯ...»	15.00,	16.00, 17.00, 19.30, 21.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)	11.00,	16.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»	19.00	«МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
		18.35	«ЦАРСКАЯ ЛОЖА»	07.00	«В ТЕМЕ» (16+)	12.30	Х/Ф «МЕТОД ЛАВРОВОЙ»	20.00,	20.40, 21.25, 22.10, 23.00, 23.40, 00.25, 01.15, 02.00 Т/С «СЛЕД»
		19.45	Д/Ф «СЧАСТЛИВЫЕ ДНИ СЧАСТЛИВОГО ЧЕЛОВЕКА»	07.25	«ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ» (16+). ЗУРХАЙ	14.00	Т/С «6 КАДРОВ»		
			02.55 «ИСКАТЕЛИ»	07.50,	23.50 «АБИТУРИЕНТ» (12+)	14.20	Х/Ф «ВОЙНА МИРОВ»		
			«МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР»	08.00,	00.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ	21.00	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ».		
			Х/Ф «ВЫЛЕТ ЗАДЕРЖИВАЕТСЯ»	08.35	«РАДАР-СПОРТ» (6+)		«ВЯЛЫЕ ПАРУСА»		
			«ЛИНИЯ ЖИЗНИ»	09.00	«В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ	23.00	«НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+)		
			С КИРИЛЛОМ РАЗЛОГОВЫМ	10.05	Д/Ф «БРАТЬЯ МЕЛАДЗЕ. ВОПРЕКИ»		«НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+)		
			Д/Ф «СИГИШОАРА. МЕСТО, ГДЕ ЖИВЕТ ВЕЧНОСТЬ»	11.05	Т/С «ХОЛОСТЯК ГАРИ»	00.00	Х/Ф «ПОВАР, ВОР, ЕГО ЖЕНА И ЕЕ ЛЮБОВНИК»		
				11.30,	21.00 Д/Ф «5 ИСТОРИЙ»				

Суббота, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.50,	07.10	Х/Ф «МЕТЕЛЬ»
07.00,	11.00, 13.00	НОВОСТИ
08.35	М/Ф «ДЖЕЙК И ПИРАТЫ	
09.20	НЕТЛАНДИИ»	
09.45	М/С «СМЕШАРИКИ.	
	НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»	
10.00	«УМНИЦЫ И УМНИКИ» (12+)	
10.45	«СЛОВО ПАСТЫРЯ»	
11.15	«СМАК» (12+)	
11.55	Д/Ф «ПРО ДОБРОЕ	
	СТАРое КИНО»	
13.15	«ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ»	
14.10	«АБРАКАДАБРА» (16+)	
16.25	«ФОРТ БОЯРД» (16+)	
17.55	«ПАПЕНЬКИНЫ ДОЧКИ» (12+)	
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ	
	С СУБТИТРАМИ	
19.15	«УГАДАЙ МЕЛОДИЮ»	
19.55	«КТО ХОЧЕТ	
	СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»	
21.00	«КУБ» (12+)	
22.00	«ВРЕМЯ»	
22.20	«СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)	
00.00	ЧТО? ГДЕ? КОГДА?	
01.00	Т/С «ЭЛЕМЕНТАРНО»	
01.50	Х/Ф «СПАСАТЕЛЬ»	
04.25	Х/Ф «ВОЙНА РОЗ»	

«РОССИЯ 1»

05.35	Х/Ф «ПОВОРОТ»
07.35	«СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05	«ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00,	12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10,	12.10, 15.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
09.20	«ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50	«ПЛАНЕТА СОБАК»

ТВ-программа

10.25	«СУББОТНИК»
11.05	«БИЗНЕС-ВЕКТОР»
11.20	«СВЕТ НЕМЕРКНУЩЕЙ ЗВЕЗДЫ. К 65-ЛЕТИЮ Л.Ч. НИМАЕВОЙ»
11.35	«АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ»
11.45	«РАНЕТ»
12.20	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.55	«ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)
13.25, 17.50	15.30 Х/Ф «ПОЦЕЛУЙ СУДЬБЫ» «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
19.55	ШОУ «ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ»
21.00	ВЕСТИ В СУББОТУ
21.45	Х/Ф «КНЯЖНА ИЗ ХРУЩЕВКИ»
01.30	Х/Ф «МЕЛОДИЯ ЛЮБВИ»

КУЛЬТУРА

07.30	«ЕВРОНЬЮС»
11.00	«БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.35	Х/Ф «МАЙСКАЯ НОЧЬ,
	ИЛИ УТОПЛЕННИЦА»
12.30	«БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ»
13.25	Д/С «ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК»
13.55	М/Ф «ТАЙНА ТРЕТЬЕЙ
	ПЛАНЕТЫ»
14.45	СПЕКТАКЛЬ «МАЛЕНЬКИЕ
	КОМЕДИИ БОЛЬШОГО ДОМА»
17.15	«ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
18.10	«ВСЛУХ». ПОЭЗИЯ СЕГОДНЯ
18.50	«БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
19.30	«РОМАНТИКА РОМАНСА»
20.25	Х/Ф «МИМИНО»
22.00	«БОЛЬШОЙ ДЖАЗ»
23.45	«БЕЛАЯ СТУДИЯ»
00.30	Х/Ф «ЭКВУС»
02.50	М/Ф «ИКАР И МУДРЕЦЫ»
02.55	«ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
03.25	«ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ»
	С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ

ТНТ

07.30	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
	(16+). ПОГОДА
08.00	М/Ф «БЮРО НАХОДОК»
09.10	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»

«НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА	
09.30	«МУНГЭН СЭРГЭ» (16+). ПОГОДА
10.00	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
10.30	«ДО И ПОСЛЕ» (6+)
10.40	«АФИША». ПОГОДА.(6+)
11.00	«ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА» (6+)
11.30	«ФИТНЕС» (12+)
12.00	«ДУРНУШЕК НЕТ» (16+)
12.30	«ХОЛОСТЯК» (16+)
14.00	«ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ» (16+)
15.00	«КОМЕДИ-КЛАБ» (16+)
16.00	«COMEDI SLAV. БЕЗ ГРАНИЦ» (16+)
17.00	Т/С «САШАТАНЯ»
18.30	«COMEDI WOMAN» (16+)
19.30	«33 КВАДРАТНЫХ МЕТРА НА ДАЧЕ». ПОГОДА (6+)
20.00	«НА НОЧЬ ГЛЯДЯ». ПОГОДА (6+)
21.00	Х/Ф «ФАНТОМ»
22.50	«КОМЕДИ-КЛАБ».ЛУЧШЕЕ» (16+)
00.00	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
01.00	«ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.30	Х/Ф «МУВИ 43»

ТИВИКОМ

06.30,	09.30 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.00	«В ТЕМЕ» (16+)
07.25	«СТИЛИСТИКА» (12+). ЗУРХАЙ
07.50,	23.30 «АБИТУРИЕНТ» (12+)
08.00,	11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+).
	ЗУРХАЙ
08.30	М/С «НОВАТОРЫ»
08.40	М/Ф
09.00	«В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
10.00	«ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+).
	ЗУРХАЙ
10.30	«ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+)
11.35	«УТУМАТА» (12+)
12.00	Т/С «ТЫ-ЭТО Я»
15.20	Д/Ф «ДОКАЗАТЕЛЬСТВО ВИНЫ»: «ПЛАТА ЗА ФЛИРТ»
16.10	Х/Ф «НАВАЖДЕНИЕ»

Т/С «МЕГРЭ»	
«ПАРФЕНОВ» (12+). ЗУРХАЙ	
Т/С «АНАТОМИЯ СТРАСТИ»	
Х/Ф «К-19»	
Х/Ф «ПРОГУЛКА ПО ПАРИЖУ»	
«НОЧНОЙ КАНАЛ	
НА ТИВИКОМЕ» (16+)	

СТС

08.00,	08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55,	10.25	«ГОТОВИМ
23.25, 00.20, 01.30, 01.50	МЕТЕОМИКС НА		С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ» (0+)
СТС-БАЙКАЛ (0+)		11.20	«ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
06.00	Х/Ф «КАПИТАН НОН»	11.55	«КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК»
07.55	М/Ф «СКАЗКА		С ОСКАРОМ КУЧЕРОЙ» (0+)
	О ЗОЛОТОМ ПЕТУШКЕ»	13.00	«КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
08.30,	16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ	14.20	Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ»
	НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)	18.00,	20.20 Х/Ф «БЕЛЫЙ ЧЕЛОВЕК»
09.00	М/С «МАКС. ПРИКЛЮЧЕНИЯ	22.15	«РУССКИЕ СЕНСАЦИИ» (16+)
	НАЧИНАЮТСЯ» (6+)	23.15	«ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!» (16+)
09.30	РЕАЛИТИ-ШОУ «КРАСИВЫЕ	00.15	«ЛУЧ СВЕТА» (16+)
	И СЧАСТЛИВЫЕ» (16+)	00.45	«РЕАКЦИЯ ВАССЕРМАНА»
10.00	М/Ф «БУНТ ПЕРНАТЫХ» (6+)		(16+)
11.30	М/Ф «МУЛАН» (6+)	01.20	«ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ»
13.00,	16.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»	02.05	«КАЗНОКРАДЫ» (16+)
17.00	ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ	03.05	«ГРУ: ТАЙНЫ ВОЕННОЙ
	ШОУ «КРЕАТИВНЫЙ КЛАСС»		РАЗВЕДКИ» (16+)
	(12+)	04.00	Т/С «АЭРОПОРТ»
18.00,	19.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ	06.00	Д/С «КРЕМЛЕВСКИЕ ДЕТИ»
	ПЕЛЬМЕНЕЙ»		
21.00	Х/Ф «ПРИВИДЕНИЕ»		
23.25	ШОУ «УРАЛЬСКИХ		
	ПЕЛЬМЕНЕЙ». «ВЯЛЫЕ ПАРУСА»		
00.25	Х/Ф «ЗАМОРОЖЕННЫЙ		
	КАЛИФОРНИЕЦ»		
02.05	Х/Ф «ЗВЕЗДА СЦЕНЫ»		
03.45	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ		

НТВ

ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ	
«СМОТР» (0+)	
11.00, 14.00, 20.00	«СЕГОДНЯ»
ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ» (0+)	
09.45	«ГОСУДАРСТВЕННАЯ
	ЖИЛИЩНАЯ ЛОТЕРЕЯ» (0+)

24-дэхи НЮУРТА ХЭБЛЭГДЭХЭН ТААБАРИНУУДАЙ ХАРИУУНУД:

Үнээ, оёор – толол,
пол; лаампа – лампа;
суурга – замок; занга – капкан.

5 КАНАЛ

07.15	М/Ф (0+)
10.35	«ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)
11.00,	19.30 «СЕЙЧАС»
11.10,	11.55, 12.40, 13.20, 14.05, 14.50,
15.35, 16.15, 17.05, 17.55, 18.40	Т/С «СЛЕД»
20.00	«ПРАВДА ЖИЗНИ».
	СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)
20.30,	21.20, 22.25, 23.25, 00.30 Т/С
	«МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ-2»
01.30	Х/Ф «ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ, ИЛИ ОПЕРАЦИЯ «КООПЕРАЦИЯ»
03.25	Х/Ф «ЕЩЕ РАЗ ПРО ЛЮБОВЬ»
05.20	Х/Ф «В МОЕЙ СМЕРТИ ПРОШУ ВИНИТЬ КЛАВУ К.»

Воскресенье, 9

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00,	11.00, 13.00	НОВОСТИ
07.10	Х/Ф «ВЫЛЕТ ЗАДЕРЖИВАЕТСЯ»	
08.40	«СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»	
09.15	М/Ф «АЛАДДИН»	
09.40	М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»	
09.55	«ЗДОРОВЬЕ» (16+)	
11.15	«НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»	
11.35	«ПОКА ВСЕ ДОМА»	
12.25	«ФАЗЕНДА»	
13.15	Д/Ф «СРЕДА ОБИТАНИЯ»	
14.20	«ЕРАЛАШ»	
15.00	Д/Ф «ЭХ, БЫЛ БЫ Я ПОЛЕГКОМЫСЛЕННЕЕ...»	
16.00	Х/Ф «ВОКЗАЛ ДЛЯ ДВОИХ»	
18.45	Д/Ф «ЛЮДИМИЛА ГУРЧЕНКО. КАК Я СТАЛА БОГИНЕЙ»	
19.50	«ДОСТОЯНИЕ РЕСПУБЛИКИ: АЛЕКСЕЙ РЫБНИКОВ»	
22.00	ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»	
23.00	«ВЫШКА» (16+)	
01.15	Х/Ф «ОДИН ПРЕКРАСНЫЙ ДЕНЬ»	
03.15	Х/Ф «МЕСТЬ»	
05.30	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»	
06.40	Х/Ф «НЕ СОШЛИСЬ ХАРАКТЕРАМИ»	

«РОССИЯ 1»

08.20	«ВСЯ РОССИЯ»
08.30	«САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20	«СМЕХОПАНОРАМА»
09.50	«УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30	«СТО К ОДНОМУ»
11.20	«ВЕСТИ-БУРЯТИЯ».
	«СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00,	15.00 ВЕСТИ
12.10	Х/Ф «НАЙДЕНЫШ»
14.15, 15.30	«СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
15.20	«ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
16.50	Т/С «СВАТЫ-5»

21.00	ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.30	Х/Ф «МОЙ ПАПА ЛЕТЧИК»
00.30	«ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР
	С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ» (12+)
02.20	Х/Ф «ЧЬЯ ЭТО ЖИЗНЬ,
	В КОНЦЕ КОНЦОВ?»

КУЛЬТУРА

07.30	«ЕВРОНЬЮС»
11.00	«ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ» С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ
11.35	Х/Ф «ТАЙНА ЗОЛОТОЙ ГОРЫ»
12.45	«ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
13.10	«РОССИЯ, ЛЮБОВЬ МОЯ!»
13.40	Х/Ф «ОХ, УЖ ЭТА НАСТЯ!»
14.50	М/Ф «ПЕС В САПОГАХ»
15.10,	01.50 Д/С «ЖИВАЯ ПРИРОДА ФРАНЦИИ»
16.05	«ЧТО ДЕЛАТЬ?»
16.55	«КТО ТАМ...»
17.20	ГОРАН БРЕГОВИЧ И ЕГО ФЕСТИВАЛЬНЫЙ ОРКЕСТР
18.10	«НОЧЬ В МУЗЕЕ»
19.00	«КОНТЕКСТ»
19.40	Х/Ф «ВАЛЕНТИНА»
21.15	ХРУСТАЛЬНЫЙ БАЛ «ХРУСТАЛЬНОЙ ТУРАНДОТ» В ЧЕСТЬ ИННЫ ЧУРИКОВОЙ
23.05	Д/С «ПОДВОДНАЯ ИМПЕРИЯ»
23.50	БАЛЕТ «ПАХИТА»
02.40	М/Ф «КРОЛИК С КАПУСТНОГО ОГОРОДА»
02.55	«ИСКАТЕЛИ»
03.40	Д/Ф «ЛАДАННЫЙ ПУТЬ В ДОФАРЕ. СЛЕЗЫ БОГОВ»

ТНТ

07.30	М/Ф «ГОРОД МАСТЕРОВ»
08.20	М/Ф «МАМА
	ДЛЯ МАМОНТЕНКА» (6+)
08.30	«УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ».
	«НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ»

08.45	«ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ» (12+).
	ПОГОДА
09.10	Х/Ф «МЕЧТА АЛИНЫ»
10.40	«МУНГЭН СЭРГЭ» (16+). ПОГОДА
11.00	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30	«БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
11.50	«МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ» (12+)
12.00	Т/С «ДЕФФОНКИ»
13.30	«ПЕРЕЗАГРУЗКА» (16+)
14.30	«ТНТ MIX» (16+)
15.00	Х/Ф «ФАНТОМ»
17.00	Х/Ф «ОБЛАСТЬ ТЬМЫ»
18.55	«КОМЕДИ-КЛАБ».ЛУЧШЕЕ (16+)
19.30	«33 КВАДРАТНЫХ МЕТРА
	НА ДАЧЕ» (6+). ПОГОДА
20.00	«ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ
	РАССЛЕДОВАНИЕ» (16+)
21.00	«ХОЛОСТЯК» (16+)
22.30	«НАША RUSSIA» (16+)
23.00	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
	(16+). ПОГОДА
00.00	«ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30	Х/Ф «ГОРОД ГРЕХОВ»

ТИВИКОМ

07.00	«РАДАР-СПОРТ» (6+)
07.25	«ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)
07.50,	22.50 «АБИТУРИЕНТ» (12+)
08.00	М/С «НОВАТОРЫ»
08.10	М/Ф
09.00	«ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
09.30	«ПОРЯДОК ДЕЙСТВИЙ: ЖУЛИКИ В АВТОСАЛОНЕ» (16+)
10.00	«ПАРФЕНОВ» (12+). ЗУРХАЙ
11.00	«ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+). ЗУРХАЙ
11.30	Т/С «МЫСЛИТЬ, КАК ПРЕСТУПНИК»
15.15	«ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ» (16+)
16.15	«ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.30	«РАДАР-СПОРТ», (6+). ЗУРХАЙ
17.00	Т/С «СПАЛЬНЫЙ РАЙОН»
18.00	Т/С «МЕГРЭ»

19.00	«ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+). ЗУРХАЙ
19.30	«ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ» (16+). ЗУРХАЙ
20.00	Т/С «АНАТОМИЯ СТРАСТИ»
20.50	«КАРТИНА НЕДЕЛИ» (16+)
21.00	Х/Ф «ЖАРКИЙ НОЯБРЬ»
23.00	Х/Ф «АВРОРА»
00.50	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

08.00,	08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00	Х/Ф «КНИГА ДЖУНГЛЕЙ. ИСТОРИЯ ВАУГЛИ» (6+)
07.25	М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ» (0+), «РОВНО В 3:15» (0+), «КОМАРОВ» (0+), «ГРИБОК- ТЕРЕМОК»
08.30,	16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00	М/С «МАКС. ПРИКЛЮЧЕНИЯ НАЧИНАЮТСЯ» (6+)
09.30	М/Ф «МУЛАН» (6+)
11.00	М/Ф «БРАТЕЦ МЕДВЕЖОНОК» (6+)
12.30	«СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО»
13.30	Х/Ф «ПРИВИДЕНИЕ»
16.30	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
18.00	М/Ф «СЕЗОН ОХОТЫ»
19.35	Х/Ф «СОКРОВИЩЕ НАЦИИ»
22.00	Х/Ф «АНГЕЛ ИЛИ ДЕМОН»
23.55	«ЦЕНТРАЛЬНЫЙ МИКРОФОН» (18+)
00.25	Х/Ф «СМЕРТЕЛЬНАЯ ГЛУБИНА»
02.25	Х/Ф «ДОРОГА ДОМОЙ. НЕВЕРОЯТНОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ» (6+)
04.00	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Митэбэй хүбүүн Митыпов Чимит Митыпович (үхибүүн), Банзарагша аба (зүүн талааа хоёрдохинь)

Митыпов Чимит Митыпович, Семёнов Цырен-Дондок Семёнович хоёр (зүүн талааа). 1935 он. Сентябрь. Цырен-Дондок Семёнович - Мухар-Шэбэртэ хүдөө ажыхы эрхилэгшэдэй нэгэн, 1957-1972 онуудта «Знамя Ленина» гэнэн колхозой түрүүлэгшэ ябаһан.

Митыпов Чимит Митыпович. 1939 он. Шэбэртын гүйсэд бэшэ дунда нургуулин түрүүлэгшэ. Нургуулингаа дэргэдэ нууна. «Буряад-Монголой комсомолец» сониной сурбалжалагша ябаһан. 1936 ондо Москва руу нуралсал гарахаяа эльгээгдэһэн. Тиихэдээ Улаан-Үдэ-Москва гэнэн замые санаар гаталжа шалгарһан басагадые угталгын ёһолол эмхидхээд, һайн хүрөө гэжэ Улаан-Үдэ руу түүхэтэ телеграмма ябуулжа мэдүүлээ. Олон тоото шагналнуудтай үсэгэлдэрэй сэрэгшэ- офицер түүхэ болон географи заахаһаа гадна олонийтын бүхы хэрэг эрхилдэг байгаа. Нургуули толгойлжо эхилһэн сагнаань янза бүрийн нэмэлтэ нуралсалнууд эмхидхэгдээ. Буугаар буудаха, фото-зураг буулгаха гэхэ мэтын онол аргууд заагдаа. Гадна дэлхэйдэ уласхоорондын байдал тухай, эрдэм ухаанай туйлалтанууд тухай лекци саг үргэлжэ эрхилэгдэдэг байгаа. Нургуулингаа дэргэдэ огород байгуулаад, үгэрсэ болон бусад ургамал эдээ ургуулжа эхилээ. Энэл үедэ Шэбэртын нургуули зайн галай подстанцитай болоо. Эдэ бүгэдые Ч.М. Митыпов эмхидхээ. Дайнай дүлэтэ жэлнүүдтэ таһалгаряагүйгөөр үхибүүдтэ үргэлжэ эрдэм ном олгуулжа байһан тус нургуули амгалан байдалда «шархануудаа» эдэгээн үндыгөө һааб даа. Хожомын Ахын аймагай Захиргаанай нуралсалай таһагыг ударидаһан. 1960-аад онуудта Бэшүүрэй аймагай Калининой нэрэмжэтэ колхоз хүтэлбэрлһэн.

Митыпов Чимит Митыпович, Семёнов Цырен-Дондок Семёнович хоёр.

Чимит Митыпович Мэдэгма гэжэ түрүүшынгээ ханитаяа

Чимит Митыпович Янжама Борхоевна хоёрдохи ханитаяа, Анатолий хүбүүнтээ. 1958 оной апрель һара.

Чимит Митыповичэй хажууда КПСС-эй обкомой гэшүүн, Мухар-Шэбэрэй аймагай исполкомой түрүүлэгшэ, Бурядай АССР-эй Верховно Соедэй VI, VII, VIII зарлалай депутат Цырен Очирович Цыбиков нууна. 1936 он.

Буряад арадай уг изагуурай түүхэ

БАРГАЖАНАЙ БУРЯАДАЙ ТҮҮХЭ БЭШЭГ

(Түгэсхэл. Эхинийн урдахи дугарта).

1822 ондо 1-дүгээр Александр хананай баталхан устай ай ёһоор урданай конторо зургаан Степной дүүмэ нэрэтэй болобо.

1824 ондо Санхир тайшаагай аша хүбүүн Сахар Хамнайн Баргажан хото эльгээгдэж, ород багшада (Иван Андреевич Ларионовто - Ж.С.) эрдэм нуража, Баргажан буряадай дундаһаа түрүүшын ород хэлэ бэшэгтэй хүн болобо.

1828 ондо шэнэ модон дасан баригдажа, сонгоол дасанай лама Нимайланаар арамнай үргэгдэж, олон зон сугларжа, ехэ баясхаланта найрай болоходо, 100 шахам морид урилдаан, барилдаан, харбаан гэхэ мэтэ зугаа болоһон.

1829 ондо Сэнхир тайшаагай үедэ хамба ламада гүйлта хүргэж, урда Баргажанда багша байһан Сонгоол дасанай Сультим ламые шэрээтэдэ баталуулба.

Мүн энэ ондо Сэлэнгын хотоһоо англин мэдэлэй Юлий нэрэтэй миссионер Баргажан дүүмэдэ ерэжэ, хоёр хоног соо байжа, хойто хадые харандаашаар зуража, абаад бусаа юм гэлсэдэг. Тэрэ ябадалдаа хамнигадай гэртэ орожо, өөһэд зуураа хөөрэлдэхыень шагнахадаа, эдэ болбол манжа уластай адли байна гэхэн байдаг. Энэ жэлдэ (1829 он) Баргажанда талханай ургаса найн байжа, нэгэ пүүд (16 кг) талханай сэн 25 мүнгэтэ байба.

1832 ондо ахмад тайшаа Хамнайн хүбүүн Сахар ехэ дээдын зарлигаар Санкт-Петербургта дуудагдаад, эзэн им-

ператор 1-дүгээр Николай хаантай бараалхажэ, мүнгэн кортигоор шагнагдаһан байна: гэртэһэ 1832 оной сентябрийн 2-ой үдэр мордожо, 1833 оной майн 11-дэ гэртэ бусажа ерэбэ. (Хожомын Сахар Хамнайн олон медаляар шагнагдаһан байдаг: Хубилгаан Аннын болон Станиславай гурба-гурба дугаар зэргын кавалер, хүзүүндэ зүүдэг нэгэ алтан медальтай, мүн хоёр мүнгэн медальда хүртэһэн).

Энэ ондо Зүүн Сибирийн ахалагша бандида-хамбын Баргажанай ламанарай дундаһаа буддын шажанай ёһоор 5 член-ламые хунгагты гэхэн захиралтаар зүблэл хэжэ, нэнгэлдэр отогой соржо лама Дансаран Нитнайн, шоно отогой лама Хайдаб Зоонойн, нэнгэлдэр отогой лама Сультим Дэлэгэй, буура отогой лама Дамшоо Тэбжээнэй, буура отогой лама Цырен-Дэлэг Хамнайн - эдэ табан ламанар хунгагдаба. 1844 ондо тайшаагай туһалагша Сахар Хамнайн буряад хүбүүдые ород, монгол хэлэнэй номоор нургахын тулада приходско хургуулийн гэр барюулжа, тэрэ ондоо баталуулһан байна.

1854 ондо бандида-хамба морилжо ерээд, 1852 оной майн 15-най үдэрэй ехэ дээдын баталһан ламанар тухай шэнэ тогтоолой ёһо бэлүүлхэдэ, Баргажан дасанда 8 штатна ламанарые орхижо, эдэнэй дундаһаа нэнгэлдэр отогой Санжи Шинтаадай ламые шэрээтэ болгоод, штадһаа үлүү ламанарые хүдөө бусаһан юм. Эдэ ламанар, үгэлгын эзэдшые ехэтэ гомдожо уйлалдаһаар, дасанһаа гаража ошоо юм гэлсэдэг.

1861 ондо генерал-губернаторай захи-

ралтаар дасан Бургаалиһаа Сагаан Нуурта урилагдаба.

1864 ондо епископ Вениамин Баргажан-да ерэжэ, Улан нутагта Степной дүүмын шадар модон крест табяад, мүнөө байһан миссионерскэ сүмэ табиха газар олоод бусаба. 1869 ондо епископ Мартимян энэ сүмые арамнайһан байдаг.

1869 оной июнийн 9-нэй үдэр (мүнөөнэй календаряар июнийн 22-ой үдэр - Ж.С.) ехэ саһан орожо, 3 үдэр соо байһан гэдэг.

1876 ондо Баргажанай ахмад тайшаа Цыренжаб Сахаров Санкт-Петербургта Зүүн зүгэй оронуудые шэнжэлдэг эрдэмтэнэй (ориенталистнуудай) суглаанда урилгаар ошожо, дээдэ эзэн император 2-дугаар Александр хааниие бараалхаба. (Цыренжаб Сахаров дээдэһээ Хубилгаан Станиславай 3-дугаар зэргын орденээр шагнагдажа, Москва хотын үзэсхэлэнэй (выставкын) обществын алтан медальда хүртэһэн).

1879 ондо баргажан буряадууд тайжа Цэдэбжаб Сахаровтай зүбшэлсэжэ, 225 боти Данжуур залажа, дасандаа үргэһэн юм.

1884 он. Цыренжаб Сахаровай ахмад тайшаа байһан үедөө дасан шэнээр барюулхые 1876 ондо дээдын зургаанда зууршалга хүргэһэниинь баталуулжа, 1882-83 онуудта (Сагаан Нуурта) дасан бодхогдоод, 1884 ондо Хүл Нуурай дасанай шэрээтэ Гүрдарма Цыденпилэй ерэжэ, арамнай үргэхэдэ, 5000 шахуу хүн сугларжа, ехэ баясхалан болоһон юм.

1884 ондо Хурамхаан нутагта буряадай захиргаанһаа табиюлһан зүбшөөл

хүлээжэ абангүй, миссионерскэ сүмэ (церковь) баригдаба.

Мүнөө 1887 ондо Баргажанай инородно захиргаанай мэдэлдэ 6 родовой управлени, тэрээн бүрийн гулваа (голова), 23 бүлэгэй старостнар байна. Баргажанай дүүмын мэдэлдэ 5150 эрэ хүн, 5472 эхэнэрнүүд, хамта дээрээ 10622 хүнүүд болоно. Эдэн соо хэрээһэ (крест) зүүһэн 179 эрэшүүл, 107 эхэнэрнүүд, нийтэ 286 хүнүүд болоно. нангай алба, бэшэшые татабари тэдэнэр түлэнэ. Жэл бүри хүн 3 түхэриг 90 мүнгэ түлэдэг.

Баргажанай буряадууд бултаараа нүүдэлшэ зон. Зунай сагта 6-8 ханатай модон гэртэй, үбэлэй сагта ород янзын гэртэй юм.

Эдэ буряадууд Баргажанай Степной дүүмын ахмад тайшаа 4 заседательнуудта мэдэлтэй. Буддын шажан мүргэлтэй, нэгэ дасантай, 8 штатна (засагай газарта баталуулһан) ламанартай.

Отогуудай энэ жэлэй мэдээсэлээр (1887 он), баргажан буряадууд 130 мянган мал барина, тодорхойлол: 20 000 мори адуун, 45 000 эбэртэ мал, 60 000 хони, 5000 ямаан.

Ехэ дээдэ эзэн император 2-дугаар ба 3-дугаар Александр хаануудта үнэн зүрхэнһөө алба дүүргэжэ байхабди гэжэ буддын шажанай ёһоор ламанараар дамжуулжа, найхан тангариг үргэгдэһэн гэшэ. Энэ ушарһаа бөө шажанда шүтэлгээд огто үгы гэжэ тухайлагдадаг. Статистикийн мэдээгээр, 300 шахуу бөөнэр биийшые наа, тэдэнэй нэрэтэ список үгы юм.

Цэдэбжаб САХАРОВ.

Г.Ц.Цыдынжапов

ИОСИФ СТАЛИН ТҮРҮҮТЭЙ

АЛЫГА ТАШАЛГААР УГТАА

1939 ондо БМАССР-эй СНК-гай тогтоолоор Москвада 1935 ондо ГИТИС дүүргэһэн режиссер Г.Ц. Цыдынжапов Буряад-Монголой соёлой I декадын делегацийн хүтэлбэрлэгшөөр томилогдобо. Тэрэ хүдөөһөө бэрхээр дууладаг, наададаг, хатардаг 500 залуушуулые шэлэжэ, Улаан-Үдэдэ горсадай сценэ дээрэ амаралтагүйгөөр репетици хэдэг нэн. 20 автономито республиканууд сооһоо БМАССР түрүүшээр декада эмхидхэ.

1940 оной октябрийн 29-нэй үдэр Москвагай Ехэ театрта 750 хүнһөө бүридэһэн декада эхилбэ. М.П. Фролов Н.Г. Балдано хоёрой табиһан "Энхэ-Булад баатар" оперо декада нээбэ. Оперын гол рольнуудые Бадма Балдаков Надежда Петрова хоёр гүйсэдхэжэ, аймшагтай үндэр хэмжээндэ найруулба. "Иосиф Виссарионович Сталин түрүүтэй ВКП (б)-гэй политбюрогой бүхы гэшүүд, зал соо нууһан харагшад булта хүл дээрээ бодожо, халуун алыга ташалгаар угтаа нэн", - гэжэ мүнөө 93 наһатай һонор ухаатай Ф.М. Малакшинова-

Буянтуева омогорхон хөөрэнэ. Тус оперые К.С.Станиславскийн нэрэмжэтэ театрай ахмад режиссер И.М.Туманов ба Буряад театрай ахмад режиссер Г.Ц.Цыдынжапов найруулан табиһан юм.

Дуун, хатар, жүжэгүүд хойно хойноһоо хубарижа, харагшад сэдхэл баясуулба. Декадын түгэсхэлдэ парти, правительство үндэр сэгнэлтэ үгэбэ. Декадые хүтэлбэрлэгшэ Г.Цыдынжапов "СССР-эй арадай артист" гэжэ үндэр нэрэдэ хүртэбэ, театр Лениней орденээр шагнагдаба. Артистнууд Н. Гармаева, Н. Гендунова, Ч. Генинов, В. Халматов, А. Ильин "РСФСР-эй габыята артист" гэхэн үндэр нэрэ зүүбэ. 750 артистнууд хоёр нарын хүдэлхэнэй мүнгэнэй шангаар шагнагдаба, декадада хабаадаһан эдиршүүл "Артек" пионерскэ лагерь ошохо путёвкоор шагнагдаба.

Г.Цыдынжаповай оролдолгоор Б.Балдаков, А.Арсаланов, Т. Карпов, В.Лыгденова, Н. Петрова, К. Гомбоева, Л. Линховоин, бэшэшые олон артистнар Москва, Ленинград консерваторидо нураха аргатай болобо.

БУРЯАДАЙ ТЕАТР - ТҮРҮҮШЫН СИБИРЬ БА АЛАС ДУРНАДА

Декадада амжалта туйлаһаанаа һамбаашалан, СССР-эй Министруудэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо К.Е.Ворошиловто оперо болон бэлэдэй театр бариха асуудалаар 5 дахин орожо, ехэ хэрэг бүтээһэн аша габыятай. 1952 ондо гоё найхан оперо болон бэлэдэй театр Сибирь, Алас Дурнада түрүүшынхые мүнделбэ. Энэ хэрэгтэ республикые толгойлогшод С.Д.Игнатъевай,

Ч.Г.Шанюшкина

А.У.Хахаловай үүргэ тэмдэглэхэ ёһотойбди.

1959 ондо Буряад-Монголой соёлой II декада баһа Г.Ц.Цыдынжапов хүтэлбэрлэбэ. II декадын комсорг Д.Д.Очилов намда иигэжэ хэлээ нэн: "БМАССР-эй искусствын ба литературы II декада алишые талаараа үндэр дээрэ хэмжээндэ үнгэрһэн. Л.П.Сахьянова, Л.Л. Линховоин болон бэшэ артистнар "СССР-эй арадай артист", "РСФСР-эй арадай, габыята артист" гэжэ үндэр нэрэ зэргэнүүдтэй боложо, нютагаа бусаа нэн".

Буряадай 8 СССР-эй арадай артистнуудһаа аяар 6-ниинь Г.Цыдынжаповай хүтэлбэри дор болоһон. Хахад миллион болохогүй зонтой буряадууд 2 миллион башкирнуудһаа, 4 миллион татаарнуудһаа, 4 миллион дагестан яһатанһаа дутуугүй "СССР-эй арадай артистнууд" болонхой. Бидэнэр, буряадууд, энээгээрэ омогорхохо ёһотойбди. Буряад арадай иску-

ство ба соёл хүгжөөлгэдэ Гомбожаб Цыдынжапович Цыдынжаповай нэрэ, соло хээээдэшые мартагдахагүй! Энэ түүхэтэ хэрэг шийдхэхэ шадалтай хүн манай Баргажан голһоо, Буряадһаа гараһандань омогорхоһоор даа! Энэ найхан ордон хэнэй аша габыагаар табигдаа гээшэб гэжэ артистнуудһаа гадна бидэнэр мэдэхэ уялгатайбди!

БАРГАЖАН ГОЛ - 23 СССР-ЭЙ, РОССИИН СОЁЛОЙ ГАБЬЯТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ НЮТАГ

наяхан театр ерэхэдэ, нэгэ дундуур наһатай буряад хүндэ хандажа: "Цыдынжапов хэн байгаа?" - гэхэдэмни, «Наверное, партийный деятель», - гэжэрхибэ.

Бидэнэр, наһатайшуул, оперо болон баледэй театрта Г.Ц. Цыдынжаповай нэрэ үгэхэдэнь баярлаа нэмди. Теэд тэрэ түүхэтэ хэрэгнай олониитэ зоной, бүхы артистнуудай, театрай ветерануудай хабаадалгатайгаар баярай оршондо үнгэрбэгүй. Юрэдөө, абяа шэмээгүй үнгэрһэниинь гомдолтой! Энэ хэнэй алдууб?

Баргажан голһоо аяар 23 СССР-эй, РСФСР-эй, РФ-гэй арадай, габыята артистнууд, соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэд тоологдоно. Тэдэнэрэй нэгэ заримыень нэрлэбэл: Б.Г.Аюшин, Н.Г.Дамдинов, Г.А.Эрдыниев, С.В. Раднаев, В.Я. Буруев, М.Г. Елбонов, Б.Г. Базаров, С.Б. Данзанэ, Б.Б. Будаев, Е.Н. Баранов, Э. Доржиева, А.А. Шелковников гээд лэ үшөө олон. Тэдэ нэрэтэй, солотой хүнүүдые газетын нэгэ хуудһанда бэшэхэ аргагүй.

"Б.М.Балдаков дэлхэйн 5 бас хоолойтой хүнүүдэй нэгэниинь байһан", - гэжэ мүнөө 85 наһатай

Б.М.Балдаков

түүхын эрдэмэй доктор, ВСГАКИ-гай профессор Д.С.Дугаров омогорхоно.

Л.Линховоин Б.Балдаковые «дэлхэйн, СССР-эй агууехэ дуушан» гэжэ «Бурят-Монголой үнэндэ» магтаһан.

"Баруун фронтһоо ерээд, Москваһаа Улаан-Үдэ хүрэхэ мүнгэн хомордобо. Б.Балдаковой вокзалда Ш.Гуногой "Фауст" опероһоо "Мефистофелин" ари дуулаад, малгайгаар дүүрэн мүнгэтэй боложо, фронтдо 3 нара концерт табяад, Улаан-Үдээ ерээ нэмди", - гэжэ Н.Петрова хөөрэһэн юм.

Ч.Г.Шанюшкина Ураалай консерваторидо нурахадаа, студентнэрэй комсорг ябаһан, олон жэлнүүдтэ городской соёлой эмхинүүдтэ парторгоор ажаллаһан. Буряад-Монголой республикада Чимита Григорьевна түрүүшынхые эстрадын жанр байгуулһан гэхэдэ, алдуу болохогүй. "Үншэн сагаан бото-го" Ч.Шанюшкинаһаа гоёор хэншые мүнөө болотор дууланагүй. Олониитын ажабайдалда хам оролсодог, ородооршые, буряадааршые тэгшэ хэлэдэг бэрхэ оратор, журналист нэн.

Владимир БАТОРОВ, БурАССР-эй, РСФСР-эй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ.

«MONGOLS-MOGOLS»: ЭНЭДХЭГЭЙ СОЁЛДО МОНГОЛШУУДАЙ ҮЛЭЭНЭН МҮР САРАА

“Байгал” театр “Mongols-Mogols” гэжэ нэртэй зүжэглэмэл шэнэ концерт бэлдэжэ байна. Энэ бүтээлын түүхээрээ бэе бэетээ холбоотой 20 үзэгдэлхөө бүридэхөөр хараалагданхай. Проект зохёогшо болон хүтэлбэрлэгшэнь – “Байгал” театрай директор Дандар БАДЛУЕВ.

- Дандар Жапович, таахада, энэтнай ехэл хэмжээнэй проект. Удхыень тайлбарилжа үгыт даа. Ямар ушараар иимэ проект бэлүүлхэ гэжэ шиидэбта?

- “Байгал” театр хадаа буряад арадайнгаа соёл хамгаалха, хүгжөөхэ гэхэн үүрэг бэлүүлдэг. Бидэ бүхы дэлхэйгээр соёлоо харуулжа, танилсуулжа, гүнзэги удхыень тайлбарилжа ябадагбди. Энэ зорилгоёо дүүрэн бэлүүлхын тула бидэ уг гарбалаа, арадайнгаа түүхэ, уг үндэнэ мэдэхэ ёһотойбди.

Хэнэйшье мэдэнээр, Тамерланай болон Чингисханай үри наһаһад 1526 ондо Хойто Энэдхэгтэ Агууехэ Моголнуудай гүрэн тогтоон юм. Тиигэжэ агууехэ монгол засаг баригшад Энэдхэгэй түүхын ялас гэмэ, алтан усын үндэнэ нуури табяа. “Могол” гэжэ үгэ “мугул” гэхэн перс үгэнөө бии болоо. Ииигэжэ монголнуудые нэрлэдэг байгаа.

Гадна Агууехэ Моголнууд Европын Ази руу нэбтэрэн орохо зам дээрэ халхабша боложо үгэдэг нэн гэжэ мэдэнэбди. Тэрэ үеын шанга гүрэнүүд – мүнөөнэй Португали, Голланди, Франци, Англи Агууехэ Моголнууднаа түбэгшээдэг байгаа. 1658 ондо энэ агууехэ гүрэнэй халажа байха үедэ түрүү үзэлтэй Дара Шикох гэшын тэрэ үедэ засагта ерээ наань, энэ дэлхэймнай мүнөө ямар байха байгаа – мэдэнэгүйбди. Теэд Аурганзэб гэжэ исламист хаан боложо, гүрэн доторхи арадууд хоорондоо хөморолдо хөморолдоһоор, англичануудай гарта бэлэхэнээр ороо.

Монголнууд Азиин гүрэнүүдэй, илангаяа Энэдхэгэй соёлдо ямар мур сараа үлээгээб гэжэ бидэндэ һонирхолтой. Тэрэшэлэн хэлэбэл, буряад арадай урданай дуунуудай шэнжэлэгшэ Тамара Сергеевна Танганова эрдэмэй хүдэлмэринүүдэйнгээ нэгэн соо булагад буряаднуудай дуунууд соо энэдхэг болон иран үндэнэн обёорогдодог гэжэ бэшэнхэй. Тиимэһээ энэ холбооень шадаха зэргээрээ нэргээхэ шулаха.

- Иихэдээ танай проект монголнуудай Энэдхэг ошоһон түүхэ харуулна гэшэ гү?

- Нэгэ үндэнэтэй байһыемнай харуулна, удхална,

мүн “Бүхы хүнүүд, арадууд – аха дүүнэр” гэшые зохёохы талаһаань, дуу хатараараа гэршэлнэ.

Агууехэ Моголнуудай гүрэн хүсэ шадалайнгаа оройдо хүрөөд байхадаа, үндэр соёл болбосорлоороо, хүгжэлтөөрөө илгардаг нэн. Тадж Махал ордон хадаа энэ нүр жабхалангайн гэршэ, хүлдэ тэмдэг болоно.

Минии ханахада, тэрэ үедэ хүн түрэлтэн Зүүнэй болон Баруунай соёлнуудай бэе бээдэ шэнгэжэ баяжаха арга боломжые алдаа. Теэд театр энэ талаар ямаршье хизааргүй хадаа, тэрэ үеые нэргээн харуулха аргатай. Энэ зорилгы илангаяа хатарай аргаар бэлүүлхэдэ таатай.

- Юундэ гэшэб?

- Нүүдэл арадууд хариин газарта нуурижахадаа, нэн түрүүн ямар юумыень хадужа, өөрын болгожо абадаг байгааг гэхэдэ, тон туһатай дүй дүршэлыень, тэрэ тоодо дуун болон хатарыень. Тиимэһээ бүхы Азиин арадуудай хатарнуудай адли түйлнүүдээр нэргээжэ шадахабди.

- Энэ проект үнинэй ханааланхайт...

- Тиимэ. Үшөөшье удаан сагта бодомжологдохо,

үргэлжэлүүлэгдэхэ.

- Зүжэг тухайгаа хөөрөжэ үгыт даа.

- Зүжэгтэ манай түрүү артистнар, мүн Хойто Энэдхэгэй дуушад болон хатаршад хабаадана. Харагшадта тодорхой түүхэ домогууд, хатар болон дуунууд, Бурядай болон Энэдхэгэй сүг хамтын бүтээнүүд, жэшээлхэдэ, энэдхэг арадай Qawwali гэхэн болон Байгал шадархи буряаднуудай Мунгулдай гэхэн маягаар дуунай мурисөөн дурадхагдаха. Иихэдээ бидэ харагшадтаа дуу гүйсэдхэлгын эдэ маягууд юугээрээ адлиб, юугээрээ илгаатайб гэжэ харюу бэдэржэ олохо арга олгонобди. Үзэсхэлэн гоё хубсаһа хунар, нүдэ нармаа гоёолтоннууд, шэхэ хужарлама хүгжэм... – эдэ бүгэдэ хүнэй зүрхэ сэдхэлдэ удаанаар хадуугдаха байха. Тиихэдэ бидэ дэлхэйн монголнуудай – Хальмагай болон Хойто Энэдхэгэй монголнууднаа эхилээд, Афганистанай хазаар-монголнууд хүрэтэр харуулхаяа оролдохобди.

- Энэдхэгэй артистнартай харилсаа холбоотойгоор хүдэлхэдэ, юуниинь эгээл сэнтэйб?

- Шухаг соёлоо ерээдүйн үетэндэ дамжуулхын тула бидэ даб дээрээ айлшадайнгаа дуунда нургалгын дүй дүршэл даган абаха ёһотойбди. Энэдхэгэй дуунай нургуули хэдэн зуун жэлнүүдэй үргэлжэдэ мүлигдэн, аргагүй ехээр хүгжэнхэй. Харин бидэ Европын нургуули баримталнабди. Би Европын нургуули муу гэнэгүйб, зүгөөр урданай буряад дуунуудые гүйсэдхэхын тула энэдхэг нургуули таараха. Лакнау хотодо энэдхэг дуушадтай уулзахадаа, энэ ханамжынгаа зүб байһанда үшөө дахин этигээб. Хүүгэдые багаһаань зүбөөр дуулажа нургахын тула Энэдхэгнээ багшанарые уриха хэрэгтэй. Тиигэбэл 5-10 жэлэй үнгэрхэдэ, урданай буряад дуунуудые эрхим шадамараар, ирагуу гоёор гүйсэдхэдэг дуушадтай болохобди.

- Мүнөөнэй буряад соёлдо ямар сэгнэлтэ үгэхөөр бэ?

- Би ямаршье сэгнэлтэ үгэхэгүйб. Театр бүхэн өөрын замаар ябаха ёһотой гэхэ байнаб. Зүгөөр хэрэгтэй сагтань шэнэ зүйл нэбтэрүүлэн, нэгэ байра дээрээ тогтошонгүй, урагшаал тэгүүлхэ шулаха. Бүхыдөө манай искусство сэдхэл дулаасуулма гэрэлтэй болохо ёһотой гэжэ хананаб.

P.S. Даб дээрээ Дандар Бадлуевай зохёохы бүлгэм Агууехэ Моголнуудай соёл тухай баримтата фильм бүтээх талаар ажал ябуулна. Тус фильмтэй танилсалга июнь соо хараалагданхай.

Александр МАХАЧКЕЕВ.

"Буряад үнэндэ" хэблэгдэнэнэй һүүлээр

СЭДЬХЭЛЭЙ БАЯР

Манай ахай Михаил Батуевич Эсэгийн Агууехэ дайнай баруун фронтын гал бурма соо ябажа, 3 дахин шархатабашье, амиды мэндэ гэртээ бусаһан юм. Баруулжаа дайнда ошожо ябахадаа, вагон соо Батомунко Нимаев гэжэ хүнтэй танилсажа, ото сугтаа ябаһан ха. Зүүн Пруссийн Духовщина гэжэ газарта туйлай ехэ байлдаан боложо, манай командалагша Афанасий Панфилович Белобородов хэдэн мянган зонһоо бидэ үсөөхэн зон үлэһыемнай хараад, бархиршоо нэн гээд ханаа алдан хөөрөгшэ нэн.

Энэл байлдаан соо нүхэрын үбдэгөө соо буудуулжа, госпиталь ороһон саһаань хойшо уулзаагүй. Дайнһаа амиды мэндэ бусаа гэшэ гү, али үгы гү гээд ходол домоглоходонь, “Правда Бурятии” газетэдэ 1985 ондо ноябрь нарада бэдэрэлгэ хэхэдэмнай, Буряад оронһоо 3 бэшэг абаа нэн, теэд тэдэнэ адли нэрэ обогтой хүнүүд байгаа. Нүхэрын Сэлэнгын аймагһаа гарбалтай Улаан-Үдэ хотодо завод гү, али фабрикаһаа дайнда татагданан ха.

Һаяхан ахайн 3 фото-зураг редакцида асаржа, «Үнгэрһэн зуун жэлэй агшан зуур» гэхэн хууданда толилт даа гээб. Гэнтэ амиды мэндэ ерээ наань, үри хүүгэдын харюусажаһье болохо гээд, дахин

бэдэрэлгын нэдэлгэ хэбэбди. Эдэ фото-зурагуудын апрелин 25-ай дугаарай 17-дохи нюурта хэблэгдээ. Уданшьегүй редакциһаа хонхо жэнгиржэ, ахайнтнай нүхэрэй хүүгэд танайхинай телефон болон адрес нуража байна, энэ дороо ерэхэ байха гэбэ. Бидэ хоёр хүгшэд ехэ баярлажа, ахайнгаа одхон хүбүүн Абидында хонходожо, үтэр ерыт, абынтнай нүхэрэй хүүгэд олдоол гээбэбди. Абида сэрэгэй албанай ажалтай, сүлөөгүй, Люба бэри ерэхэб гэбэ.

Уданшьегүй 3 хүн манайда орожо ерээб. Батомунко ахын басаган Галина Батомункуевна, дүүн Владимир Батомункуевич Тамара Дашицыреновна нүхэртээ бултаараа танилсажа хөөрөлдэбэбди. Майн 9-дэ уулзажа байдаг болоё гэжэ Галина басаганиинь дурадхаба. Уданшьегүй майн 9-эй һайндэр боложо, маанэды Владимир Батомункуевич гэртээ абаашаба, бидэ ахайн дайнай документнуудые абаашажа, тэдэмнай баһал саархануудыень сасуулжа харахадамнай, хоёр нүхэд ёһотойл сугтаа ябаһан байна гэжэ баталбабди. Духовщина хотодо хүлөө ехээр шархатажа, дохолоншоог гэртээ бусаһан ха. Нютагтаа айл боложо, 2 басаган, 2 хүбүүтэй болоһон, ехэ басаганиинь Тохойдоо пенсионер, Володя хүбүүн, Галина басагантайнь уулзаба ха юм бибди даа.

Энэ уулзалга Илья хуряахаймнай хүсөөр болоо, бидэ “Буряад үнэн”

уншажа шадахагүй байбабди гэбэд. Хуряахайнь – Илья Санжиевич Тармаев – мэдээжэ суута барилдаашан, Хушуун-Үзүүр нютагта фермер ха. Буряад арадтаа дэмбэрэлтэй хэрэг – табан хушуу мал үдхэдэг, адуун хүрэг, хонин хүрэг үхэрнүүдэй, ямаадууд болон тэмээтэй юм байна. Энэ зун Агын тойрогой Сагаан уула нютагһаа шаргал тэмээ асархабди гэбэ. Юун гэнэ гэшэбта? Энэтнай, ахай, бидэнэрэй тоонто нютаг ха юм. Зүб даа, шаргал зүһэтэй тэмээн хүрэг нютагтамнай атарлан бэлшэдэг даа. Амиды мэндэ ябахада, гайхалтай хонин ушарнууд болодог юм байна. Хоёр нүхэд мэндэ ябаа наа, яаж баярлаха байгаа гэшэб. Мүнөө үри хүүгэдын уулзажа танилсабабди, үшөө дээрэнь нүхэрэйн нютагһаа тэмээ асарха юм байна.

Би хара багаһаа морин эрдэнидэ аргагүй дуратай, эмниг шэнги моридые ехэл унаһан, талын дундуур харайлганан эжы гэшэб. Зундаа Ленинэй үйлсэдэ үзэмжэ зурагуудые худалдадаг. Би заал наа тогтожо, зураатай морин үгы аа гү гээд хараашалдагби, боро мориндо дуратайб, теэд минии ханаанда таараха боро мориной зураг олоогүйб, гэжэ хөөрөбэб. Галина Батомункуевна нүхэрһөө нурана: “Манайда Янжима абжаагүй мордохоор боро морин олдохогүй юм гү?”. “Байха даа, байха, зундаа манайда ерэхэдэнэ, олохол байхабди”, – гэжэ Илья

Санжиевич мihэрнэ. Мүнөө дала наһатай хүнэй мордохонь хэлсээтэйл ааб даа. Морин эрдэниин бүлээхэн хоншоорыень эльбээд, торгон шэнги һайхан хүзүүнь эрхэлүүлэн, аалихан амгадхадаш, шэхэнүүдэ нэрмылгэн, ута һүүлээрээ шарбасагаан, булад туруугаараа дэбһэжэ, ухаатай бэлтэгэрхэн нүдэнүүдэ сабшан байхыень харахада, хэды гоёб даа!

Бидэ нютагаа хонходожо, Ахайн хүүгэдтэ дуулгахадамнай, Людмила басаган Новоорловскһоо, Светлана басаган Шэтэ хотһоо Галина Батомункуевнтай утаһаар танилсаба. Эндэ сугларһан 3 айлал хүбүүд уялгата албандаа ябана. Абидын хүбүүн Саша – Бооржодо, Гармаевай Баатар хүбүүн – Сосновый Борто, Нимаевай Мунко хүбүүн Хабаровскда алба хэнэ. Эдэ хүбүүднай июнь нарада гэртээ бусаха. Гурбуулайень танилсуулжа, Хушуун-Үзүүр ошохо, Табан хурганда мүргээ гэжэ хэлсэбэбди. Иигэжэ Михайла ахайнгаа ханажа ябаһан бодолые хүсэлдүүлһэндэ баяртайбди.

Энэ уулзалга-танилсалга “Буряад үнэн” сониний сурбалжалагдай хүсөөр, онсолбол, Аркадий Осорович Батомункуевай эдэбхитэй ажалай хүсөөр болобо. Буланда сэдхэлэй халуун баяр хүргэжэ, ажалдатнай амжалта, ажабайдалдатнай зол жаргал хүсэе.

Роберт БАЗАРОНОЙ бүлэ.

Улаан-Үдэ хото.

ГАР ТЕЛЕФОН

Мобильна телефон дэлгэржэ, ехэл нонин, гоё саг ерэнэн юумэ. Урдандаа телефоноор дуугарал-сахын түлөө совхозой отделени-ин конторо сооһоо хонхододог байһан юм. Манай нютагта теле-фонтой айлшые байгаагүй юм. Ондоо хото гү, али Монголтой хөөрэлдэхэ гээ наа, аймагай түб ошожо, почтоһоо захяа хэхэш. Тиигээд сагаа хүлээгээд, кабинка соо орожо хөөрэлдэхэш. Холбоо муу наань, ан-ун гэлдэнээр бай-таршни, сагшни дүүрэхэшэ.

- Нөөе, нөөе, басаган! Юуншые дуулданагүй. Сагнай дуунашаба!

- Хүлисэгты, эндэ манай гэм огто үгы! Холбоо муу ха юм, - гээд лэ үнгэрөө.

Тиигээд дахин захилга хэжэ, дуугаралсаха баатай болохош. Үгы наа, бэшэг бэшэлсэжэ, хэдэн хоног хүлээжэ абалсахаш. Мүнөөшни гар телефон бии боложо, хүн зон амаршоо ха юм. Хүнэй зүүдэндэ үзэгдөөгүй технологи манай ажабайдалда нэбтэрээ. Хаа-нашые ябаа наа, телефоноо хармаан сооһоо гаргаад лэ, хүршэтээшые, ондоо аймагта байһан хүнүүдтэйшые, элдэб хото городуудаар, үнгэржэ ерэхэдээ, хари гүрэндэ байһан хүнтэй дары хөөрэлдэхэш.

Мүнөөшни, юрэдөө, элдэб үнгын аппаратууд байха: телефон, смарт-

фон, айфон гэхэ мэтэ. Үшөө тиигээд лэ эсэмээс, мэсэмээс, фотоаппарад-тай, видеокамератай, тоололгын ма-шинатай, интернеттэй байдаг. Залуу-шуул тухай юу хэлэхэб, «мобильник» тэдэнэйл хэрэглэхэ юумэн гээшэ. Эдэшни энэ телефоноор юушые хэнэ ха юм. Зарим хүнүүд мүнгэ олодог юм байна.

Наһатай зон нэгэ жаахал ондоо-шог лэ байдаг даа. Наһатайшуулшни хүнэй хонходоодо харюусаха, өөрөө хүндэ хонходоодо, тиигээд лэ болооб даа.

Даша хүдөөһөө хото ерээд, микро-автубусто хуугаад, хүбүүнэйдээ ошо-бо. Өөрөө хэдэн жэлдэ наһанайнгаа амаралтада гаранхай, хото хүдөө хо-ёрой хоорондо ябаад лэ байдаг. «Ми-крик» соо урдахы хуудалда урагшаа хаража хууба. Жолоошой арадахи хуудал дээрэ Даша руу гэдэргээ харан-хай нэгэ залуу хүн хууна. Мүнөөдэр Даша ехэ баяртай ябана. Тиигэнгүй яахаб, ашанараа хаража хүжихэ, ба-ярлаха ха юм. Баһа хүбүүнэйдээ хүдөөһөө мяха, тоһо, зөөхэй асаржа ерээ. Үхибүүд баярлаха байха. Гэнтэ Дашын дуулан гэхээнэ урдань хууһан хүн Даша руу хараад:

- Газаашаа гарыш, юу хэжэ хуунабши? - гэбэ.

- Үгы, би хүбүүнэйдээ ошожо яба-наб.

Тэрэнэ бүри гааража, хараахааа наагуур:

- Гара гэнэм! Залхуу нула амитан алтайш. Гаража, сэбэр агаараар ами-лыш!

Даша ехэл хүхюутэй байһанаа, дороол муудаба. Сухалын хүрээжэ, нүдөө үзүүрлээд:

- Ши намайе юундэ үлдэхэ боло-бош? Гарахаа наана наа, өөрөө гара! - гэжэ бадашаба.

Тэрэ хүн:

- Ахаа! Наалта бү хыт даа. Би тан-тай хөөрэлдэнэ үгылби.

- Үгы теэд, нам руу хараад, хэндэ хэлэдэг хүмши?

- Шамда бэшэ. Эндэ нэгэ үбгэн хажууһаам шалшаганаад, наалта хэнэ. Аха, би танда үшөө дахин хэ-лэнэб, тантай дуугаралсанагүйб. Би телефоноор дуугаралсанаб.

«Энэ муухайшни намайе баһана гэшэ гү? Телефоноор хөөрэлдөө юм наа, телефониинь гартань үгы ха юм».

- Телефоншни хаанаб? Али телефонгүйгөөр хөөрэлдэдэг боло-огши? Экстрасенсебши? ha-ha-ha. - гэжэ Даша хоролхобо.

- Ахаа! Шэхэндэмни наушник хара-на үгыгта? Аа?

- Тиимэ ааб даа. Шэхээ бүглөөд, хүниие зорёолходо гоёл ааб даа.

- Үгы, та ямар нонин хүн гэшэбта?

Энэ наушнигаа гараһан утаһа хара-нагта? Хармаан руумни ороно бэшэ гү? Хармаан соо телефонотой холбоо-той. Телефон гарта бариһанай хэрэг үгы лэ.

Дашын сухал үшөөл таража ядан-хай.

- Ши тиигээд намайе гара гэжэ үлдөө үгыгши?

- Аха, би танда хэлэнэ ха юмбиб, тантай оройдоошые хөөрэлдөөгүйб, нүхэртэйгөө телефоноор хөөрэлдөөб.

Одоол Даша ойлгобо хэбэртэй:

- Зай, хүбүүн, хүлисөөрэй. Иймэ оньһо нүдэндөөшые хаража үзөөгүйлби. Гайхалтайл юумэн бай-на...

Ойгуур хууһан зон бага сага энеэл-дээд болёо нааб даа.

ТАХЯА ЯАЖА ТҮРЭДЭГ БЭ?

Буряад зондо эртэ урданһаа хойшо Сагаан нараар бэе бэ-едээ айлшалжа, бурханда мүргэжэ, сагаан эдээнһээ амта хүртэжэ, амтатай эдээ хоолоор хүндэлүүлжэ гараха ёһотой юм. Сагаалганаар нэгэ үдэр Абида гэжэ нютагай хүн Ширав-Ним-буугайда орожо ерээ. Абида та-бядат гаран наһанай, үндэр томо бээтэй, хөөрүү хүхюу хүн.

Орожо ерэнээр лэ, бурханда ошожо мүргөөд, зал соо заһаатай байһан шэ-рээгэй саана ошожо хууба. Гэрэй эзэн Ширав-Нимбуу айлшанаа хүндэлжэ, хажуудань ерээхэ хуулсаба. Тиигээд хожуулан нютагайнгаа һонинуудые хөөрэлдэжэ хуутарнь, бууза, мяхан боложо, гэрэй эзэн эхэнэр эдээгээ шэ-рээ дээрэ табяад:

- Хоол баригты, - гэбэ.

Ширав-Нимбуу бодожо, сервант сооһоо нэгэ жаахан шэл архи гарга-жа, хундаганууд соо аягалаад:

- Зай, Сагаан нараар, орожо ерэнхэндэшни баярлаад, энэ хундага тогтоожо абыш даа, - гэбэ.

Абида хундагыень тогтоожо абаад:

- Сагаан харманай гаража, Шэнэ жэл ерээб. Булта нэгэ наһа нэмэбэ гээ-шэбди. Энэ Шэнэ жэлдээ булта энхэ элүүр, мэндэ, зол жаргалтай, мүнгэ зөөритэй, үхибүүд хургуулидаа һайн хураг, үхэр малнай тарган, үдэжэ, олон болог! - гэжэ хургаараа сэргэм үргэбэ.

Ширав-Нимбуутан:

- Юрөөл болтогой! - гэлдэжэ, айл-

шандаа хундагыень барюулбад.

Өдөөшье ама хүрээбэ. Амтатай хоол эдижэ найрлабад. Ширав-Ним-буутан гурбан хүбүүдтэй бүдүүн айл юм. Хоёр аша хүбүүдынь эхин шатын хургуулида хурадаг, ехэ хүбүүн та-бадахы класста хурадаг. Хүбүүд хара баһаана Абида ахаяа мэдэдэг нэн хой-ноо нонин юумэ хөөрэхэ байха гэжэ шэрээгэй хажуугаар эрьелдэнэд.

Абида хүбүүдэй хорхой хүдэлгэжэ, яаралгүй хоол эдинэ. Зай, тиһээр Абида сайгаа уугаад, гар, амаа ар-шаба. Хүбүүдынь нэр-мэр гэлдэжэ, шэмээгүй болоод, Абида ахайн ама хараад зогсоод. Абида мihэд гээд:

- Зай, хүбүүд, шубууд, тахья хай-шан гэжэ түрүүлдэг бэ гэжэ мэдэхэг-та?

Хүбүүд гурбуулан нэгэн доро:

- Үгы! - гэлдэбэ.

- Танайда гарай фонарик бии гү? - гэжэ Абида асууба.

Хүбүүд баһал гурбуулан нэгэн доро:

- Бии, - гэлдэбэ.

- Зай, тиигээ наа, үглөө үдэшэ орой, харанхы болоһон хойно нэгэн фо-наригаа баряад, та хоёр үбэлэйнгөө малгайнуудые баряад, тахьягай гэртэ ошоороигты. Тахьягай гэрэй үүдэндэ ерээд, гурбуулаа аалиханаар: «Та-хья шубуун түрөөрэй, үндэгэ маанад-та үгөөрэй», - гэхэт. Тиигээд үүдээр шууагүйхэнөөр ороод, нэгэ бага абяагүй зогсооройт. Тахья гээшэшни аймхай, шууяатай амитан ха юм даа. Фонаригаа гэнтэ аһаагаарайгты. Та-

хья залд гээд, үндэгэ гаргажархиха, нэгэнтнай малгайгаа табижа үрдихэ. Үгы наатнай, үндэгэнтнай тэһэршэхэ. Үндэгэ абаһан хүнтнай гаруужан. Үлэнэн хоёртнай фонаригаа унтара-агаад, аалиханаар: «Тахья шубуун түрөөрэй, үндэгэ дахин үгөөрэй», - гэхэт. Нүүлээрнь фонаригаа дахин гэнтэ носоохот. Тахья баһал залд гээд, үндэгэ гаргажархиха. Үндэгээ абяад лэ, хожуулаа газашаа гаража, сэбэр агаараар амилхат. Үшөө та-найда томо сковорода байгаа юм ааб даа. Абаһан хоёр үндэгээ гэртээ ору-улаад, сковородагаа абажа гарахат. Тахьягай үүдэндэ ерээд: «Тахья шу-буун түрөөрэй, үшөө үндэгэ үгөөрэй», - гээрэйт. Юундэ сковорода абаабта гэхэдэ, энэшни ушарын иимэ юумэ. Тахья гурбадахыа үндэгэ гаргахдаа, хальһа үгы гаргадаг ха юм. Баһал

гурбуулаа нэмээхэн орооройгты. Нэгэ жааха зогсоһоной һүүлээр фонари-гаа гэнтэ носоогоорой, сковородагаа табижа үрдихэ ёһотойт. Тахья залд гээд, пулд гэжэ шэнгэн үндэгэ гар-гажархиха. Тиигээдынь тахья бэшэ түрэхгүй. Тэрэ шэнгэн үндэгээ ша-ража эдээ үгы наатнай, үглөөгүүр бо-лотор муудашаха. Ойлгоо гүт, хүбүүд-шубууд?

- Ойлгоо, ойлгоо, - гэлдэбэ.

- Зай, баярлааб даа, садааб. Гэртээ ошохом даа, - гээд, гаража, гэр тээ-шээ ябаа нэн.

Үглөө үдэшэнь Ширав-Нимбуугай үхэр малаа хаагаад, гэртээ орохо гэжэ ябатарнь, урдаһаань хүбүүдынь гара-жа ерээбэ. Фонарик, сковорода, мал-гайнуудые баринхай.

- Энэ таанад хайшаа ошохотнай гэ-эшэб? - гэжэ Ширав-Нимбуу асууба.

- Үсгэлдэр Абида аха хэлэнэ нэн гүбэ. Тахья яажа түрүүлхэ тухай. Үзэхэмнай, - гэлдээд, тахьягай гэр тэ-эшэ гүйлдэшэбэ.

Ширав-Нимбуу хойноһоонь ха-ран, хүлээгээд зогсобо. Тэрэ гурбан хүбүүдынь тахьягай гэрэй үүдэндэ ошоод, юушые бабар-бабар дуугарал-данад. Тиигээд үүдэ тайлажа оробод. Хоёр-гурбан минута болоо юм гү, та-хьягай гэр соо хүлгөөн, шууяан боло-шобо. Хүбүүд гүйлдэжэ гарабад.

- Үндэгэнтнай хаанаб? - гэжэ Ши-рав-Нимбуу асууба.

- Үгы! Тахья хуугайлаад, түрэнэгүй лэ.

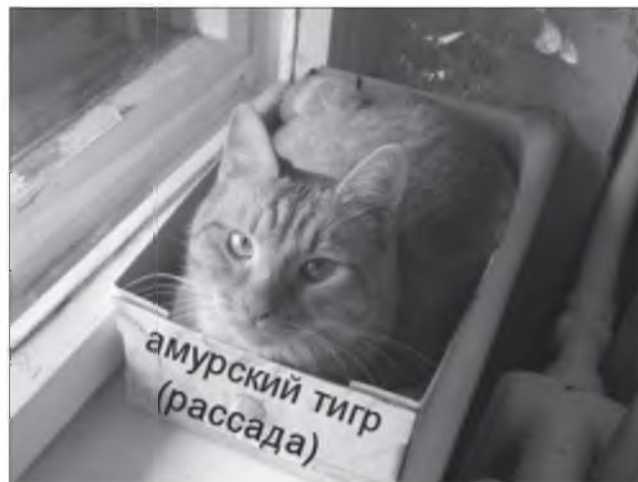
Содном ШАГДАРОВ.

Таагыш, юу хээбиб?!

Би ниидэхээс һананаб...

Үшөө томо болохо ханаатайб

ХАН ХЭНТИЙ АЙМГИЙН 90 ЖИЛИЙН ОЙН БАЯРЫГ ШИНЭ ЕРӨНХИЙЛӨГЧ НЭЭНЭ

СОНГУУЛЬ

“Эвийг эрхэмлэнэ, зөвийг дэмжинэ” уриа-тай Ерөнхийлөгчийн сонгуульд оролцож байгаа Монгол Ардын Намын нэр дэвшигч Б.Бат-Эрдэнэ төрөлх нутагтаа ажиллаж байна. Домогт Хэрлэн мөрнийхөө уснаас маг-найдаа хүргэж сүсэглэсэн түүнийг нутагтаа хөл тавих мөчид сум сумын төлөөллөөс бүрдсэн малчин, ажилчин, оюутан залуус бүхий 100 гаруй иргэн алд цэнхэр хадаг барин угтлаа.

Нэр дэвшигчийг ирэх сургаар зам тосч уулзахыг хүссэн иргэд морь, мотоцикл хөлөглөн иржээ. Нутгийнх нь зон олон түүнд чин сэтгэлээсээ ханддаг учраас л төрөө түшүүлэхээр УИХ-д гурван-таа сонгосон биз ээ. Нутгийн хүүгийнхээ сонгуулийн ажилд амжилт хүсэхээр хуран цугларсан олонд хандан тэрбээр “Та бүхний халуун сэтгэл, уухайн дуу намайг улам хүч

оруулж, урам зориг өгч байна.

Та бүхний энэхүү халуун сэтгэл спортын салбарт ч, улстөрийн тогоонд ч намайг өдий зэрэгт хүргэсэн. Тийм болохоор Та бүхэндээ баярлалаа” гэж хэлсэн юм. Цэнхэрмандал сумын малчин залуус, ард иргэд юу юунаас илүү шударга улс төртэй, эрүүл саруул улс төртэй байхыг хүсдэг аж. Тиймээс үндэсний баялгаа хамгаалж чадах эх оронч, нэр цэвэр, шударга, түшигтэй унаган нутгийнхаа хүүг дэмжихээ илэрхийлэв. Ийм л халуун дулаан сэтгэлээр мөн л Өлзийт, Жаргалтхаан сумын иргэд, сонгогчид түүнийг угтан авсан юм. Их Монгол Улсын голомтыг тулсан, Их эзэн Чингис хааны мэндэлсэн газраас Монгол төрийн тэргүүн тодорно гэдэгт тэд итгэлтэй байна. Үүний дараа нэр дэвшигч Б.Бат-Эрдэнэ Өмнөдэлгэр суманд хүрэлцэн ирлээ. Монгол Ардын Намаас орон даяар явуулсан ард нийтийн санал асуулгад хамгийн

өндөр санал авсанд сумынхан нь ихэд баярлажээ.

“Бид ард түмний эв нэгдлийг ирэлхийлэгч Ерөнхийлөгчтэй байхыг хүснэ”, “Хэлдэг биш хийдэг хүнийг дэмжиж байна” гэсэн уриа лоозон барьсан өмнөдэлгэрчүүд түүнийг 100 хувь дэмжихээ илэрхийлж байсан. Сонирхуулахад, энэ нутгийн түүхт 90 жилийн ой энэ онд тохиох аж. Тиймээс түүхэн ойн баярын ёслолын ажиллагааг төрийн тэргүүнээрээ нээлгэнэ гэж бэлгэшээж яваага иргэд энэ үеэр дуулгав. Тэрбээр уулзалтын үеэр хэлсэн үгэндээ “Тогтвортой хөгжил бол бидний баримтлах хамгийн зөв замнал. Энэ нь эдийн засаг, нийгмээ хөгжүүлэх нэрийдлээр байгалиа устгаж болохгүй гэсэн үг. Энэ бол эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, байгаль орчноо хамгаалах бодлогыг хамтад нь тэнцвэртэй явуулна гэсэн зарчим юм” гэв.

Түүний баримталж буй бодлого, тэмүүлж буй зо-

рилтынх нь нэгэн хэсэг нь энэ юм. Үнэндээ төрсөн нутаг, унасан газар гэдэг өөр ажээ. Түүнийг Өндөрхаан хотод уулзалт хийхээр төвлөсөн “Спортцогцолбор”-ын босгыг алхахад танхим дүүрэн хүмүүс уухайн дуу хадааж, алга нижигнүүлэн ташиж угтлаа. Энэ аймагт Монгол Ардын Намаас нэр дэвшигч Б.Бат-Эрдэнийн

мөрийн хөтөлбөрийн зорилго, зорилтыг нутгийн зон олонд нь сурталчлан таниулахаар Монгол Ардын Намын ерөнхий нарийн бичгийн дарга Г.Занданшатар, УИХ-ын гишүүн Д.Дэмбэрэл, Д.Лүндээжанцан нар хамт яваа юм.

Эх сурвалж:
Монголын үнэн сонин
“Өмнөх Дараахи”.

ӨВӨРХАНГАЙН СОНГУУЛИЙГ БУДИЛИАНТУУЛСАН ХОЁР ХҮҮХДИЙГ МАН ДАХИН ЦАГДААД ӨГӨХӨӨР ШИЙДЛЭЭ

Өнгөрсөн УИХ-ын сонгуулийн будлиан дуусаагүй байхад дараагийнх нь сонгууль эхэллээ. Жил дамнан үргэлжилсэн сонгуулийн маргаан төгсөх битгий хэл харин ч хүчээ авах шинжтэй болов.

Учир нь МАН-ынхан удал ярилцсаны эцэст Өвөрхангайн сонгуулийг будилиантуулсан гэх хоёр охиныг дахин цагдаад өгч шалгуулахаар тохиролцжээ. Дахин гэдгийн хувьд сонгууль будилиантуулсан гэх хоёр охиныг өмнө Өвөрхангай аймгийн МАН-ын хороо цагдаад шалгуулахаар ханджээ. Гэхдээ “Манай аймгийн сонгуулийг будилиантуулсан гэх маргаанд ийм хоёр охин холбогдсон байна. Эдгээр охидыг сонгуулийн сурталчилгаанд ажиллуулаагүй. Гэтэл ажилласан гээд хоёр охиныг зураг гаргаад ирлээ. Энэ асуудлыг шалгаж, эдгээр охидоос тодруулга авч асуудлыг шийдвэрлэж өгнө үү” гэсэн хүсэлтийг гаргасан байдаг. Сонирхолтой нь Өвөрхангай аймгийн цагдаа нэгдүгээрт эдгээр охид на-

санд хүрээгүй байна, хоёр дугаарт уг маргааны асуудлаар шүүхийн шийдвэр гарсан учир шалгах шаардлага байхгүй гэсэн тайлбар хийгээд хэргийг хаачихжээ. Ингээд Өвөрхангайн сонгуулийг будилиантуулсан гэх хоёр охин өнөөг хүртэл хуулийн байгууллагад ямар нэгэн тайлбар өгөөгүй явж иржээ. Энэ хоёр охиныг МАН сонгуулийн сурталчилгаандаа яг оролцуулсан уу? Хэрэв оролцуулсан бол ямар хэлбэрээр

оролцуулсан бэ гэдгийг хэн ч тогтоогоогүй аж. Бас тэдгээр охидтой байгуулсан гэрээ байхгүй, мөнгө өгсөн баримт нотолгоо байдаггүй аж. Ганцхан МАН-ын футболкийг өмссөн нь буруудах шалтгаан болжээ. Тэгвэл энэ футболкийг хаанаас авч өмссөн, хэн өгсөн, ингэж өмсөөд сурталчилгаа хийж явсан уу гэдэг ч тогтоогдоогүй юм байна.

Тэр хоёр охиноос шүүх хийгээд цагдаа нэг ч удаа мэдүүлэг тайлбар аваагүй аж.

МАН-ынхан хэлэхдээ “Бид ийм хүүхдүүд ажиллуулаагүй” гэдэг АН-ынхан болохоор баримттай гэдэг аж. Тэгсэн мөртлөө маргааны бай болсон охидууд тайлбар хийлгүй өнөөг хүрэв. Эх сурвалжийн мэдээлж байгаагаар бол маргааны бай болсон хоёр охин 18 нас хүрээгүй оюутнууд аж. Өвөрхангай аймгийн тойргийн хорооноос шүүхэд өгсөн бичигт энэ хоёр хүүхэд насанд хүрээгүй нь үнэн. Гэхдээ МАН-аас ухуулагч болон шадар туслахаар ажиллахаар тойргийн хороонд бүртгүүлж үнэмлэх авсан ухуулагч, шадар туслагч нарын дотор нэр нь байхгүй гэсэн бичгийг хийж өгсөн байдаг гэнэ.

Өвөрхангайд ард түмний сонголтоор ялсан атлаа шүүхийн шийдвэрээр ялагдал хүлээсэн С.Чинзориг нэгэнтээ “Би тэр хоёр охины нүүр царайг нь ч хараагүй. Энэ асуудал шүүх дээр очоод Хан-Уул дүүргийн болон Өвөрхангай аймгийн шүүхийн шийдвэр гарсны дараа есдүгээр сард анх удаа царайг нь харсан” гэж өгүүлсэн байдаг.

Тиймээс УИХ дахь хоёр судлын хувь заяанд нөлөөлсөн хоёр охины царайг харах хүсэлтэй хүмүүс их байх нь гарцаагүй. Хэний хүүхэд ийм хэл аманд өртөв? Үнэхээр сурталчилгаанд оролцсон уу? Эсвэл улс төрийн золиос болсон уу? Цаашид залууст сургамж болгох үүднээс сонгуулийн тойргийн асуудал шийдэгдсэн ч маргаан дуусаагүй асуудлыг шалгуулах ёстой. Хожим хойно ч гэсэн ард түмэн үнэнийг мэдэх хэрэгтэй гэдэг үүднээс сөрөг хүчин Өвөрхангайн асуудлыг орхихгүй байхаар шийджээ. Ядаж л тэр хоёр охиноос тайлбар авах ёстой, сонгуулийн сурталчилгаанд оролцсоно уу гэдэг талаар байр сууриа илэрхийлэх боломжийг нь олгоё гэх асуудлыг сөхөн тавих гэнэ. Нэр дэвшигч С.Чинзориг энэ асуудлыг орхих хүсэлтэй байгаа бол МАН нь орхих хүсэлтгүй байгаа аж. Тэд “Үнэн хэзээд ялна. Үнэнийг тогтоолгох хүртлээ явна” гэж байгаа аж. Тиймээс Өвөрхангайн гишүүд тодорсон ч гэсэн маргаан нь үргэлжилсээр байх нь.

ЦИРКИЙН АМЬТАДТАЙ ҮЗҮҮЛБРИЙН ТАСАЛБАР
10-30 МЯНГААР ХУДАЛДААНД ГАРЛАА

“Шинэ цирк” төвөөс Хятадын циркийн жүжигчид, Москвагийн циркийн сургуультай амьтдыг жүжигчдийнх нь хамт урин маргаашнаас зургаадугаар сарын 3-ыг хүртэл “Хөрш гурав” нэртэй тоглолт хийхээр болсон талаар зохион байгуулагчид мэдээлэл хийлээ. Хоёр цагийн хугацаанд тоглогдох үзүүлбэрүүдийн дийлэнхийг Оросын сургуультай амьтдын үзүүлбэр эзлэх юм.

Тус улсын таван баавгай,

нэг чоно, гурван нохой, 20 гаруй галуу, хоёр сармагчин, тахиа гээд 40 гаруй сургуультай амьтан ирнэ. Сибирийн хүрэн болоод Канадаас авчирч сургасан том баавгайнууд хоёр хөл дээрээ зогсохоор гурван метр өндөр болдог гэнэ. Тэд хоёр хөл дээрээ зогсоно, дугуй унана, бүжиглэнэ, нарийхан утсан дээр зогсоно. Харин галуунуудын хувьд гулгаж, саадтай төмөр дээгүүр хараиж, сургуультай морьдын үзүүлбэрийг дуурайн хийж олныг баясгах юм байна. Оросын циркийн

сургуультай сармагчин, тахианууд ч үзэгчдийг уйдаахгүй гэнэ.

“Хөрш гурав” тоглолт Улаанбаатар хотноо тоглогдож дуусаад Дархан Эрдэнэт хотуудад тоглогдох төлөвлөгөөтэй байгаа аж. Билетийн хувьд хүүхэд /0-4 наснаас дээш/ 10.000₮, том хүн 15.000₮, VIP суудал 30.000₮ бөгөөд циркийн кассаар болон “Ачлал” их дэлгүүрийн урд байрлах явуулын кассаар худалдаалж байгаа юм.

www.24tsag.mn

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарта).

1955 ондо манайхын Үлэгшэнхөө дүшөөд модо холо Зэдын аймагай Алцаг тосхондо зөөлэмди. Тэрэ зунаа би үбгөөтэйгөө наалингаа үнээ мори тэргэд уяад, тугалтайн тишэнь абаашаа нэмди. Харгыдаа хэдыш саг ябаһанаа, Харсаа, Наринда хэнэйдэш орожо сайлаһанаа, хэдыдэш гэртээ хүрэнхөө мэдэнгүйб. Гансал Үндэр Баабайн саанахана Бага Дабаанай эрид хотирхой харгыда тэргэнхээ буугаад, хүлһэ адхажа, эсшоод ябаһамни эли.

Тэрэ гэнэн сагнаа хойшо ходо таһалдангүй, жэлэй хэдэ дахин Үлэгшэн үбгөөдөө ошохо, багашаг байхадаа, үетэн нүхэдөөрөө наадахаал мэдэхэш, ухаа орожо, томошог болоһон хойноо уһа түлээгын бэлдэлсэжэ, үбһэ ноогоень сабшадаг нэм. Наһатай болохоходонь хайрлахаш даа, бусахынгаа урда тээ гэрнээн холошогхон урдааг горхонһоо хэдэ дахин уһа зөөжэ, бии үгы амһартануудын дүүргэхэш. Нэгтэ дээдэ хургуулийн оюутан байхадаа, зунай амаралтада ерэн гэнэйм, үбгөөгэймнай гэрэй хажууда шахуу, харгын хойто талада худаг малтажа, ашаглалгада оруулһан байба. Минии баярлаһан гээшэ хэлэлтэгүй юм ааб даа.

Батажаб үбгөөгэй баруун урда зэргэлээд, Үлэтуевтан нууха. Гэрэй эзэн Үлэтуев Сэбээн Үлэтуевич - коммунист партиин гэшүүн, нутагтаа эгээл түрүүн хамтын ажахы байгуулһан, нэрэтэй, солотой хүн нэн. Би аша хүбүүн Бористайн үүринэр, унаган нүхэд байхабди, нутагайнгаа хойнохи Дүтүлүүрэй жалгада олоороо сугларжа, модон жада нэлмэ баряад, улаантан, сагаантан боложо дайралдахаш. Хара баганаа хамта наадажа үндһэн, зарим нэгэнтэйнь мүнөөш болотор дүтөөр харилсадаг нүхэдөө нэрлээгүй наа, голхоруулжа болохоб, эдэ хэд бэ гэхэдэ, Дугаров Санжажаб (Бууваа), Батожаров Пана, Намсараев Содном, Очиров Пана, Дашеев Дамби, Дондоков Самбу, Дашеев Жамсаран, Норбоев Дамнин-Сэрэн, Бадмаев Мансаран.

Үбгөөгэймнай зүүн тээнь хаяа хадхажа, Цыбенев Олёохон (Алексей) Долгор эжытээ байха, намһаа гурба ахашье наа, хүн гэжэ тоожо, ходо дахуулжа ябаха, хамта соелой байшан ошохош, үбэл мүйһэн дээрэ халтирхаш, санаар хадаһаа холжорхош, зундаа заһаа ходоодоор барижа асархадаш, Сэлэл төөбиим ехэтэ баярлажа, амта-тайгаар шаража эдюулэгшэ нэн. Алцагнаа үбгөөгэйдөө ерэжэ, гэртэнь орохынгоо урда Олёохоной руу шэртэн харахадаш, баруун сонхонойнгоо захида нууха, одоол досоогоо баярлахаш даа. Үбгөөдээ, төөбийдөө аба эжынгээ эльгээһэн бэлэг барюулаад, һониноо хөөрөжэ, эдээлжэ садаад, Олёохонойдоол яаража гарахаш. Нэгэ бага удаараал нааш, өөрөө орожо ерэхэ.

Сэлэл төөбии хадаа үбгөөгэй хоёрдохи тамганиинь. Түрүүшын нүхэрын - Шагдунова Дулмажаб, 1897 оной, Захаминай

аймагай Енгорбойн, хонгоодор угтай, Шагдарай (Заа) Сэрэнэй ба Донгидой (Абадээн) басаган, хургуули нудар дүүргээгүйшье наа, үзэг таниха, уншажа шадаха, ородоор яһала дуугарха, хонгёо хоолойтой, хошон зугаатай, уран гартай, коммунын үедэ оёдолшоноор ажаллажа, олоной хубсаһа хунар оёһон, Сахир тосхондо ажаһуухадаа, тогоошоноор хүдэлһэн, оройдоо дүшэн долоотойдоо Михайловкаһаа ашаанай машинада аһалдажа, гэртээ харижа ябатарнь, тэрэнь урбалдажа, наһа бараһан. Үбгөө 2-3 жэлэй һүүлээр нютагайнгаа, Баруун голой Гонгорова Сэлэлтэй хамтаржа, 30-аад жэл соо эбтэй этэй нуугаа.

Сэлэл төөбии тухайгаа олон юмэ мэдэхгүй байшооб. Залитай залуу наһандаа уг гарбалаа, элинсэг хулинсагайнгаа түүхэ баримтаһаа байха эхэ эсгынгээ, дүтынгөө түрэл гаралнуудай намтар хайнаар мэдэхгүй байһамнай харамтай. Цыпэ убашхайһаа Сэлэл төөбии 1907 ондо түрэнэн юм гэжэ дуулахадаа, шууд унашан алдааб, үбгөөһөө арбан дүрбэ дүү гэжэ хэн мэдэбэ. Түрүүшын үбгэниинь баһал Байсагалтан аймагай Очиров Жамсо Бизьяевич, Зэдын аймагай түб Петропавловкада Дотоодын хэрэгүүдэй зургаанда алба хэжэ байхадань, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилжэ, Баруун фронтод баатарай үхэлөөр унаһан. Төөбии Маруса басагантайгаа нютагаа бусажа, харгы заһабарилгын эмхидэ, Үлэгшэн голой хүүргын харуулшанаар олон жэлдэ хүдэлөө. Маруса убашхай (Очирова Мария Жамсуевна, 1932 оной, Улаан-Үдын интернат-хургуулийн һүүлээр Москвагай К.А.Тимирязевай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын дээдэ хургуули дүүргээд, агроном мэргэжэлтэй нютагаа бусажа, бүхы наһараа биологийн багшаар ажаллаа, Гүлгяев Бадма Жамсуевич нүхэртэйгөө 3 хүүбүүдье хүл дээрэнь гаргаа юм).

6-7-дохи ангиин нурагша байхадань, Үлэгшэнхөө Алцаг эгэшэ хуряахында Доржо-Ханда нагаса (Цыренов Владимир Галсанович, 1941 оной, утын зайда урилдаагаар СССР-эй уласхоорондын ангиин тамирай мастер) велосипедээр ходо ерэгшэ нэн. Би нагасаһаа жэшээ абажа, 2 дахин Үлэгшэн ошоһон хүм, аба эжымни айлтагүйгөөр табидаг нэн, тайбан саг байгаал даа. Харгыдаа булта ород зонтой, ута гэгшын ганса үйлсэтэй Армаг Нарин хоёрой хоорондуур айжа байгаад, нүдөө аняад лэ, велосипедэйнгээ дүрөө бии үгы шадалаараа дара дараһаар, зада табяад гарашахаш. Үлэгшэндэ ерэхэдэмни, Сэлэл төөбии ехээр гайхажа, яахаа бээе зобоонош даа, дахин гансаараа бү яба гэжэ. Харин үбгөө намайгаа магтажа, бээе баганаа хорижо, шадал тэнхээ нэмэжэ, шадмар бэрхэ, шадабари һайтай, бэрхэшээлнүүдһээ айнгүй ябаха ёһотойш гэжэ хургаал зааха. Үшөө эхин хургуулида нуража байхадаа, хүн хэзээ «Үбгөө» болодог юм гэжэ асууһамни, «Хамарайшни нүхэн сооһоо хара сагаан үһэн бултайжа харагдаал наа, хүгшэржэ, үбгөө болоош» гэнэниинь мүнөө болотор эли тодоор ханагдаһан. Намайе наадалжа хэлэһэн юм гү, али нэгэ далда удхатай байгаа гэш гү? Өөртөө хайша хэрэгээр хандангүй, бээе ходо зэһэжэ, «шальпи-ульпи» юмэн бү яба гээл нэн хаш гэжэ таамаглажа, үбгэржэшье байгаа наа, үһэ

Монголой Сүхэ-Баатар хотодо, нуугаашадай баруун гарһаа 2-дохинь Г.Д.Очиров, 1971 он

ноһондоо даруулшангүй, хүлһэ һалһан болошонгүй, бээе ариг сэбэрээр абажа ябахаа оролдогшоб. Санзайн утаанай анхил үнэр абахадаал, Батажаб үбгөөгөө эзэлүүдгүй һанадагби, айлшаар ошоходомни, ходо намайе утажа арюудхадат нэн. Үбгөөм хануулдаг үшөөшье хэдэн шэнжэ тэмдэгүүд байха, тээд сэдхэлэйм нюуса зандаа үлэг лэ даа.

Алцагай 8 жэлэй хургуули дүүргээд, хайшаа ошохо гэшэб гэнэн бодолдо абтаад байхадань, үбгөө: «Саашаа буряадаарал нура, өөртэйшни хүнгэншье, хэрэгтэйшье байха, ород хэлэ шудалжа, амжаха саг олдохо», гэжэ намда ойлгуулһан юм. Юуб гэхэдэ, тэрэ үедэ буряад хургуулинууд үсөөрһэн, түрэлхи хэлэн түригдэжэ хашагдаад байһан, буряад хэлэн хэндэшье хэрэггүй, сэнтэй сагаа гэжэ үзэһэнэй үлүү гэнэн һанал бодол зоной дунда дэлгэрһэн саг байгаа. Тиигэжэ үбгөөгэйнгөө дурадхалаар, аба эжынгээ дэмжэлгээр Сахирай 11 жэлэй хургуулийн буряад ангида нуража, 1964 ондо оройдоол 12 хүүбүүд, басагадтай хамта дүүргээб. Ород класс түгэсхэнэн Сахир тосхоной эхэ хэлэндээ мохоошог 30-аад үхибүүдһээ дутуугүй, магад, үлүү бэрхээр, бидэ булта дээдэ хургуулида ядангүй оробди. Тэрэ сагта түрэлхи хэлэ үзэһэмнай оройдоошье һалта болоогүй, ажабайдалаймнай саашанхи харгыда туһа ехэтэй байжа, мүнөө болотор нүлөө үзүүлжэ байдаг. Хойто жэл хургуулиа дүүргэһээрнай, 50 жэл үнгэрхэнь, Сагалганаар булта буряадаараа 70-тай болохоннай, эдир залуу наһаа, сэнгүү хайхан хаһаа дурдажа, ханаха хүхихэ ханаатайл байнабди.

Гушаад жэлэй саана наһатай буряадуудай өөһэд хоорондоо ородоор хөөрэлдэжэ байхадань, яһаншье тулюур хүнүүд гэшэб даа, түрэл хэлээ мэдэхгүй баарһад гэжэ досоогоо ханажа, аягүйрхэгдэгшэ нэн. Мүнөө буряадууд булта шахуу ородоор дуугардаг болошоо, энээнһээ байха мэндэшлэхээшье мартажархинхай, «Сайн байна» гэхэдэш, урдаһааш хэнгэргүй, «Здрасьте», үгы наа, «Привет» гэхэ. Юрэдөө болиһон буряадууд хабди даа гэжэ одоол голхорхош, хэлэ мартаа наа, хосорхо саг холошье бэшэ хадаа.

Минии хүбүүн Жаргал түрэлхи хэлэ үзөөгүйшье наа, яһала хөөрэлдэдэг, тээд 9-тэй ашамни хари гүрэндэ үдэжэ байһан хадаа буряадааршье, ородооршье

Харсагай (Атамано-Николаевска станицын) хасагууд. Бодоод байһан хасагуудай баруун тээһээ 1-дэхиинь Г.Д.Очиров, зүүн тээһээ 1-дэхиинь С-С.Т.Очиров

Очиров Гармажап Дычинович(тэгэндэ) - адьютант, Монголой ударидагшын Д.Сүхэ-Баатарай оршуулагшань ябаһан. М.Д.Цаганов- буряадай АССР-эй габыата багша (хүрьгэниинь); Цыпэ Гармажапова(басаганиинь)

мэдэхгүй. Нэгэтэ: «Хүбүүгээ ород хэлэндэ хургыш», гэнэмни, «Буряадаар танай хургаа хаатнай, холо дээрэ байгаа», гэжэ урдаһаам томоотойгоор харюусаба гээшэ. Досоогоо ехэтэ баярлаа бэлэйб, гансал ханаан байгаад, заяа хүрэхгүй муутай, жэлэй нэгэ уулзадаг хүн яагаад буряад хэлэндэ ашайа хургаха гэшэбид? Тиигэшье наа, мэндэ гэжэ мэдэхэ, ошо, ерэ гэхэдэ ойлгодог.

Би дээдэ хургуулийн 2-дохи ангиин оюутан боложо, зунай амаралтада ямар бэ даа үбшэндэ абташоод, гэртээ ерэхэдэм, манайда айлшала байһан үбгөөмнай нэгэл шалтаг бии хаш гээд, Харсаа хоюулаа зорижо, Түбөө таабайда ороһомнай, «Үхүүрийн газарта хүнэй яһа гэшхэжэ, бузартаа байнаш», гэжэ тобшолоод, номоо уншажа

заһал хээд, сан табижа арюудхад, намайе эдгээһэн юм. Түбөө таабай намайе ехэтэ гайхуулаа бэлэй, юуб гэхэдэ, Томск хотодо 1-дэхи курс дүүргэһэн, ашагта малтамал хайха мэргэжэлдэ нуража байһан оюутадые жэл бүхэндэ элитэ эрдэмтэд, академигүүд В.А.Обручевой ба М.А.Усовай хүүр дээрэ абаашажа харуулдаг заншалтай. Бишье баһал тиишээ ошолсоһон байгааб. Иигэжэ өөрынгөө үбгөөһөө үшөө нэгэ амидаралдам хэрэгтэй хургаал заабари абаа хүм.

Дугаржаб ЦАГАНОВ, ажалай ба сэрэгэй албанай ветеран.

2013 оной апрелин 29. Улаан-Үдэ хото.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Июниин 3, гарагай 2, монгол харын 25
Энэ үдэр ажамидаралай хүсэн шангарха. Наһа утадхаха, жаргалтай байдал арьбадхаха, хура бороо дуудаха үйлэ хэрэгүүдтэ найн. Аршаан унаар сүршэхэ, эмнэлгын газарнуудта, эмшэ ламада ошохо, эм дом бүтээхэдэ, шу-хала шиидхэбэри абаха, хадаг табиха, бэри буулгаха, наймаа эрхилхэ ба нюуса баялиг олзо олоходо найн. Нохой, Хулгана жэлтэндэ найн. Морин, Хонин жэлтэндэ муу.
Үһэ абабал, нюдэнэй хараса муудаха.
Энэ үдэр Ивалгын дасанда “Юм”, “Нити”, “Додигалсан” гэхэн хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.
Элүүр энхэ байгты!

Июниин 4, гарагай 3, монгол харын 26
Энэ үдэр бурханай номнол хэхэ, үргэл, мүргэл, намдуу ябадал эрхилхэ, шэнэ юумэндэ нураха, шэнэ эмхи тайлаха, шэнэ байшан арюудхаха, эм бүтээхэ, хүшэр ажал хэхэ, мал худалдаха, харгын болон барилгын ажал эрхилхэ үдэр. Аяншалхада болон эрэ нүхэрөө гээһэн эхэнэртэй гэрлэхэдэ болоно.
Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ найн. Бишэн, Тахья жэлтэндэ муу.
Үһэ абабал, жаргал ба аза талаан тудаха.
Энэ үдэр Ивалгын дасанда үхибүүдэй амгалан байдалай түлөө “Банзараг-ша” хурал үглөөнэй 9 сагта уншагдаха.
Заяагаа найжаруулагты!

Июниин 5, гарагай 4, монгол харын 27
Эб найрамдал ба жаргалай эзэн - Дашаниматай үдэр.
Налбаран хүгжэлгын ёһолол, галай үргэл, муу хэлэ һуудхаруулха, дайсадаа дараха, эрид шиидхэбэри абаха, барилга ба соёлой ажал эрхилхэдэ, зүүн, баруун тээшэ аяншалхада найн.
Хулгана, Гахай, Үхэр, Нохой жэлтэндэ найн. Могой, Морин жэлтэндэ муу.
Үһэ абабал, баяр хүрэхэ.
Ивалгын дасанда “Доржо Жодбо” хурал үглөөнэй 9 сагһаа уншагдаха.
Жаргалтай ябагты!

Июниин 6, гарагай 5, монгол харын 28
Будда, Дарма, Сангха гэхэн Гурбан Эрдэнидэ үргэл хэхэ, оюун ухаанай номын бүтээл, үргэл хэхэ, нурагсал эхилхэ, шэнэ эмхи нээхэ, наймаа эрхилхэ, шэнэ тушаалда орохо, амитадые үсхэбэрлэхэдэ найн. Бар, Туулай, Могой, Тахья жэлтэндэ найн. Үхэр, Луу, Хонин жэлтэндэ муу.
Үһэ абабал, нюурай шэг шарай найжарха.
Ивалгын дасанда уһанай эзэниие бараалхаха “Лусууд” хурал үглөөнэй 9 сагһаа уншагдаха.

Июниин 7, гарагай 6, монгол харын 29
Шиидхэгдэхэ хэрэгүүдтэ, зурилдөөтэ талые номгоруулха, сүүдэй зарга эрхилхэ, дайшалхы сэргэ хүтэлбэрлэхэдэ найн үдэр. Зүгөөр энэ үдэр газар ха-халха, хура бороо дуудаха, онгосоор тамарха, аяншалха, операцида орохо, шаналха, хада дабаха, бэриие буулгахада муу.
Хонин, Бишэн, Тахья, Могой жэлтэндэ найн. Бар, Туулай жэлтэндэ хэсүүшг.
Үһэ абабал, үбшэн дайралдажа магад.
Ивалгын дасанда амгалан байдал ба абарал асардаг Буддын нургаалай сахюусадта зориулагдаһан “Арбан хангал” хурал үглөөнэй 8 сагһаа уншагдаха.
Амгалан тэнюун ажаһуугты!

Июниин 8, гарагай 7, монгол харын 30
Будда бурхантай үдэр. Энэ үдэр бүхы найн ба муу үйлэ хэрэг мянга дахин арьбадхагдаха, ханаһан хэрэг, табиһан түсэб түргэн бүтэсэтэй.
Уншалга хэхэ, оюун ухаанай номнол бүтээхэ, буян үйлэдэхэ, нангин шүтөөнэй барилга, худалдаа наймаа хэхэ, суглаа хурал үнгэргэхэ, үргэн томо түсэбүүдые ажалдаа нэбтэрүүлхэ, гуйлга бариха, уриһаар үгэхэ, үбшэнтэниие түрүүшынхиеэ сэбэр агаарта сэнгүүлхэдэ, урда зүг руу аяншалхада найн.
Үхэр, Бар, Туулай жэлтэндэ найн. Хулгана, Гахай жэлтэндэ муу.
Үһэ абабал, аюул тодхор, дайсад дайралдажа магад.
Ивалгын дасанда Ногоон Дара Эхэдэ зориулагдаһан “Мандал Шива” ху-рал үглөөнэй 9 сагһаа уншагдаха.
Этигэл бэхижүүлэгты!

Июниин 9, гарагай 1, монгол харын 1.
Уншалга, оюун ухаанай номын бүтээл хэхэ, үргэл, ёһолол үнгэргэхэ, Бур-хадые магталга, найн хэрэг эрхилхэ, шэнэ хэрэгтэ нурагсал эхилхэ, түсэб та-биха, найр наада эмхидхэхэ, нүхэсэхэ, шэнэ хэрэг эхилхэ, шэнэ эмхи, наймаа нээхэ, шэнэ байшан арюудхахада найн.
Луу, Бишэн, Хонин жэлтэндэ найн. Гахай, Туулай, Хулгана жэлтэндэ муу.
Үһэ абабал, наһан хорохо.
Ивалгын дасанда ута наһанай “Цэдо” хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.
найн хэрэг үйлэдэгты!

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Майн 24
Хоридугаар зууны 30-дахь онууд, хамал-ганы үе... Улаан малгайт сагдаанраас зугат-сан нэгэ лам хаягдчсан хуучин гэрнүүдийн хажуугаар явана. Нэгэ гэртэ оров. Урда ца-гийн Бурхадийн хүрэгүүдтий орхигдчсон тахил гунгарваа харанхыда үзэгдэнэ... Ара-ас нь Итгэлийн Хамба дүтэлөөд, тахилд нь хадаг уяж: “Энэ бол урт насны зам”, - гэж айлдана.

1920-дахь онуудийн тэнгээс Зөвлөлт Улсад шажин мөргөлд эсэргүү мөрдөлөг эхилсэн бай-гаа. Манай орон дахь байдлын саашаа яагаад хөгжөхийг Итгэлийн Хамба төлөгч зүнгөөрөө урид мэдсэн байна.

1927 ондо таалал болохынгоо урда тээ Итгэлийн Хамба Санкт-Петербурлын дацангаас Дээд-Үд (Улаан-Үд) ирсэн цанид хамба Агваан Доржиев-тий уулзахдаа: “Улаантан надыг хааж үрдихгүй”, - гэж хэлсэн байгаа.

Газар доро хь бунхан соо даяанда сууж байх үеынгээ ажабайдлын чухал агшан зуурыг Багша өнөөдөр бидэнд үзүүлэв ха юм... Гэх зуур хүний итгэл, Номын Заршам заабаринуудта үнэн байл-га, тэднийг даган биелүүлгэ урт насны шалтаг нь болоно шуу.

Өнөөдөр Оросын Сангхын бүхы дасангуудта Шигэмүни Бурхан Багшын мүндэлсэн, Бурханай боди хутагта хүрсэн, Нирвааны дүр үзүүлсэн гур-ван удаа гайхамшигт өдөрт зориулагдсан ихын их Дончод хурал эхилээд байн шуу. Энэ их үйл хэргийг Бурхан Багша зуны эхин сарны 15-нда биелүүлсэн шуу. Тиймээс Бурхан шажины манай орондо унан доройтолгын, Бурхан сүжиггүйшүүлүн зүгөөс лама санаартны бүдүүлгээр хашигдсаны хара ца-гыг Итгэлийн Хамбын Захья соогоо үзүүлсэн учир нь дэмий биш.

Өнөөдрийн Захьягын удха нь гэбэл, Бурхангүйшүүлүн зүгөөс хир ч хашигдсан да-рагдсан байвал, Бурханы Ном цагын урасхалда дийлдэхгүй болоно. Бурханы Ном энэ дэлхий дээр саашадаа бүр уни удаан орших ёстий. Юундэб гэ-бэл, “миний айлдсан Ном доройтолгын галав үеын хамаг амитанда таван минган жилийн туршид ач тус хүргэж байх гэж Нирваан болохынгоо урда тээ Будда Бурхан Багша хэлсэн шуу. Өнөө энэ цагын хагадаас тээ үлүү цаг өнгөрлөө.

Майн 27
Итгэлийн Хамба хоёр эрэгтэйчүүдтий өдхөн ой соо ороод, гэртэ адил нэг чулууний дэргэд тогтов. “Энэ бол тахил өргөх нюуса газар байна, 10 цагын багта эндэ ирээд, ёс-лол дүүргэ”, - гэж Хамба зарлиг тавив.

Овоо тахилгын цаг ойртож байна. Хээр талад, хада уул, ой соо эрт урд цагын ёслолнуудийг дүүргэх тодорхой газар буряадуудын отог эцэг бүхэнд байдаг. Бөө мөргөлд энэ ёслол нюта-гын эжидыг тахилаг гэжэ нэрлэдэг. Харин Бур-ханы Номдо обоо тахилаг мөргөл биш болоно. Юртэмсын бурхадта, эжин сабдагуудта энэрэл нигүүлсэхэл зүрхэн соогоо түрүүлээд, ламанар эдэ эжид сабдагуудыг урин дуудаж, хүнүүдтэ хоро бү хүргэ, тойбо түбэг бү тата, тус хүргэ, оршидог нютгынгаа амгалан тайван, аз жаргал төгөлдөр байлгада тус хүргэх урилгатий тэдэнд хандана.

Урданы дацангуудын сэргээгдсэн, шинэ дацан-гуудын баригдсан Буряад орны нютаг бүхэндэ Оросын Сангхын Бурхан шажины лама санаар-таны ямар зорилготойгоор овоо тахидагыг мэдэх чухал. Овоо тахилаг болбол эжид сабдагуудыг та-

хилаг, тэдэндэ мөргөлөг биш гэж дахин давтая! Бурхан шажин Буряадта Монголоос, Монголд Төвдөөс, Төвөдтэ Энэдхэгээс ирсэн түүхтй. Тэрэ цагта Гималайн шилэд Бонпо гэдгийн хар мөргөл зонхилож байгаа. Түрүүшын Бурхан шажины Са-мье хийд барилгад хорто сабдагууд үргэлж төвөг татаж байв. Ийм учраас Төвдийн хаан Энэдхэг орноос Бурхан шажины агуу их шидит Бадма-самбаава йогоозорыг залаж ирүүлэв. Энэрэл нигүүлсэхэлтэ Бодь сэдхэлээс нь мүндэлсэн агуу хүчит аргаараа Бадмасамбаава Багша Төвдийн хорот сабдагуудыг номгодхож, Бурхаг Багшын Номыг сахин хамгаалах, сүжигтэндэ тус хүргэх гэсэн тангариг сахилнуудаар тэдэнийг шөдөрлөн торгосон байгаа. Тийн Самье хийдийн барилга төгөсхөгдөж, Төвдийн Бурхан шажин хөгжилтийн дээд орьёлнуудта хүрсэн байна.

Бадмасамбаавада адил оюун сэдхэлүн баа-таршалга буряад лама Намнанай багша гаргасан гавьяатий. Намнанай Багша Алханын дошхон эжи-нийг номгодхож, Бурхан шажины тангаригуудаар шүдэрлэж уясан байгаа. Дэмчог (Чакрасамвара) бурханийг урин залажа, Алхана уулыг газар дээ-рэ хь өөрийнгөө мандал харша болгож авахыг үг авсан байна. Хүнийг эмчилэн аргалжа, хамгаалал-та олгодог нангин энэ уулын гайхамшиг шидитэ хүчийг одоо буряад хүн бүхэн мэддэг боллоо.

Эжин сабдагууд нүдэндэ харагдадаггүй, онц нарин биетий. Гэх зуур биенүүд нь асарь том аад, хоолой нь зүүний сөвдэ адил нарин. Тэдний дунд манай урд болон энэ насны ойр түрэл зон, манай урдны нүхэд, танилнууд олон. Урда насны харилсаануудаар, хамтын хэрэгүүдээр бидэнтй холвоотой тул тэд сабдагууд, нэгэн гэбэл, туслах, үгы гэбэл, хоро хүргэх гэж оролдодог аад, дандаа идээ хоол эриж байдаг! Зүгээр, хүнүүдтэл адил, тэд нар бүдүүн идээ идиж чадахгүй. Ама руу нь нэг дусал үс орвол, биеыг нь галаар шатаасанд адил байдаг! Тиймээс эжид сабдагууд дандаа үлдэж, сангаж байдаг. Гансал үнэрөөр хоол хийж чадах. Бурхадын адиста хүртэх аргатай байхынь тул тэднийг энэрэн хайрлаж, бидний өргөл бол-гож барьсан амтан зүйлыг шатаадаг бойгуур дуган бүхний урда тавяатай, хүж, сан зай ууюу-лагдаж байдаг. Ото зовож байгаа сабдагуудыг Но-мын авяануудта аярхан ирүүлхын тул хурлын үед Бурхан шажины хөгжөмын багажанууд ходо ходо хэрэглэгдэж байдаг.

Тиймээс овоо тахилаг бүтээж байхдаа, ямар ч зовлонгуудаас сүлөө Боди хутагта хүрсэн Бурха-дын орондо хь ажамьдрал байдаг юм гэж сабда-гуудта ламанар ойлгуулна ха юм. Тийн хүнүүдтэ хоро хүргэхэдөө, тэд нар сабдагуудын биед амь-дран орших болзор хугасаагаа олон олон мян-ган жилнүүдээр утадхаж, өөсэдтөөл хоро хүргэж байна гэж тэд нарт ойлгуулна. Харин хүнүүдтэ тус хүргэбэл, тэдний үйлын үр сайжиржа, сайн түрэл олохо аргатй болоно. Тийн дээдын адиста хүртэхын тул амьдардаг оронуудаасаа овоо та-хилгын газарта бууж ирэхыг ламанар түм сая саб-дагуудые нэр нэрээр нь дуудаж, урин залана шуу!

Майн 28
Шовх оройтий хада хабсагай дээгүүр хь үулыг нэвт харвасан нарны элчийг Итгэлийн Хамба ажи-глан: “Энэ бол Монголын сайн сайхан ирээдүйн үүрийн толон шуу”, - гэж айлдав.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.
sangharussia.ru сайтаас.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшан ажалай ветеран, хайрата хани нүхэр, аба, хүгшэн аба

БАЛЬЖИРОВ Гвибал Зоригтуевичай
наһа бараһан ушараар Елизавета Васильевна нүхэртэнь, хүүгэд, түрэлхидтэнь гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

 Буряад үнэн Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ И.о. редактора Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батыев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.директора, Т.В.Самбялова - редактор, С.Б.Байминова - ответственный секретарь, Г.Х.Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.	ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.	АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн». Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 29.05. 2013 в 16.00 - по графику; 29.05.2013 г. в 16.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1726. Тираж - 4200 экз. Цена свободная.	Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru * Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54
--	---	---	--

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

Түгэхсэл.
Эхинийн урдахи
дугаарнуудта.

ДВАДЦАТЬ ВТОРОЙ ЦИКЛ ХОРИН ХОЁРДОХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

В густом лесу деревья высокие.
Сосна
Ель
Берёза
Кедр
Лиственница
Высокий кедр.
Это низкое место,
потому здесь озеро образовалось.
Сильный, толстый мужчина победил
в борьбе.
Говорят: "Помоги коня поймать",
но узда тонкая, что же делать?

Үдхэн ой соо мододын үндэр.
Нархан
Хасуури
Хуһан
Хуша
Шэнэнэн
Үндэр хуша.
Энэ набтар газар,
тиимэһээ эндэ нуур бии болоо.
Барилдаанда хүсэтэй, бүдүүн эрэ
илаба.
"Хатаршым барилсыт", - гэжэ
байна, хазаарын нарин лэ, яаха
хүнбид?
Нүүлшын тэмээнэй ашаан хүндэ.

У идущего последним верблюда
груз тяжёл.
Охажу сена легко поднять.
В сторону дома бег коня легко.
Быстрая речка.
Быстрая речка до моря не доходит.
Часы идут медленно, но верно.

Тэбэри үбнэ үргэхэдэ хүнгэн.
Гэр тээшээ мориной гүйдэл ульгам.
Түргэн горхон.
Түргэн горхон далайда хүрэдэггүй.
Часы удаанааршые наа,
зүбөөр ябадаг.

Медленно – надёжно.
Не суетись.
Поспешишь – людей насмешишь.
Учись делать всё хорошо.

Удаан – даамай.
Бү түргэдэ.
Түргэдөөд, хүнэй энеэдэн болохш.
Хэрэгээ найнаар хэжэ нура.

ДВАДЦАТЬ ТРЕТИЙ ЦИКЛ ХОРИН ГУРБАДАХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Книга
Рисунок
В этой книге много рисунков.
Батор умеет рисовать.
Картина
На стене висит картина.
Буква
Света умеет писать буквы.
Я скоро научусь читать.
У меня есть ручка и карандаши.
Папа купил мне тетрадь.
У меня много красок.
Сэндэма нарисовала дом,
перед домом – деревья.
Гомбо выучил стихотворение,
он прочитает вам его.
"Буква "А" – начало науки.
Подарок
День рождения.

Ном
Зураг
Энэ ном соо зурагууд олон.
Баатар зураг зуража шададаг.
Зураг
Ханада зураг үлгөөтэй.
Үзэг
Света үзэг бэшэжэ шададаг.
Би һаядаа уншажа нурахаб.
Намда ручка, карандашууд бии.
Абамни намда дэбтэр абажа үгөө.
Намда олон шэрэнүүд бии.
Сэндэмэ гэр зураа,
гэрэй урда мододые зураа.
Гомбо шүлэг сээжэлдээ,
тэрэнээ танда уншахань.
А" үзэг – эрдэмэй дээжэ.
Бэлэг
Түрэнэн үдэр.

Из книги Н. Дамдинова «Русско-бурятский разговорник»

Таагаад туршагты

ТААГАРИНУУД

Тэнгэри гэжэ ханаһамни,
Одо мүшэд үгы,
Газар гэжэ ханаһамни,
Ногоон үгы.

Думал я, небо подо мной,
Однако не светят там звезды,
Казалось, земля подо мной,
Но не цветут там луга.

Газаа талань гэрэлтэнэ,
Досоо талань толотон.

Снаружи светится,
Внутри лучится.

Танһаа бага аад,
Танһаа этигэмжэтэй.

Хоть меньше вас,
Но намного надежней.

Ответы на 16-ой стр.

Һэргэг бэшэшые наа,
Һэб талада хабшадаг.

Хоть и не так чуткий,
Но в тиши хваткий.

Наран Бурхиева – ученица 4 класса Усть-Эгитуйской средней общеобразовательной школы.

С первого класса Наран стала моей лучшей подружкой. Мне с ней очень интересно общаться, с ней никогда не бывает скучно, потому что она много интересного может рассказать, ведь она много ездит, участвует в конкурсах. Еще Наран много читает, имеет хорошую домашнюю библиотеку, приносит в класс интересные энциклопедии. Всем одноклассникам советует всегда читать, помогает найти интересные факты, помогает заполнить бланки олимпиадных заданий. В ежегодной олимпиаде для выпускников начальной школы «Умники и умницы» заняла 1 место по литературному чтению. В 2012 учебном году в республиканской НПК «Бэлигэй Туяа» заняла I место среди учащихся начальных классов, в районном конкурсе «Эдир Дангина» заняла почетное II место и стала участницей республиканского конкурса «Эдир Дангина» и была награждена специальным дипломом. В районном конкурсе

«Чудесный клад Бурятии» заняла 2 место в номинации «Авторские стихи».

Наран замечательно декламирует стихи, но еще лучше исполняет песни. По моему мнению, она будущая эстрадная звезда. Наран удостоилась премии «Гран-при» в районном конкурсе эстрадной песни «Наранай Туяа», награждена дипломом межрегионального конкурса эстрадной песни, зонального конкурса исполнителей детской песни «Серебряные голоса. Края поющих камней», посвященного международному этно-культурному фестивалю «Праздник родословной Бурятии». Диск «Би томо болооб» с её записями песен готовится к выпуску в г. Улан-Удэ.

Её награды, грамоты говорят о ней, как о талантливой, умной девочке. Её красивое, доброе имя Наран очень ей подходит. Она всегда приветлива, никогда не бывает хмурой, она дарит тепло и солнечное настроение.

Дулмажап Дамбиева,
ученица 4-го класса
Усть-Эгитуйской СОШ.

1812 он. Бородиногой тулалдаан

Хоёр зуугаад жэлье
гэдэргэнь хэхэгты,
Хараад үзээл түүхын хуудаһа...

Шэрүүн намар 1812 ондо
Шэртэн харанал француз

дайсд.
«Шэнэ газар, Россиин газар
эзэлэ!» -
Шэбшэн байнал Бонапарт.
Агууехэ Бородиногой

байлдаанда
Аймшагтай ехэ тулалдаан

болоол.
Алтан дэлхэйе доһолгоол,
Алдар солото Россиин үдэр

болоол.
Уһа гаталан, хэлмээ һугалжа,
Урда урдаһаань довтолоо.
Урма зориггоо дайсад алдажа,
Урагшагүйдөө, һурын

дарагдаа.
Агууехэ Бородиногой үдэр
Алтан дэлхэй ходел ханаха!
Алдарт тэрэ үеын сэрэгшэдтэ
Алдар соло! Алдар соло!

Наран БУРХИЕВА.

Гэрэй амитад

ҺАЯЛАГ

САРЛЫК

МОРИН

Малаан зээрдээ эмээллээд,
Малаа харахаа гарадагби.
Талын үргэн нюрган дээр
Табар-табар хатардагби.
Хүндэтэ абам хэлэдэг:
"Мягдар-мягдар гэшхэдэлтэй
Мянган дахуул сэрэгтэй", - гэжэ
Намдаа таабари хэлээд абадаг.
Намай хараад, моримнай
Мэндэшлэндэл инсагаалдаг.

Аха, Санага нютагуудта
Амидаржа ябадаг.
Үбэлэй хүйтэндэ даарахагүй
Үдхэн гэгшын ноототой.
"Хорд" гэнэн абяа
Хоолойгоороо гаргадаг.
Шоные харабал уурлажа,
Шүүхиржа намнадаг.
Мүнсэгэр ута эбэрээрээ
Мүргэжэ тэрэниие аладаг.

Обитаёт он в горах,
В Санаге, Оке – края.
Чтоб не мёрзнуть в холода,
Шерсть густа его всегда.
Резкий грубый голос: "Хорд" –
Протрубит – собою горд.
Волка встретив, осерчает
И с сопеньем прогоняет.
Длинными и круглыми рогами
Расправляется с врагами.

КОНЫ

Рыжего коня седлаю
И коров пасти я выезжаю.
По степи широкой, вольной
Я скачу собой довольный.
"Конь – твой друг первостепенный", -
Говорит отец почтенный.
Угадай мою загадку,
Будет она, друг мой, краткой:
"Кто же поступью размеренной
Войско вдаль ведёт уверенно?"
Конь, меня признав как седока,
Ржёт приветственно издалека.

Борис СЫРЕНОВЭЙ "Байгаалин баялиг" – "Прекрасный мир природы" гэнэн номһоо абтаба.
Ирина ФРОЛОВАГАЙ оршуулга.